

รายงานความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละด้าน
และ ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพรวมของโครงการและทิศทางการวิจัยในอนาคต

โครงการ “จัดประชุมนำเสนอผลงานโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า”
(โครงการประชุมทางวิชาการ)
(เอกสาร ก)

โดย

ผศ.ดร.รัศมี ชูทรงเดช

รศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนงค์

อ.ดร.สุภาพร นาคบัลลังก์

เสนอต่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ฝ่าย 1 ฝ่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติและทางเลือกในการพัฒนา

ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

19 มีนาคม 2546

สารบัญ

สารบัญ	หน้า
ก	
 รายงานความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละด้าน	1
วันพฤหัสบดีที่ 20 กุมภาพันธ์ 2546	
1. ด้านโบราณคดี	1
1.1 อ.ปฐมฤกษ์ เกตุทัต	1
1.2 รศ.สุรพล นาคะพินธุ	7
2. ด้านมานุษยวิทยากายภาพ	11
2.1 รศ.นพ.สรรใจ แสงวิเชียร	11
2.2 ผศ.ทพญ.ดร.กนกนาฏ จินตกานนท์	14
2.3 รศ.ทพ.ดร.อะนัม เอี่ยมอรุณ	18
วันศุกร์ที่ 21 กุมภาพันธ์ 2546	
3. ด้านวงปีไม้	22
3.1 ดร.ธีรภัทร ประยูรสิทธิ	22
3.2 Dr.Brendan Buckley	25
4. ด้านสภาพแวดล้อมโบราณ	27
4.1 อ.ดร.มนตรี ขวัญ	27
 ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพรวมของโครงการและทิศทางการวิจัยในอนาคต	31
 รายนามผู้เข้าร่วมการประชุมทางวิชาการ	55

รายงานความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละด้าน

วันพฤหัสบดีที่ 20 กุมภาพันธ์ 2546

1. ด้านโบราณคดี

1.1 อ. ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ภาควิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมต้องขออนุญาต ขอบพระคุณผู้จัด แล้วก็ขอบพระคุณท่านที่มาฟัง มาร่วมการประชุมคราวนี้ทุกท่านนะ ครับ ก่อนอื่นผมขออนุญาตแสดงความยินดี แสดงความชื่นชมยินดีกับทีมงานวิจัยครั้งนี้ ทุกทีมทั้งหมดตอนที่ผมได้รับ report เล่มหนึ่ง นึกว่าเขาส่ง yellow pages ผิดมา พอเห็นเข้าผมก็แทบสิ้นสติเลย เพราะว่าเล่มหนาขนาดเนี่ย ที่แรกนึกว่าจะให้วิจารณ์เล่มนั้น ก็เลยทำใจไม่ค่อยถูก ตอนหลังมาก็มีเล่มที่ท่านถืออยู่ในมือ ก็เคยได้อ่านล่วงหน้ามาบ้างแล้ว เคยได้รู้ล่วงหน้ามาบ้างแล้วนะครับ ผมเข้าใจว่างานในขณะนี้ บางส่วนยังมีการวิเคราะห์สิ่งที่ได้จากงานสนามอยู่บ้าง เพราะฉะนั้นในขอบเขตของการเขียนรายงานและการวิจัยนั้น ก็คงมีบางอย่างที่ผมอาจเสนอแนะต่อไปด้วยในตัว นะครับ

ในส่วนที่ผมจะพูดถึงนั้น ผมขออนุญาตดูภาพรวมทั้งหมด ผมคงไม่มีเวลาที่จะลงไปรายละเอียดของแต่ละ papers นะครับ แล้วก็ ผมคงขออนุญาตกล่าวถึง เน้นเฉพาะในส่วน papers หรือเนื้อหาในส่วนโบราณคดีเป็นสำคัญ ใน ส่วนอื่นผมคงไม่มีความรู้ความชำนาญพอที่จะให้ความเห็น หรือว่าตั้งคำถาม อาจจะตั้งคำถามได้ แต่ว่าคงไม่มีความเห็นพอที่จะ comment อะไร

ผมขออนุญาตเริ่มจากจุดมุ่งหมายของการวิจัย ซึ่งจุดมุ่งหมาย 3 ประการที่อาจารย์ศรีมีได้กล่าวมาตั้งแต่คราวแรก ตั้งแต่ตอนต้นเมื่อเช้านี้ ในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลง ผมก็อ่าน papers อื่นๆด้วย ในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ในเรื่องของวงปีไม้ ในเรื่องของ pollen ในเรื่องของธรณีวิทยา ก็เข้าใจบ้างบางส่วน แต่ส่วนใหญ่แล้วก็คงจะเป็นรายละเอียดที่ผมยังเข้าไปไม่ถึง แต่ก็จะต้องขออนุญาตกล่าวว่า เป็นงานที่เป็น สหวิทยาการ แล้วก็ก็มีข้อมูลในเรื่องสิ่งแวดล้อมมากกว่างานอื่นๆเท่าที่ผมเห็น แต่ว่ายังมีอยู่นิดหนึ่ง ซึ่งในขณะนี้คงจะเป็นหน้าที่ของหัวหน้าทีมต่อไป ก็คือว่า ในบรรดาความรู้และข้อมูลทางด้านสาขาต่างๆเหล่านั้น เราจะเอาเข้ามาประสานกับข้อมูลทางด้านโบราณคดี แล้วสร้างองค์ความรู้หรือสร้างภาพด้านโบราณคดีขึ้นมาได้อย่างไร อันนี้คงเป็นภาระหน้าที่ของหัวหน้าทีมต่อไปที่จะต้องทำ เพราะผมเห็นว่าข้อมูลหลายๆอย่างนั้น เป็นข้อมูลที่น่าสนใจมาก แล้วก็คงจะให้ประโยชน์ทางด้านโบราณคดีไม่น้อยนะครับ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวงปีไม้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเรณูหรือว่า pollen ซึ่งเราเรียนกันมาเยอะในทางโบราณคดีว่า ใช้ประโยชน์ได้ แต่ว่าในขณะนี้ ก็ยังไม่มีการนำออกมาให้เห็นอย่างเช่น ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมต่างๆ เหล่านี้ว่า pollen แล้วก็วงปีไม้ หรือว่าข้อมูลด้านอื่นทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นจะ contribute เป็นรูปธรรมออกมาให้เห็นอย่างไร อันนี้ก็คงเป็นภาระต่อไปข้างหน้า

ในเรื่องของการปรับตัวทางด้านสังคมวัฒนธรรม อันหนึ่งที่ผมเห็นว่าประสบความสำเร็จ คือเรื่องของการมองจาก settlement นะครับ ในหลาย papers ก็ได้พูดถึงเรื่องของ settlement นะครับ ว่ามีการแบ่ง settlement หรือว่าการตั้งถิ่นฐานนะครับ ถิ่นฐานในที่นี้ผมเข้าใจว่า คงเป็นลักษณะพักพิง อาจจะบางแหล่ง หรือว่าในหลายๆแหล่ง เท่าที่

ผมเห็นทั้งสองแหล่ง ทั้งที่ถ้ำลอด แล้วก็ที่บ้านไร่ คงไม่ใช่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยถาวร แต่ว่าเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยตามฤดูกาลเพราะฉะนั้นคำว่า settlement หรือว่าการตั้งถิ่นฐานในที่นี้ คงจะเป็นถิ่นฐานตามฤดูกาล มากกว่าที่จะเป็นถิ่นฐานถาวร นอกจากในบางแหล่งซึ่งคิดว่าอาจจะจะเป็นถิ่นฐานซึ่งน่าจะมีชุมชน แต่ในขณะนี้ทางหัวหน้าทีมก็เล่าให้ฟังว่า ยังไม่พบชุมชนในที่ราบ ชุมชนอยู่อาศัยถาวร แต่ก็น่าจะมีโอกาสได้พบ

ในส่วนพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายอีกหัวข้อหนึ่ง เป็นความตั้งใจอีกอันหนึ่งของทีมวิจัย ตรงนี้ผมคงขออนุญาตพูดยาวนิดหนึ่ง ในเรื่องของพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม ผมขอโยงไปถึงเรื่องของแนวคิดในทางโบราณคดีนิดหนึ่ง เพราะว่าทางหัวหน้าทีมพยายามที่จะเอารูปแบบสังคมแบบใหม่ จะใช้คำว่าแบบใหม่นี้ในที่นี้คงต้องวงเล็บไว้ด้วยสำหรับโบราณคดีในประเทศไทย โดยการใช้แนวคิด band tribe chiefdom และ state เข้ามา ซึ่งตรงนี้นั้น ในต่างประเทศเราคงเห็น papers หรือว่าเห็น publications มาพอสมควรแล้วว่า ได้มีความพยายามในการใช้การจัดรูปแบบพัฒนาการทางสังคมอย่างนี้มาพอสมควร แต่ในบ้านเรายังไม่เห็น เราคุ้นเคยกับลำดับพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งโยงกับยุคสมัยในทางโบราณคดี แล้วก็ประเด็นที่เราพูดกันไม่รู้จบในเรื่องของยุคสมัย เราใช้ยุคสมัยแบบ classic กันมาเยอะ แล้วนี่ก็ยังคงใช้อยู่ซึ่งก็คงไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไร อย่างเช่นยุคหิน ยุคหินเก่า ยุคหินกลาง อะไรต่ออะไรต่างๆเหล่านั้นซึ่งเราก็คงคุ้นเคยกันดี มีความพยายามที่จะใช้ยุคสมัยแบบยุคสังคมล่าสัตว์ ยุคสังคมเกษตรกรรม ยุคชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนเมืองหรือว่าชุมชนแบบรัฐ ซึ่งอันนี้ก็ใช้กันมาในเมืองไทยบ้างหลายสิบปีพอสมควรแล้ว ตั้งแต่สมัยผมจำได้ว่ามี papers ออกมาตั้งแต่ในสมัยนั้น กรมศิลปากรยังมีโครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ก็เริ่มใช้ ดร.อำพัน กิจงาม ก็เคยเอาแนวความคิดนี้มาใช้ ซึ่งในต่างประเทศก็เสนอมานี้ตั้งแต่สมัยของ Gordon Childe, Robert Braidwood อะไรต่างๆเหล่านั้น แล้วก็เข้ามาในบ้านเรา แต่ว่าครั้งนี้นั้นเท่าที่เห็นนั้นเป็นแนวคิดของ Service ซึ่งก็ได้มีการเสนอกัน แต่ที่นี้ปัญหาอยู่อย่างนี้ คือจริงๆแล้วก็เป็นที่น่าคิด ก็เป็นการแหวกแนวออกไปอีกแบบหนึ่ง ผมถือว่าเป็น brake through ในการพยายามที่จะเอาการจัดลำดับพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมเหล่านี้มาใช้ โดยเฉพาะเน้นทางด้านลักษณะทางสังคม การเปลี่ยนแปลงพัฒนาการทางสังคม แต่อย่างไรก็ตามผมอยากจะแสดงความเห็นตรงนี้นิดหนึ่งก็คือว่า ในแนวของ New Evolutionism นั้น คงจะต้องยอมรับว่ามี model ทางด้าน ethnographic ก่อนข้างเยอะมากในการที่จะเอา Definition ต่างๆมาใช้ ผมขออนุญาตลงไปถึงรายละเอียดนิดหนึ่งที่ว่าอะไรจะชี้ให้เห็น จุดที่ควรระวังในการที่จะใช้ขั้นตอนพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมแบบนี้ อันหนึ่งที่เป็นความคาดหวังมากของนักโบราณคดีก็คือ พูดถึงเรื่องสถานภาพของคนที่ถูกจากหลุมฝังศพ จาก burial ที่นี้ในเรื่องของสถานภาพ ในขณะนี้จริงๆถ้าเมื่อเราไม่มีหลักฐานมากพอ หรือว่าหลักฐานชัดเจนพอที่จะพูดถึงเรื่องสถานภาพ เราพูดได้เพียงแค่สถานภาพเท่านั้น แต่ยังมีคำถามต่อไปอีกว่า สถานภาพอะไร? เป็นสถานภาพทางสังคม หรือว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้ตาย ซึ่งตรงนี้ก็ต้องการหลักฐานคนละชุดนะครับ แล้วก็ให้คำอธิบายในเรื่องอื่น คนละแบบ ผมยกตัวอย่าง อย่างเช่น สถานภาพในทางเศรษฐกิจท่านก็คุ้นเคยกันดี คนรวย คนจน คนมีดั่งค์ คนไม่มีดั่งค์ สถานภาพในทางสังคมบางครั้ง จะปนเปในเรื่องหลักฐานจนทำให้เรา mislead อย่างเช่น เราเจอโครงกระดูกหรือเราเจอที่ฝังศพซึ่งมีข้าวของมากมายก่ายกอง เราก็บอกว่าอาจจะเป็นที่ฝังศพเป็นหลุมฝังศพของคนรวย แต่มีคนจำนวนหนึ่งซึ่งไม่รวย แต่ว่ามีคนเคารพนับถือเยอะ เวลาตายคนเขาเอาของมาให้อย่างเช่นหมอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกหมอผี พวก shaman หรืออะไรต่ออะไรต่างๆก็แล้วแต่ คนทำคลอด พวก midwife ต่างๆเหล่านี้ก็ไม่ใช่คนที่ร่ำรวยอะไร แต่ว่าก็ทำคลอดให้คนมาทั้งหมู่บ้าน หรือว่ารักษาคคนเขามาเยอะแยะ เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็เป็นประเด็นที่ควรจะต้องมองนิดหนึ่ง ในลักษณะของรูปแบบของสังคมแต่ละแบบ จะมีลักษณะโครงสร้างของแต่ละอย่าง

แต่อย่างไรก็ตาม ผมคิดว่า ถ้าโครงสร้างพัฒนาการทางสังคมอย่างนี้ เน้นในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว ความสัมพันธ์ของครอบครัว โครงสร้างของครอบครัว อย่างเช่น ลักษณะของ band society ก็เป็นเรื่องของครอบครัว ถ้าเรามาพูดถึง

เรื่อง tribe อาจมีเกี่ยวกับเรื่องของ clan เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ปัญหาตรงนี้ก็มีความสับสนของนักโบราณคดีตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้วว่าอีกแล้วเหมือนกันที่ว่า ในเมื่อเราในด้านโบราณคดีเราพูดถึง social organization หรือว่าโครงสร้างทางสังคม เราฝันที่จะพูดถึงครอบครัวเขาว่า เขามีสัมพันธ์ในครอบครัวอย่างไร เราฝันที่จะพูดถึง kinship ของเขา เราฝันที่จะพูดถึง clan ว่าเขามีลักษณะอย่างไร เราฝันที่จะพูดถึงอะไรอีกเยอะ ซึ่งในบางครั้งในขณะนี้ ผมคิดว่าเราอาจจะยังมีปัญหาในเรื่องของหลักฐาน เราอาจจะยังมีปัญหาในเรื่องของวิธีการในการที่จะโยงสายสัมพันธ์หรือสายเลือด ซึ่งอันนี้คงต้องฝากความหวังกับนักมานุษยวิทยากายภาพ เราก็รอ ค้างหน้าตั้งตารอการศึกษา DNA ว่าอาจจะให้ความกระจ่างกับเราได้ อันนี้ก็อันหนึ่งก็คือ สิ่งที่เราโบราณคดียังฝันค้างกันอยู่ เราพูดถึงเรื่องของสังคมแบบ tribe อาจจะโยงถึงเรื่องของ myth ด้วยในทางมานุษยวิทยา อย่าง clan ผมยกตัวอย่างสิ่งที่เรียกว่า clan หรือว่า ผมภาษาไทยใช้ว่าอะไร ผมก็จำไม่ได้แล้ว เพราะเขาใช้ต่างกันในแต่ละคำก็ไม่เหมือนกัน อาจจะมาจากสายสกุลเดียวกันโดยสายเลือด หรืออาจจะมาจากสิ่งที่เรียกว่า mythical ancestor ก็ได้ ซึ่งตรงนี้ยังเป็น gap ใหญ่ของหลักฐานในทางโบราณคดีที่เราจะสามารถที่จะพูดได้อย่างมั่นใจ รวมทั้งในเรื่องของ totem นะครับ

ในเรื่องของ chiefdom นั้นมีอยู่อันหนึ่งซึ่งทางอาจารย์ศรีมิได้พูดถึงก็คือ เรื่องของ redistribution ผมจำไม่ได้แล้วว่าอยู่ในหน้าไหน แต่ก็เอาหละ อันนี้เป็นประเด็นอันหนึ่งที่ทางโบราณคดีพูดกันมากและก็วิจารณ์กันพอสมควรว่า สิ่งที่เราเรียกว่า redistributive society หรือว่า redistribution of resource เราจะมองอย่างไร เราจะใช้อะไรเป็นหลักฐาน แม้กระทั่งในทางมานุษยวิทยาก็ตาม การกระจายหรือรวมทรัพยากรเข้ามาไว้ในที่ที่หนึ่งในส่วนกลางของชุมชน แล้วกระจายกลับไปอีกครั้งหนึ่ง เจอตั้งแต่ hominids เรื่องการแบ่งปันอาหาร เรื่อง food sharing ก็มีแล้ว เพราะฉะนั้นในลักษณะที่เป็น criteria หรือว่าเป็นคุณสมบัติพิเศษในการที่จะกำหนดลักษณะของสังคมเหล่านี้ บางครั้งก็คงจะเป็นเรื่องที่ยากจะยาก ถ้าเมื่อเราพูดถึงเรื่องของสังคมแบบรัฐ ซึ่งพยายามจะพูดกันมากมาย อันหนึ่งก็คือเรื่องของ ruling class เรื่องของการสืบสกุล เรื่องของ force ที่อยู่เบื้องหลังของ ruling class ในการที่จะบังคับใช้กฎหมายในสังคม สิ่งเหล่านี้ยังเป็นประเด็นปัญหาอีกเยอะในทางโบราณคดีว่าเราจะ deal กับอย่างไร แต่ผมก็คิดว่าก็ให้ภาพพอสมควร

และอีกประการหนึ่งที่ยากจะฝากเอาไว้ก็คือว่า ช่วงระยะเวลาระหว่างลักษณะชุมชน ลักษณะสังคมแต่ละแบบนั้น กินเวลากว้างมากแล้ว ไม่สามารถที่จะหาเส้นเวลาชัดเจนได้ ก็เหมือนกันในสมัยที่เราเรียนก็คือว่า ยุคประวัติศาสตร์กับยุคก่อนประวัติศาสตร์ ไม่ได้เกิดพร้อมกันทั่วโลก เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงจาก band ไปสู่ tribe จาก tribe ไปสู่ chiefdom ในแต่ละแห่งก็ไม่ได้เท่ากัน ก็มีเวลาไม่เท่ากัน แต่ว่าอันนี้ก็พอให้เห็นภาพว่าแนวคิดหรือการจัดแบ่งตรงนี้ พยายามหลีกเลี่ยง การมองในเชิงเทคโนโลยีไปสู่ภาพของคนมากขึ้น ไปสู่ภาพของสังคมมากขึ้น ซึ่งก็เป็นนิมิตที่ดี และอย่างที่ผมเรียนก็คือว่า แต่ละทีมทำงานกันหนัก

ทีนี้อีกประเด็นหนึ่งซึ่งผมคิดว่าอยากจะกล่าวถึงตรงนี้ก็ก็คือว่าในเรื่องของเวลา ในกรอบเวลาของงานวิจัย ของงานอันนี้ ซึ่งถ้าเผื่อว่าท่านเปิดไปดูในงาน ก็อยู่ประมาณหน้า 12 ทางผู้วิจัยกำหนดกรอบเวลาในการวิจัยไว้ค่อนข้างกว้างมาก อันนี้ผมเห็นใจจริงๆคือ เริ่มตั้งแต่ปลายไพลสโตซีน หรือ Late Pleistocene ไปจนกระทั่งถึงประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 หรือว่าช่วงสิ้นสุดของล้านนา สิ้นสุดของล้านนาก็ประมาณปี พ.ศ. 2101 ที่พม่าเข้ามาปกครองล้านนา ซึ่งช่วงนี้การเปลี่ยนแปลงค่อนข้างจะเยอะมาก และเวลาเยอะมาก และเกี่ยวข้องกับประเด็นหลักๆในทางโบราณคดีเกือบทั้งหมด เพราะฉะนั้นในเรื่องของเวลาตรงนี้ ผมค่อนข้างจะหนักใจแทนว่า โดยปรกติแล้วทฤษฎีวิจัยหรือว่างานวิจัยที่ทำการนั้น เขาก็มักจะให้ทุนในช่วงที่ไม่ค่อยนานนัก ในช่วงเวลาซึ่งนานขนาดนี้หมายถึงกรอบเวลาที่กำหนดไว้ที่ตั้งใจทำนานขนาดนี้ คงเป็นเรื่องยาก ที่จะตอบปัญหาอะไรได้ซักเท่าไร เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็กลายเป็นว่า โครงการนี้ก็จะต้องต่อไปอีกนาน ผมคุยกับคุณ John Spies เมื่อเช้านี้ เรื่องของแหล่งที่คุณ John เจอเยอะแยะมากมายค่ายองมาก

อาจารย์ศรีมิต้องต้องใช้ชีวิตทั้งชีวิตอยู่ที่นั่น ในการตอบปัญหาช่วง Late Pleistocene จนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ 22 ผมไม่ทราบว่ามีผู้แทน สกว. อยู่ที่นี่หรือเปล่า ผมขอแนะนำตรงนี้นิดหนึ่งคือว่า ตั้งศูนย์ศึกษาที่นั่นเลย แล้วก็อาจารย์ศรีมิต้องขึ้นไปอยู่ที่นั่น ผมพูดจริงๆผมไม่ได้พูดเล่นว่า ในเมืองไทยเราไม่มีการศึกษาอะไรที่เป็นจริง คือ tracker ทั้งชีวิต เราไม่มี น้อยมาก ผมอยากเห็นสักงานหนึ่งให้อาจารย์ศรีมิต้อง sacrifice ตัวเองอย่างนั้นสักคนหนึ่งจะดีไหม คงให้อะไรได้เยอะมากๆ คือนักโบราณคดีบางทีบางครั้ง ผมก็ประหลาดใจ คือจับตรงนี้นิดหนึ่ง แล้วก็ jump ไปถึงประเด็นนั้นอีกอันหนึ่ง แล้วก็ grade ไปที่นั่นอีกนิดหนึ่ง อะไรทำนองนี้ แล้วก็โคดไปโคดมาใน issues ต่างๆ ที่กำลังโผล่ผลุดขึ้นมา แล้วก็ เป็น hot issue อยู่ในแต่ละครั้ง ในท้ายที่สุดแล้วเราก็อะไรไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักโบราณคดีในเมืองไทย เรื่องเวลานี้อันหนึ่งที่ผมเห็นใจ ในเรื่องพื้นที่คงไม่มีปัญหาอะไร เพราะเราได้กำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว ว่าอยู่ในลุ่มน้ำสามลุ่มน้ำ อย่างที่ท่านก็ได้ฟังการ present ไปเมื่อเช้านี้

อันหนึ่งเท่าที่ผมเห็น ถึงแม้ว่าจะมีประเด็นอะไรต่างๆหลายอย่าง แต่ว่าผู้วิจัยยังคงมีอะไรติดๆอยู่นิดๆ คือ ยังค้นๆอยู่ ในประเด็นเรื่องกำเนิดเกษตรกรรมบ้าง อะไรบ้าง ซึ่งเป็นประเด็นใหญ่มากๆ แล้วผมก็ไม่แน่ใจว่าในขณะที่กระแสหลักในทางโบราณคดีที่พูดเรื่องของเกษตรกรรม เขายังใช้คำว่า origin อยู่หรือเปล่า เขาอาจใช้คำว่า development หรือใช้คำว่าอะไรต่ออะไรแล้ว ผมว่าไม่รู้จะหา origin อย่างไร ไม่รู้จะใช้อะไรมา ก็เป็น gray zone ที่ยังค่อนข้างเปลี่ยนไปจนกระทั่งไม่ใช่ Eureka theory ซึ่ง once upon a time โผล่ขึ้นมา แล้วเจอ คงไม่ใช่แบบนั้น ซึ่งอันนี้ก็ฝากเอาอีกนิดหนึ่ง ในพื้นที่ตรงนี้เรากำลังจะทราบกันอยู่ขณะนี้ว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้มีการทำงานมากมายนัก เป็น terra incognita ก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นอย่างนี้ขึ้นมาแล้ว อันหนึ่งซึ่งผมเห็นด้วยอย่างมากกับผู้วิจัยก็คือว่า เราทำความเข้าใจถึงเรื่องของพัฒนาการ กรอบ ภาพกว้างในพัฒนาการสังคมวัฒนธรรมก่อนว่า เริ่มจากอะไร แล้วไปไหน มีอะไรอยู่ตรงนั้นบ้าง เพราะฉะนั้นในการศึกษาแบบ original study ซึ่งเราไม่เคยมีข้อมูลอย่างนี้ อันหนึ่งที่น่าจะทำให้กันก็คือ การสำรวจพื้นที่กว้างๆ เพื่อให้รู้จักพื้นที่ก่อน และให้รู้ก่อนว่าอะไรอยู่ตรงไหน ซึ่งสองโครงการ คือโครงการถ้ำก่อนหน้าก็ได้ทำไปแล้ว ซึ่งรวมไปรวมมาก็ 50 กว่าแหล่ง มีจำนวนแหล่งอยู่พอสมควร แต่อย่างไรก็ตาม ผมคิดว่าในบางความคาดหวัง ในบางเป้า ยังมีข้อมูลค่อนข้างน้อย อย่างเช่นเรื่องของแหล่งประวัติศาสตร์ที่เป็นเนินดินบนสันเขา มีเขามิคร่วมอยู่ด้วย ที่บางคนเรียก ring ditch บางคนเรียกเป็น burial mound หรืออะไรก็แล้วแต่ที่ร่วมสมัยกับพวกเครื่องถ้วยชาม เครื่องถ้วยทางสุโขทัย ในรุ่นประวัติศาสตร์ ตรงนี้ก็ยังคงเป็นอันหนึ่ง ซึ่งเรายังไม่สามารถที่จะพิชิตเข้าไปได้ แล้วเราก็คงเห็นจากงาน present ว่ามี gap เป็นช่วงๆ ยังโยงกันไม่ค่อยได้ ตรงนี้เป็นอีกอันหนึ่ง แต่อย่างน้อยที่สุด ผมคิดว่าค่อนข้างชัดขึ้นมาแล้วว่า ภูมิภาคตรงนี้ หรือว่าในเขตพื้นที่วิจัยตรงนี้ ปรากฏอะไรขึ้นมาบ้าง อะไรมาก่อนอะไรมาหลัง ซึ่ง framework ตรงนี้ผมคิดว่าเป็น framework ที่สำคัญที่จะนำไปสู่การเติมเต็มส่วนที่ยังเป็น gap ระหว่าง period ระหว่างช่วงเวลา ในต่อไปข้างหน้า แล้วก็คงจะเป็นเสาหลักในแง่ของ framework ทางด้านพัฒนาการสังคมวัฒนธรรม หรือว่าทางด้านพัฒนาการทางโบราณคดี ให้ภูมิภาคใกล้เคียงได้เอาไปเปรียบเทียบเอาไปใช้ อย่างเช่น ถ้าใครอยากจะทำแถวๆขุนยวม ใครจะทำแถวๆอมก๋อย ในลักษณะนี้ ก็คงต้องมามอง framework ตรงนี้ก่อนของทีมนี้นี้ซึ่งอันนี้ผมคิดว่าเป็น contribute ที่สำคัญอันหนึ่งของการวิจัยอันนี้ นอกนั้นจะเป็นประเด็นปลีกย่อย อย่างเช่นในเรื่องโลงไม้ งานวิจัยงานนี้ค่อนข้างชัดมากกว่า โลงไม้มีอายุเท่าไร โดยที่แน่นอนที่สุด มาจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งนอกเหนือจากการวิจัยของอาจารย์ศรีมิต้องเอง อย่างเช่นของ Peter Grave ของคุณ Brendan ซึ่งนั่งอยู่ที่นี้ ก็ได้มี contribution ในการทำความเข้าใจในเรื่องโลงไม้ค่อนข้างชัด ซึ่งผมจำได้ว่าก่อนหน้านั้น ในสมัยที่ผมเรียน ผมก็ยังเบลอๆกันอยู่ว่า โลงไม้คืออะไร เมื่อไหร่ แก่จริงหรือเปล่า ในขณะนี้ก็เริ่มชัดเจนขึ้น แต่ยังไม่เห็นว่าแหล่งไหนมีหลักฐานที่สมบูรณ์พอที่เราจะเข้าใจได้มากขึ้น

ในเรื่องโลงไม้ ถ้าเราพูดถึงเรื่องพัฒนาการกว้างๆ ถ้าเผื่อท่านไปเปิดดูในหน้า 29 มีอยู่อันหนึ่งซึ่งผมค่อนข้างจะติดใจอยู่นิดหนึ่งก็คือ ในบทความพยายามลำดับวัฒนธรรมในแต่ละสมัย ที่พูดถึงเรื่องวัฒนธรรมเนินดินวงกลม ผมยังไม่ชัดเจนว่าท่านผู้วิจัยต้องการจะเสนอว่า วัฒนธรรมที่เป็นโลงไม้ สืบทอดลงมาเป็นวัฒนธรรมเนินดินฝัศพออย่างนั้นหรือเปล่า คือผมมองอย่างนี้ เอาหละ ระหว่างโลงไม้กับเนินดินฝัศพอ ถ้าเผื่อเราจะเปรียบเทียบกันผมขออนุญาตเปรียบเทียบอย่างนี้ว่า โลงไม้มีความต่อเนื่อง และมี change น้อย การเปลี่ยนแปลงน้อย การเปลี่ยนแปลงในที่นี้ผมหมายถึง การเปลี่ยนแปลงอื่นๆหลัก แต่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของ figure head เรื่องของหัว รูปแบบของหัว O.K. มีการเปลี่ยนแปลงเห็นได้ชัด สามารถกำหนดอายุได้ด้วยซ้ำในบางพื้นที่ แต่ก็ไม่มีใครว่าจะใช้ได้ทั่วภูมิภาคหรือเปล่า โลงไม้ผมเห็นว่าในช่วงอายุยาวเมื่อเปรียบเทียบกับเนินดินฝัศพอในรุ่นหลัง แล้วก็โลงไม้ลักษณะการกระจายตัวทางด้านภูมิศาสตร์หรือพื้นที่ ที่กระจายตัวกว้างกว่าเยอะ ผมจำได้ว่าคราวก่อนเราเคยพูดกันเราเคยสัมมนากันนั้น ก็มีคนเสนอว่าโลงไม้เจอมาตั้งแต่ในจีนได้ K.C. Chang ก็เคยพูดเรื่องนี้ว่าเคยเจอในที่ราบและก็มีโครงกระดูกอยู่ในนั้น แต่ผมจำรายละเอียดไม่ได้ซะแล้ว ในช่วงที่เขาสำรวจ three goddess dam ในจีนเขาก็เจอ แล้วก็ไล่เรื่อยลงมาในเมืองไทย ในเวียดนามก็มี ในลาวผมก็ได้ข่าว ลงไปจนถึงในหมู่เกาะในซาราวักหรือที่ไหนสักอย่างหนึ่งก็มี เพราะฉะนั้นพื้นที่จึงเป็นพื้นที่ที่มี distribution ที่กว้างมาก ในพม่านั้นก็ได้ข่าวว่ามีเยอะ ส่วนสิ่งที่พบร่วมกันนั้น ก็มีพวกโลหะ ก็มีพวกลูกปัดแก้ว ที่นี้สำหรับในส่วนที่เราพูดถึงของ ring ditch นั้น ผมคิดว่า รูปแบบของเนินดินฝัศพอ นั้น ถ้าเรามองภาพจากเหนือลงมา จากแม่ฮ่องสอนไล่ลงมาเรื่อยๆ คุณสุรพล คำรหัสกุล ได้เคยสำรวจไว้ ผมก็เคยทำไว้ที่จังหวัดตาก เราพบว่า มีความหลากหลายในเรื่องรูปแบบค่อนข้างสูงมาก บางแห่งที่เป็นเนิน บางแห่งเป็นเนินและมีคูน้ำล้อม บางแห่งก็มีหินปักอยู่ อยู่อะไรต่างๆเหล่านี้ มีความพยายามที่จะแบ่งเป็น culture group โดยดูจากความแตกต่างของรูปแบบของหลุมศพแบบนี้ เพราะภายในของคล้ายๆกันหมด เป็นพวกเซรามิก พวกเครื่องมือโลหะ อาวุธ ลูกปัด เพียงแต่เซรามิกนั้นต่างกันตามพื้นที่ ถ้าทางเหนือก็อาจมีเตาทางเหนือสูง แต่ถ้าลงมาทางแถวอมก๋อย ลงมาทางแถวจังหวัดตาก ทางนั้นก็มีส่วนประกอบของเซรามิกของทางสุโขทัยเยอะมากขึ้น ความหลากหลายตรงนี้สูงเห็นได้ชัด แต่ว่าพื้นที่นั้นแคบกว่า กินพื้นที่อยู่เฉพาะเท่าที่เห็น ไม่ได้ลงไปข้างล่าง ไม่ได้ออกไปในหมู่เกาะในซาราวัก ไม่ได้ขึ้นไปข้างบน ไม่ได้ขึ้น ในที่นี้ผมต้องใส่เครื่องหมายคำถามไว้ด้วยว่า เป็นเพราะว่าเรายังไม่ได้สำรวจกันหรือเปล่า แต่ว่าข้อมูลที่ปรากฏในขณะนี้ distribution แคบกว่าโลงไม้เยอะ ถ้าเผื่ออย่างนั้นเราดูความซับซ้อนของเนินดินฝัศพอพวกนี้ จะมีความซับซ้อนในรูปแบบ จะมีความซับซ้อนใน associated finds จะมีความซับซ้อนใน context คือ หมายความว่าวัตถุที่เจอในหลุมศพแต่ละอัน แสดงถึงการติดต่อกับชุมชนที่มีความซับซ้อนมากกว่า และเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ผมใช้คำว่าเป็น super power อย่างเช่น อูรุษยา สุโขทัย ล้านนา หรือแม้กระทั่งข้ามไปในพม่า ก็มี artifacts ของสิ่งเหล่านี้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นชุมชนพวกนี้ deal กับ super power ในช่วงนั้น แต่ว่าโลงไม้เราไม่มี artifact ที่ deal กับ super power เพราะฉะนั้นผมกำลังมองว่าชุมชนโลงไม้เป็นชุมชนที่ค่อนข้างจะ simple กว่าเยอะ แล้วก็ใช้คำว่า isolate อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างจะห่างไกล ไม่ได้มีการติดต่อกับชุมชนที่เป็นเมืองที่เป็นรัฐ

นอกนั้นอาจเป็นรายละเอียดอื่นๆน้อยๆคือ อาจารย์รัศมิ์ในส่วนภาพรวมอาจารย์พูดถึงชุมชนเกษตรกรรมอย่างที่ผมเล่าให้ฟังเมื่อกี้ ตรงนี้ทำให้ผมนึกถึงแนวคิดของ Gorman อันหนึ่งซึ่งเสนอนานแล้ว แล้วก็เรียบหายไป คำว่า sloping horizon model ผมจำได้ว่าในสมัยที่ Chester Gorman ยังมีชีวิตอยู่ มีลูกศิษย์คนหนึ่ง ย่อไปเย้ยชื่อเขาเลย เพราะเขายังมีชีวิตอยู่ ก็เดินไปเดินมาอยู่แถวใกล้ๆบ้านเรานี้ก็เยอะ เขาก็จะไปหาแหล่งที่เป็นจุดเริ่มต้นของเกษตรกรรม Gorman นะหวิดมาแล้วจากถ้าผี เพราะ Gorman ก็หาประเด็นเดียวกัน ปรากฏว่าไม่เจอ ไปเจอสังคมล่าสัตว์ซึ่งมีความซับซ้อนในเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมาก และ Gorman ก็สรุปออกมาคล้ายๆกับว่า พื้นที่ตรงนั้นเป็นพื้นที่ที่มีความซับซ้อนในสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศ มี ecosystem ที่มีความซับซ้อนมากๆ นั้น สามารถที่จะรองรับสังคมล่า

สัตว์มากกว่าที่จะ promote ให้เกิดสังคมเกษตรกรรม เพราะหากินได้ทั้งปี ไม่จำเป็นต้องไปผลิตอาหาร แต่ในขณะเดียวกัน Gorman ใช้คำว่า ecotone ในพื้นที่ที่เป็น ecotone ซึ่งอยู่ระหว่างเขตทรัพยากรที่เป็น monotone เขตทรัพยากรที่ complex มากๆควรจะมองตรงนั้น เพราะฉะนั้นในพื้นที่กว้างๆของแม่ฮ่องสอน เท่าที่ผมดู แล้วก็คุณ Edward Richardson ให้ภาพสิ่งแวดล้อมชัดในหน้า 154 ถ้าเผื่อท่านพลิกไป มีตารางของอาหาร ซึ่งมีให้คนแถวนั้นกินตลอดปีไม่ว่าจะเป็นฤดูไหนก็ตาม ความอุดมสมบูรณ์ตรงนี้ผมสงสัยว่า จุดกำเนิด ใช้คำว่ากำเนิดวงเล็บเอาไว้ก่อน ใส่เครื่องหมายคำถามไว้หน่อย จะเกิดขึ้นในพื้นที่ตรงนั้นจริงๆหรือเปล่า ถ้าเผื่อเรามองดูแนวคิดอันนี้ ถ้าผมเป็นอาจารย์รัศมี ผมหนักใจมากแล้วผมอาจจะไม่หา ไม่ทราบเหมือนกัน O.K. อันนี้ก็ฝากเอาไว้ว่า บางครั้งแนวคิดอาจชี้นำไปที่แหล่ง ไปที่ความเป็นไปได้ของการพบแหล่ง

มีหลายงานเท่าที่ presented มา ทุกงานทำได้ดี มีงานของคุณแคทพิรุฬห์ อันหนึ่งจะครับที่ทำให้ผมคิดต่อไปว่า คุณแคทพิรุฬห์พูดถึงเรื่องกิจกรรมการใช้พื้นที่ แล้วก็พูดถึงเรื่องการผลิตและการซ่อมเครื่องมือหิน ตรงนี้ผมอยากให้ทีมงานต่อไปข้างหน้า ฝากให้ทำ Lithic Analysis อย่างละเอียดที่สุด เพราะเหตุว่าอะไร เพราะเหตุว่าในขณะนี้เรากำลัง deal อยู่กับแหล่งของสังคมล่าสัตว์ที่กระจายอยู่ settlement pattern เป็น seasonal mobile ทั้งสิ้น อยู่ตามฤดูกาลทั้งนั้นเลย ไม่ใช่เป็น pattern แบบ permanent เพราะฉะนั้นในการศึกษา Lithic Analysis ตรงนี้ เครื่องมือหินตรงนี้ ผมยังเชื่ออย่างเช่นกับนักโบราณคดีอีกหลายท่านว่า ถ้าเผื่อเราเข้าใจเครื่องมือหิน เราอาจจะบอกได้ว่า รูปแบบการย้ายถิ่นหรือการใช้ทรัพยากรตรงนั้น หรือ seasonality ของเขานั้นเป็นอย่างไร โดยดูจาก resource ที่เป็นแหล่งหินธรรมชาติ ผมเคยคุยเรื่องนี้ในหลายที่ว่า อย่างในภาคอีสาน เราก็เรียนรู้กันอยู่ระดับว่า ในภาคอีสานไม่มีเครื่องมือหินกะเทาะ นอกจากบริเวณริมๆแม่น้ำโขง แล้วผมก็เคยตั้งคำถามตรงนี้อาจจริงหรือเปล่า ในภาคอีสานไม่มีเครื่องมือหินกะเทาะ แปลว่า ไม่มีคนอยู่อย่างนั้นหรือ คุยไปคุยมาก็มีเพื่อนสองสามคนบอก มี! แล้วก็พาผมเข้าไปดูในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติคอนันก็ยังเปิดอยู่ คอนันท่านอาจารย์ชิน ท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านอาจารย์ชินท่านก็ยืนยันว่า มี! ท่านก็เคยเจอ แล้วเอามาให้ดู ก็ถามเขาว่าเจอที่ไหน เขาบอกเจอแถวๆพนมรุ้ง ถามว่าทำไมไม่เขียนหละ นี่เรื่องใหญ่เลยนะ ทำไมไม่เขียนขึ้นมา เพราะว่าเราเชื่อกันว่าไม่มีเครื่องมือหินกะเทาะบนที่ราบสูงโคราช เขาว่าเขียนไปเพื่อนหัวเราะตาย กลายเป็นอย่างนั้น ทีนี้ผมก็เลยมานั่งคิดว่า ถ้าเผื่อลักษณะสิ่งแวดล้อมเป็นแบบนั้น เป็นหินทรายซึ่งแหล่งทรัพยากรมีน้อย พฤติกรรมในการใช้เครื่องมือหินจะเป็นอีกแบบหนึ่ง ซึ่งไม่เหมือนกับลักษณะของการใช้ทรัพยากรหินในภูมิประเทศที่มีทรัพยากรเยอะๆอย่างเช่น แถบกาญจนบุรี ซึ่งมี gravel beach เยอะแยะเต็มไปหมดเลย quartzite เต็มไปเกือบทั้งจังหวัดเลย เพราะฉะนั้นพฤติกรรมในการใช้เครื่องมือหินนั้นก็ต่างกับเครื่องมือหิน พฤติกรรมการใช้บนที่ราบสูงโคราชแน่นอนที่สุด แล้วทีนี้พฤติกรรมการใช้เครื่องมือหินเห็นจากอะไร ก็เห็นจากซากพวกนี้แหละ เพราะฉะนั้นอันหนึ่งในการวิเคราะห์เครื่องมือหินผมเชื่อว่า สามารถที่จะทำให้เห็นว่า strategy การใช้เครื่องมือหินของเขาเป็นอย่างไร แล้วโยงไปถึงเรื่องของ resource ที่ถูกใช้ ว่าใช้กับอะไร อันนี้คงฝากทีมงานเอาไว้ด้วยว่า อาจจะโยงแหล่งอื่นๆเข้ามาได้อีก นอกเหนือจากแหล่งที่เป็นถ้ำและเพิงผา ทางที่จังหวัดตากผมก็เคยเจอแหล่งที่เป็นเครื่องมือหินอยู่บนยอดเขาก็คือ แต่ว่า เป็นสะเก็ดทั้งหมด ไม่มี core ไม่มีแกนหินเลย แล้วก็พวก rejuvenation flake ทั้งนั้น เป็นเครื่องมือซ่อมทั้งสิ้น

นอกนั้นผมคงไม่มีอะไรที่จะกล่าวถึง ประเด็นสุดท้ายนิดหนึ่ง ผมพยายามที่จะย่อยชั้นดินในการขุดออกมาแล้วไปเปรียบเทียบกับชั้นดินของ Gorman ปรากฏว่าชั้นดินตรงกัน มีสองชั้นใหญ่ๆด้วยกัน ชั้นดินชั้นล่างซึ่งของ Gorman ตอนนั้นใช้คำว่า cultural layer 1 อายุยังไม่ได้ calibrate ตอนนั้นหมั่นกว่าถัดขึ้นมาอีกอันหนึ่งซึ่งก็ตรงกับที่ทีมงานนี้เจอเหมือนกัน เป็น cultural layer 2 อายุประมาณ ยังไม่ calibrate ประมาณ 8,000 กว่า Gorman ใช้คำว่า reoriented hoabinhian แล้วตรงนี้ที่เจอเครื่องมือขัด ขัดปลาย มีอยู่สองสามอัน มี corded mark มี adze grinding

เครื่องมือขัดปลายก็คือเครื่องมือหิน แล้วก็อีกอันหนึ่งซึ่งแปลกมากคือ เจอบีมิดหิน เป็นหินชนวน แล้ว Gorman พยายามอธิบายว่าคือ บีมิดที่เกี่ยวข้องป่า หรืออะไรทำนองนี้ ซึ่งอันหลังก็ตรงกับที่บ้านไร่เท่าที่ผมเห็น อาวุธใกล้เคียงกันด้วย แต่ว่าถ้าล่อครุ่สีกจะไม่เจอ ผมคงมีเท่านั้นขอบคุณครับ

1.2 รศ. สุรพล นาดะพินธุ

ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ขอบคุณครับ ก่อนอื่นต้องขอขอบคุณหัวหน้าโครงการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรี มุทรวงศ์ ที่ให้เกียรติเชิญผมมาเป็นผู้วิจารณ์ในฐานะผู้ร่วมงานกันมาหลายปี เมื่อผมได้รับเอกสารก็มีความรู้สึกลำบากกับอาจารย์ปฐมฤกษ์ เอกสารเยอะมากในใจก็รู้สึกยินดีที่เราสามารถที่จะผลิตเอกสารมาได้เยอะ เมื่อได้รับเอกสารแล้ว อาจารย์ศรี มุทรวงศ์ ก็ขอเป็นส่วนตัวอีกด้วยว่า ขอให้ช่วยดูในรายละเอียดให้เยอะๆ พร้อมทั้งให้ช่วยเสนอความคิดเห็นโดยเฉพาะความคิดเห็นเรื่องที่จะดำเนินการศึกษาต่อไปด้วย ก็เลยพยายามจะอ่านลงไปรายละเอียดอย่างเต็มที่ แต่ยอมรับจริงๆว่าทำได้ไม่ทัน เพราะมีงานอื่นที่ผูกพันอยู่เยอะเช่นกัน แต่ก็พยายามเต็มที่

โดยภาพรวมแล้วก็เลยพบเรื่องของการพิมพ์ตกพิมพ์อะไรนิดหน่อยซึ่งผมคงจะไม่พูดถึงในที่นี้แต่จะมอบให้อาจารย์ศรี มุทรวงศ์ ไปนะครับ ในที่นี้ก็จะพยายามจะประมวลความคิดเห็นหลักๆ ที่เป็นประเด็นทางวิชาการเท่าที่เห็น และสามารถที่จะใช้สมองขบคิดออกมาได้ตอนนี้ะครับ เพื่อหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินการต่อไป

ที่นี้ถ้าสมมุติว่าดูจากข้อมูลและเอกสารซึ่งผมบังเอิญได้มีโอกาสอ่านก่อนเนื่องจากได้รับมอบหมายให้ช่วยวิจารณ์ครั้งนี้ ก็เลยพิจารณาวัตถุประสงค์โดยรวมก่อน แล้วก็ดูจากเอกสารก็เห็นว่า การทำงานในขณะนี้โดยเฉพาะส่วนข้อมูลโบราณคดี เท่าที่ผมดูละเอียดก็เห็นว่า โครงการนี้ก็นับว่าวัตถุประสงค์ประการที่ 3 ของโครงการ ได้โดยสามารถที่จะทำข้อมูลเรียบเรียงข้อมูลลงมารวมเป็นบทความต่างๆ เพื่อเสนอข้อคิดเห็นที่บ่งกับโครงการเกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมออกมา ซึ่งก็จะเป็นสิ่งที่ทางโครงการตั้งใจที่จะให้ทุกท่านที่สนใจรวมทั้งนักวิชาการได้อ่าน และเสนอข้อคิดเห็น ซึ่งผมก็มองว่าทางโครงการก็พยายามที่จะระดมสมองเพื่อขัดเกลาข้อคิดเห็นและก็ได้ให้ข้อสรุปที่น่าจะประโยชน์ต่อทุกท่านต่อไปนะครับ

จากเอกสารที่ดูนี้ ในตอนที่ผมศึกษาผมก็พยายามอ่าน ก็พอเริ่มต้นสรุปว่า เท่าที่ผมมอง ผมมองเอกสารนี้จะแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ

กลุ่มแรก เป็นบทความที่เกี่ยวข้องกับการบรรยายข้อมูลที่ละเอียดพอสมควร ให้ข้อมูลสำหรับผู้สนใจและนักวิชาการเอาไปดำเนินการศึกษาค้นคว้าต่อไปได้เป็นอย่างดี โดยประกอบด้านการบรรยายข้อมูลเกี่ยวกับ 1) ชาติพันธุ์ของคุณอุดมลักษณ์ซึ่งก็ให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงเรื่องของความหลากหลายของชาติพันธุ์ ซึ่งข้อมูลที่ คุณ อุดมลักษณ์ ได้ทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ก็จะชี้ให้เห็นถึงการปรากฏความหลากหลายของวัฒนธรรมออกเป็น 2 ช่วงใหญ่นอกเหนือไปจากหลักฐานทางโบราณคดีที่มากกว่าเอกสาร 2) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะธรรมชาติของพื้นที่ศึกษา แล้วก็เฉพาะบริเวณแหล่งโบราณคดีของคุณ Edward Richardson ก็ให้รายละเอียดเกี่ยวกับภูมิประเทศลักษณะพืชพรรณและโดยเฉพาะตารางที่อาจารย์ปฐมฤกษ์ กล่าวถึงเมื่อสักครู่ผมคิดว่าน่าสนใจมาก เป็นข้อมูลที่น่าที่นักโบราณคดีสามารถจะลองเอาไปพิจารณา และขบคิดในประเด็นเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิตของคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ที่มีลักษณะสิ่งมีชีวิตนั้น และสัตว์ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ 3) บทความของการบรรยายเป็นข้อมูลโบราณคดีที่ซึ่งดีแต่ข้อมูลอย่างค่อนข้างละเอียด แม้ว่าจะยังดำเนินการวิเคราะห์ไม่เสร็จ ในส่วนข้อมูลโบราณคดีนี้ ผมขอลงลึกไปอีกนิดหนึ่ง

ในเฉพาะบางแหล่งซึ่งผมคิดว่าน่าสนใจ เช่นข้อมูลที่ได้จากการขุดค้นเพิงผาถ้ำลอด ถ้าท่านจะอ่านดูในรายงานก็คือหน้าที่ 75 ของรายงานหน้าปกสีชมพูนี้ครับ มีผลการวิเคราะห์เรื่องของกระดูกสัตว์ พบว่า มีควายอยู่ด้านในชั้นที่เป็นช่วงไพลสโตซีนตอนปลาย ซึ่งผมคิดว่าตรงนี้เป็นข้อมูลที่จะต้องขบคิด และถ้ามีควายอยู่ในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่สูงและเป็นพื้นที่ภูเขา ซึ่งควายตรงนั้นน่าจะต้องเป็นควายป่าอย่างแน่นอน ถ้าเป็นช่วงของไพลสโตซีนตอนปลาย โฮโลซีนต้นนะครับนั้นเป็นประเด็นที่ผมคิดว่าน่าสนใจ น่าที่จะศึกษาค้นคว้าเพราะว่าข้อมูลที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้ ถิ่นที่อยู่ที่ชอบหรือระบบนิเวศน์ หรือระบบนิเวศน์ที่ชอบของควายเป็นอีกลักษณะหนึ่ง

อีกประการหนึ่งข้อมูลทางโบราณคดีที่ลึกลงไปในรายละเอียดที่น่าสังเกตก็คือ ในเรื่องของข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถาน ซึ่งก็ให้รายละเอียดแต่ละแหล่ง และก็พยายามที่จะกำหนดอายุ พบว่าทั้งหมดส่วนใหญ่ก็นั้นก็เป็นช่วงที่อยู่ในพุทธศตวรรษที่ 21-22 ที่นี้ผมดูข้อมูลแล้วเป็นข้อมูลที่ค่อนข้างละเอียด และก็ผู้ที่ศึกษาก็พยายามวิเคราะห์เรื่องตัวแปรลักษณะทางภูมิศาสตร์ น่าสนใจ แต่ข้อมูลที่อยู่ในบทความที่ให้มาเหมือนกันซึ่งบรรยายไว้ว่าพื้นที่ที่ศึกษานั้นลักษณะทางภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่ก็จะเป็นประกอบคล้ายตัวลำนํ้าประกอบด้านลานตะพักและลานตะพักลำนํ้าแคบๆ ถัดจากลานตะพักลำนํ้าขึ้นไปก็เป็นภูเขาลาดชันนะครับ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็คงยากที่จะสร้างสิ่งปลูกสร้างได้ เมื่อพิจารณาตรงนี้แล้วผมคิดว่า เป็นข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์มากกว่า ที่ทำให้ศาสนสถานเลือกที่จะสร้างสิ่งปลูกสร้างเหล่านั้น ซึ่งบางแห่งก็มีข้อคิดเห็นว่าเป็นวัดด้วยนะครับ เป็นลักษณะความจำกัดของสภาพภูมิประเทศทำให้คนเขาเลือกที่จะสร้างสิ่งก่อสร้างเหล่านั้นที่ทำได้ยอในบริเวณที่เป็นลานตะพักแคบส่วนที่น่าสนใจก็คือ พบว่าสิ่งก่อสร้างเหล่านี้มีปรากฏเป็นกลุ่ม 2 กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งก็จะเกาะกลุ่มกันในพื้นที่ห่างกัน 1 กิโลเมตรโดยเฉลี่ย กลุ่มที่สองจะเป็นโบราณสถานหมายเลข 4-6 ท่านผู้ฟังจะดูข้อมูลถ้าพลิกไปที่หน้า 131 ก็จะเห็นแผนที่แสดงตำแหน่งของแหล่งโบราณคดีในกลุ่มบ้านเมืองแพม กับกลุ่มบ้านถ้ำลอด ผมก็เลยลองตรวจสอบดูภายในกลุ่มเมืองแพมนั้น หมายเลข 1, 2, 3 จะตั้งอยู่ห่างกันโดยเฉลี่ยประมาณ 1 กิโลเมตร ทั้งหมดเลย 1 ห่างจาก 2 ละ 1 กิโลเมตร 1 ห่าง 3 ละ 1 กิโลเมตร ส่วนในกลุ่มที่ 2, 4, 5, 6 ก็ห่างกันประมาณ 400-500 เมตร โดยเฉลี่ยเหมือนกันคือ 4 ห่างจาก 5 ละ 400-500 เมตร 5 ห่าง 6 และดูจากข้อมูลภูมิศาสตร์ที่ให้ในรูปแบบที่พบว่า ตำแหน่งของโบราณสถานตั้งอยู่ตรงสุดที่ทางน้ำมาบรรจบกันมากกว่า ดังนั้นก็เลยอยากจะเสนอความเห็นว่าเป็นไปได้ไหมความความจริงแล้วตำแหน่งของสิ่งก่อสร้างพวกนี้ไม่ได้คำนึงถึงเรื่องความสูง เพราะพื้นที่ในบริเวณนี้อยู่ในความสูงที่ใกล้เคียงกันหมดเลย ที่ราบจะปรากฏอยู่ในความสูง 600-700 เมตร ทั้งหมด เลยไม่ได้คำนึงถึงความสูง และไม่ได้คำนึงถึงระยะห่างจากน้ำมากนัก เพราะว่าลานตะพักก็อยู่ถัดจากลำนํ้าขึ้นมา แต่ในตามความเป็นจริงแล้วตำแหน่งที่ตั้งอย่างแน่นอนของสิ่งก่อสร้างเหล่านี้กำหนดโดยจุดที่มีลำนํ้าสองสายมาบรรจบกันอย่างที่คุณเชิดศักดิ์ผู้ที่ทำให้ได้เสนอไว้เหมือนกันว่าอาจจะจะเป็นสาเหตุนี้ โดยส่วนตัวแล้วจริงๆ แล้วก็อยากเสนอข้อคิดเห็นว่าจะจะเป็นประเด็นนี้มากกว่า ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นตัวกำหนดที่แท้จริงก็คือจุดที่ลำนํ้าสองสายมาบรรจบกันไม่น่าจะใช้ระดับความสูงจากน้ำทะเลปานกลาง อันนั้นจะเป็นข้อมูลที่ลงไปรายละเอียดของข้อมูลทางโบราณคดีที่บรรยายมาให้ หวังว่าเป็นข้อคิดเห็นที่น่าจะช่วยในการที่นำไปขบคิดและดำเนินการศึกษาค้นคว้าต่อ

ที่นี้มาถึงส่วนของศาสนสถานกลุ่มที่ 2 เมื่อกลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่ผมจัดกลุ่มว่าเป็นการให้ข้อมูลโดยรายละเอียด ส่วนกลุ่มที่ 2 นั้นจะเป็นที่ผมจัดว่าเป็นการสังเคราะห์ และแปลความหมายของข้อมูล และ ข้อสนเทศทั้ง Data และ Information ที่ได้จากการมีค้นคว้าซึ่งยากกว่าในกลุ่มแรก ซึ่งจะประกอบบทความเรื่องวัฒนธรรมโลงไม้ และหาความเรื่องภาพรวม และข้อคิดเห็นเรื่องสำคัญที่พัฒนาการทางวัฒนธรรม ที่ครอบคลุมช่วงเวลา ตั้งแต่ 2 หมื่นกว่าปีมาแล้ว คำน้อยจนถึงพุทธศตวรรษที่ 14-19 ที่ยาวนานมากซึ่ง อาจารย์ธีรศรี ก็ดำเนินการเอาข้อมูลส่วนต่างๆมา

รวมกันแล้วว่าเสนอบทความทั้งสองนี้ออกมาเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ของโครงการนั่นเอง โดยตรง
ชุดนี้ผมก็อ่านแล้ว มีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับที่พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่โครงการเสนอมานางส่วน

อันแรกสุดเมื่ออ่านแล้ว ผมก็ไม่แน่ใจว่า ผมคิดถูกหรือเปล่านั้นเลยอยากจะเสนอว่า อยากให้อาจารย์รัศมีอาจจะ
ช่วยขยายความในชุดนี้นิดหนึ่งนะครับ คือในเรื่องของด้านพัฒนาการทางวัฒนธรรมซึ่งอาจารย์ก็สรุปออกมาใน
ภาพรวมในตารางที่ 5 หน้า 24 ของเอกสารปกสีชมพู เขียนไว้ในคอลัมน์แรกสุดว่าเป็นการแบ่งยุคสมัยซึ่งแสดงถึง
ลำดับของพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่ที่ใช้ชื่อทั้งยุคทางธรณีวิทยา และให้ชื่อยุคทางโบราณคดีแบบจารีต
อยู่ข้างล่างไว้ด้วย ซึ่งในที่นี้ผมมองแล้วสะท้อนว่าในโครงการนี้ก็มองว่า ถ้าแบ่งยุคสมัยทางโบราณคดีแบบจารีตโดย
ใช้เทคนิค เทคโนโลยี การทำเครื่องมือ เครื่องใช้เป็นตัวแบ่งแสดงว่า โครงการนี้แบ่งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่
ปางมะผ้านี้ออกเป็น 2 ยุคใหญ่ อันแรกคือ ยุคหิน ซึ่งแบ่งออกเป็นยุคหินเก่า หินกลาง และให้ส่วนยุคที่ 2 คือ
ยุคโลหะ ซึ่งตรงนี้ก็อยากจะเสนอความเห็นว่าเป็นปัจจุบันนี้ตามความเป็นจริงก็มีข้อมูลที่ได้จากนั้นที่อื่นๆในประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กับภาคกลางที่เสนอว่าสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของประเทศไทยสามารถ
แบ่งออกได้เป็น 3 ยุคใหญ่ คือ ยุคหิน ยุคสำริด และยุคเหล็ก จึงเสนอน่าจะมีการขยายความตรงนี้ หรือให้
รายละเอียดของจุดนี้ด้วยผมมองคำว่ายุคโลหะ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า metal age นั้นได้สะท้อนแนวความคิดที่
ได้มาจากการศึกษาเดิมที่เริ่มต้นครั้งแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มักจะศึกษาแหล่งโบราณคดีสมัยก่อน
ประวัติศาสตร์ตอนปลาย แล้วก็พบว่ามักจะเป็นแหล่งที่มีการใช้สิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นสำริด และเหล็กพร้อมกัน
เริ่มต้นจากการศึกษาแหล่งโบราณคดีในวัฒนธรรมคองซอน ในเวียดนามจึงนำไปสู่ข้อสรุปดั้งเดิมว่า พัฒนาการในเรื่อง
การใช้โลหะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งประเทศไทยด้วยนั้นเป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นหลังมาๆ และเกิดขึ้น
โดยรับวัฒนธรรมที่เกิดมากทางเหนือ ถ่ายทอดจากจีน สู่วียดนาม ไม่ใช่พัฒนาการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับขั้นตอน
เหมือนในซีกโลกตะวันตกจึงเสนอว่า แบ่งยุคสมัยที่ใช้โลหะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งประเทศไทยด้วยนั้น
เป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นหลังมาๆ และเกิดขึ้นโดยรับวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาทางเหนือถ่ายทอดจากจีนสู่วียดนาม ไม่ใช่
พัฒนาการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเหมือนในซีกโลกตะวันตก จึงเสนอว่า แบ่งยุคสมัยที่ใช้โลหะของเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้เป็น 2 ยุคย่อย ไม่ได้จึงเรียกรวมๆว่า ยุคโลหะ ในขณะที่ระยะเวลาต่อมาตั้งแต่เริ่มมีการขุดค้นที่
แหล่งโบราณคดีโนนนกทา ตามด้วยแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ตามด้วยแหล่งโบราณคดีในภาคกลางบางแห่งพบว่าใน
ชั้นที่อยู่อาศัยของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย เริ่มต้นด้วยวัฒนธรรมที่มีการใช้แต่สัมฤทธิ์ยังไม่มีการใช้เหล็ก
แล้วหลังจากนั้นมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี จึงเริ่มปรากฏเหล็กขึ้น เพราะฉะนั้น จึงน่าจะแบ่งได้ออกเป็น 2 ช่วง
เพราะฉะนั้น ตรงนี้ก็หมายความว่าผมกำลังเสนอในช่วงที่อาจารย์เสนอไว้ในรายงานนี้ตารางที่ 5 ในแถวที่ชุดถึง
โฮโลซีนตอนปลายแล้วก็วงเล็บว่า โลหะนั้นเปลี่ยนได้ไม่ว่าเป็นยุคเหล็ก ที่นี้อีกอันหนึ่งมีเห็นว่าน่าสนใจ ตารางแสดง
พัฒนาอันนี้ก็คือ ข้อมูลในเรื่องที่เสนอว่าภาพเขียนสีในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในแถบอำเภอปางมะผ้า นั้น อาจจะเก่า
ถึงช่วงโฮโลซีนตอนต้น เพราะฉะนั้นจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจมากๆ เพราะว่าเท่าที่ผ่านมาในบ้านเรามักจะมองว่า
ภาพเขียนสีปรากฏขึ้นในช่วงไม่เกิน 2,500 ปีนี้ เป็นอีกประเด็นที่น่าสนใจ

อีกอันหนึ่งตารางแสดงพัฒนาการทางวัฒนธรรมนี้ก็คือเรื่องของตัวเลขอายุในตารางเดียวกันหน้า 24 ตัวเลข
อายุในช่วงโฮโลซีนตอนปลาย ที่วงเล็บว่าโลหะอันนั้นมีตัวเลขที่เขียนว่า 1,143 ปีก่อน พ.ศ. อันนี้จะหมายถึงช่วงอายุ
ที่เก่าแก่กว่า 1,143 ปีก่อน พ.ศ. ถ้าสมมุติว่าเอาบวกด้วยคำว่าปัจจุบัน แนวคิดปัจจุบันแนวคิดที่ว่าเรานับปี 1950
หรือ พ.ศ. 2493 เมื่อเอาตัว 1,143 เข้าไปบวกจะกลายเป็น 3,600 ปีมาแล้ว ซึ่งจะเป็นตัวเลขที่เก่าแก่สำหรับการปรากฏ
ขึ้นของเหล็กในตรงนี้ ผมก็เลยทลองจริงๆที่เคยทำมาตั้งนานแล้ว คำนวณกลับใหม่โดยใช้ความรู้ที่ว่า

พระพุทธศาสนาเกิดก่อนคริสต์ศาสนา 543 ปี ก็บวกลบใหม่ก็พบว่าตัวเลขตรงนี้น่าจะเป็น 57 ปีก่อน พ.ศ. และเมื่อเอาไปตรวจสอบกับข้อมูลอ้างอิงคือ อ้างอิงถ้าหม้อมูเซอร์ ที่มีค่า C-14 กำหนดอายุได้ 600 B.C. ก็จะอยู่ในช่วง 57 ปีก่อน พ.ศ. เมื่อบวกกับ พ.ศ. 2493 คือปี ค.ศ. 1950 ก็จะอยู่ในช่วงประมาณ 2,000 กว่าปี ตรงนี้ผมไม่แน่ใจว่าจะพิมพ์ผิดหรือว่าบวกลบผิดหรือเปล่า ขอเสนอให้ลองตรวจสอบดู เพราะถ้าเป็น 1,143 ปีก่อน พ.ศ. ตัวเลขที่ได้ถึง ค.ศ. 1950 ตก 3,600 ปี นับได้ว่าเป็นเหล็กที่เก่ามากอาจจะเก่าเท่าในตะวันออกกลางซึ่งก็เป็นประเด็นปัญหา ถ้าเป็นจริงจะเป็นปัญหานี้น่าสนใจตามมามากอันหนึ่งนั่นก็เป็นความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับข้อสรุปเรื่องพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมที่เห็นหลักๆ

ถัดจากนี้ไปเป็นข้อคิดเห็นงานที่ควรจะดำเนินการศึกษาค้นคว้าต่อซึ่งเป็นโจทย์การบ้านที่อาจารย์รัศมีให้มาไว้ ผมเห็นว่าจากข้อมูลที่ให้มามีหลายประเด็นเลยที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้าต่อ อันแรกสุดก็คือ เรื่องของการศึกษาในพื้นที่นี้น่าจะมีการศึกษาแหล่งโบราณคดีที่เป็นแหล่งที่โล่ง open site เพิ่มเติม เพราะว่าข้อมูลในบทความที่คุณ Edward อ้างอิงมาให้เสนอไว้ ได้เสนอว่ามีแหล่งประเภท open site มีถึง 60 แหล่ง ในขณะที่แหล่งประเภทที่อยู่อาศัยมีอยู่ในถ้ำเพียง 7 แหล่ง ดูแล้วน่าจะมียุคสมัยมากมายซ่อนอยู่ในแหล่งที่เป็นที่อยู่อาศัย ที่เป็นถ้ำ เพราะการค้นคว้าอาจจะยากสักหน่อย เพราะมีแต่ในถ้ำ เท่าที่ดูข้อมูลจากการขุดค้นที่พบว่าลึกมากในถ้ำ เพราะฉะนั้น หลักฐานทางโบราณคดีอาจจะลึกมากจนเราไม่สามารถสังเกตได้จากผิวดิน แต่ก็เป็นที่น่าจะพยายามศึกษา ผมว่าน่าจะให้เงื่อนไขหรือข้อมูลที่ช่วยในการศึกษาค้นคว้าได้ชัดเจนมากขึ้น

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาต่อไปในพื้นที่นี้ก็คือ เรื่องของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมโลงไม้มาเป็นวัฒนธรรมเนินดินรูปกลมคล้ายๆกับที่อาจารย์ปฐมฤกษ์เมื่อสักครู่นี้เหมือนกัน เพราะว่าถ้าดูข้อมูลเท่าที่มีการศึกษาวิเคราะห์พบว่า วัฒนธรรมโลงไม้มีปรากฏต่อเนื่องอย่างน้อยก็ 1,000 กว่าปี เพราะว่าถ้าดูในหน้า 107 ของเอกสารอาจารย์ได้ให้ตารางแจกแจงความถี่ของรูปแบบ ขนาด และจำนวนหัวโลงที่พบในกลุ่มน้ำต่างๆ 4 กลุ่มน้ำ เมื่อผมดูแล้วผมพบว่า ทั้งสี่ลุ่มน้ำจะมีแบบ 1A ทั้งหมด และถ้าดูย้อนกลับไปหน้า 103 ซึ่งเป็นตารางกำหนดอายุสมัยของโลงที่มีหัวแบบต่างๆ ก็พบว่า 1A นี้ จะเป็นแบบที่เก่าที่สุด และในตารางนี้ยังบอกว่างว่ากลุ่ม 2B เป็นกลุ่มที่มีอายุน้อย ถ้าเปรียบเทียบกับกลุ่ม 1A แล้ว เมื่อพิจารณาข้อมูลตรงนี้จะเห็นว่า ลุ่มน้ำกลาง ลุ่มน้ำของ ลุ่มน้ำแม่ละนา มีทั้งโลงที่มีอายุเก่าซึ่งน่าจะเป็นโลงรุ่นแรก และก็มีโลง 2B ซึ่งตามตารางกำหนดว่ามีอายุน้อยด้วยนะครับ แสดงถึงการใช้ลุ่มแม่น้ำทั้ง 3 แห่งนี้ต่อเนื่องกันหลายสมัย และก็ดูอายุจากตารางที่ให้ก็ไม่น่าจะเกิน 1,800 ปี ในขณะที่ก็ดูตามลุ่มน้ำนั้นไม่มีแบบ 2B ซึ่งจัดเป็นรุ่นหลัง เพราะฉะนั้นจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงแบบแผนของการกระจายตัวของโลงนี้ ซึ่งหมายถึงผู้คนที่สัมพันธ์กับโลงด้วยหรือเปล่า ก็เลยคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาในเรื่องนี้เพิ่มเติมอีก

แล้วอีกอันหนึ่งก็คือการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมโลงไม้มาเป็นเนินดินรูปกลม ถ้าเราดูข้อมูลที่สรุปเมื่อสักครู่นี้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมามากกว่าพันปีและต่อมาก็สูญสลายไป วัฒนธรรมโลงไม้มีอายุต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน และมีผลการศึกษาโดยดูจากรูปแบบของหัวโลงที่ในโครงการนี้ ก็เสนอว่าน่าจะสะท้อนความเป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกัน ก็จะสรุปได้ว่ากลุ่มเครือญาติเดียวกันนี้กระจายอยู่ในพื้นที่ค่อนข้างกว้างขวางอย่างน้อยสี่ลุ่มน้ำในช่วงแรกๆ แล้วก็ปรากฏอยู่ในพื้นที่เป็นเวลาพอสมควร และน่าจะแสดงถึงสังคมและวัฒนธรรมที่ค่อนข้างที่จะมีเสถียรภาพ หรือปรับตัวอยู่ในสภาวะที่สมดุลกับสภาพแวดล้อมเป็นระยะเวลานานทีเดียวหรือถ้าจะมีการเปลี่ยนแปลงก็เป็นไปอย่างช้าๆค่อยเป็นค่อยไปน้อยมาก แต่พอมาถึงช่วงหนึ่งเปลี่ยนแปลงมาเป็นฝั่งศพประเภทเนินดินรูปกลมเลย ผมว่า เป็นประเด็นที่น่าสนใจมากที่น่าศึกษาต่อไปว่า เกิดอะไรขึ้น ทำไมวัฒนธรรมที่คงอยู่ได้มานานมีการเปลี่ยนแปลง ผมไม่แน่ใจว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบดับพลันทันทีเกิดขึ้นมาหรือเปล่าถ้าเกิดขึ้นลักษณะดับพลันทันทีน่าจะเกิดจาก

สาเหตุอะไร ก็เป็นคำถามที่นำศึกษาค้นคว้าต่อไปได้อีกอันนั้นก็เป็นการคิดเห็นเล็กๆที่พยายามที่จะนำเสนอออกมา เพื่อเป็นข้อมูลให้ขบคิด

โดยภาพรวมแล้ว ในการทำงานวิชาการของโครงการนี้ ผมคิดว่ามีข้อมูลและข้อสนเทศในงานวิชาการมากมายที่เป็นประโยชน์สำหรับนักวิชาการ ซึ่งสามารถนำไปขบคิดหรือที่เราอาจจะเรียกว่า เป็นอาหารสมองมากมายเลยทีเดียว และประเด็นสำคัญที่ผมมองก็คือ ข้อมูลทั้งหมดที่ปรากฏในเอกสารเล่มนี้ เป็นข้อมูลที่เรานำไปนิรนัย เพื่อสรุปออกมาเป็นสมมติฐานในการที่จะดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัยในอีกลักษณะหนึ่งเป็นการวิจัยในลักษณะนิรนัย ตรวจสอบสมมติฐานได้เป็นอย่างดีเลย เพราะฉะนั้นจึงขอสรุปคืบหน้าขอรับ ใช้เวลามากไปนิดหนึ่งว่า ผมมีความยินดีที่ได้เห็นข้อมูลทางวิชาการในเอกสารฉบับนี้เป็นอย่างยิ่งและคิดว่าเป็นข้อมูลที่เรานำไปศึกษาค้นคว้าต่อไป และขอสนับสนุนแนวความคิดที่อาจารย์ปฐมฤกษ์เสนอเมื่อสักครู่ว่า น่าจะมีการศึกษาค้นคว้าในพื้นที่นี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ความชัดเจนรวมทั้งจะเป็นตัวอย่างงานวิจัยระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยในด้านโบราณคดีต่อไป ขอขอบคุณมากครับ

2. ด้านมานุษยวิทยากายภาพ

2.1 รศ. นพ. สรรใจ แสงวิเชียร

ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

ขอบคุณท่านประธาน ท่านอาจารย์ และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน เมื่อผมได้รับบอกให้มาวิจารณ์นะครับ ผมก็คิดว่าผมจะวิจารณ์เรื่องของ Physical Anthropology ที่ทำ ก็อ่านใหญ่เลย พบว่ามีที่จะวิจารณ์ได้ก็มีแค่เรื่องฟันเท่านั้น แต่ว่าเรามีหมอฟันมาจริง ๆ 2 คน เพราะฉะนั้นจะเก็บไว้ให้อาจารย์ 2 ท่านมาวิจารณ์ครับ ตั้งแต่ฟังมาตั้งแต่แรกแล้วนะครับ คือ งานโบราณคดีเป็นงานสหวิทยาการรวบรวมอาจารย์หรือคนที่ทำงานหลายสาขามาทำงานร่วมกัน การขุดค้นความจริงไม่สามารถที่จะทำโดยคนใดคนหนึ่งได้ ต้องได้กันมาตั้งแต่ทางธรณีวิทยา เช่นเดียวกับการศึกษาต่างๆเป็นสหวิทยาการหมด เพราะฉะนั้นจึงต้องเปิดใจให้กว้าง คำนิยามซึ่งไม่เหมือนกันในสาขาวิชา ก็ต้องยอมรับนะครับ วิชา Anthropology (มานุษยวิทยา) มีข้างหน้าอยู่ 2 ตัว Culture Anthropology กับ Physical Anthropology หรือปัจจุบันที่เราทำเกินกว่าที่ตาเห็นคือ DNA สองวิชานี้แตกต่างกันเด็ดขาดเลยนะครับ แต่ข้างหลังเหมือนกัน เพราะฉะนั้น Definition หรือการเข้าใจไม่เหมือนกัน เมื่อไม่เหมือนกันต้องทำใจยอมรับ

ขอวิจารณ์เรื่องฟันสักนิดนะ ผมเข้าใจว่าจะมีปัญหาในการทำ statistical analysis ที่เป็น non-matrices character ไม่น่าจะหา mean และ standard deviation ได้ และน่าจะมีการทดสอบ โดยใช้ chi-square test ได้นี้ไม่ได้ว่าอะไรนะครับ จริงๆ หมอฟันหรือนักโบราณคดีก็เหมือนกันคือ เรียนสถิติ นิดเดียว พอรู้นิดหน่อยเพราะครูผมเขาบังคับให้เรียนนะครับ

ทีนี้เรื่องฟันอีกนิด มีคนถามว่าทำไมฟันถึงหลุดเยอะแยะ เป็นเพราะกระดูกพังหมด เป็นเพราะกระดูกที่มีอยู่ที่นั่นอยู่ในสภาวะ ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีกระดูกผุหมด หรือถูกคนไปทำลาย ในประเทศไทยเรามีการขุดค้นครั้งแรกที่ได้กระดูกมาในปี 2503 ที่บ้านเก่า ค่อยๆรู้กันมากขึ้น แต่ยังไม่รู้มากเท่าไร โครงการกระดูกที่อยู่ใต้ดินเมื่อมีการขุดค้นยิ่งถูกทำลายขึ้นมากเท่านั้น ทำลายโดยคนที่ไม่รู้ ทำลายโดยคนที่อยากได้ของอื่น เช่น ถูกปิดที่อยู่ข้างๆตัวศพ ซึ่งเป็นของที่เขาให้ศพให้กับผี ผู้หญิงบางคนนำมาร้อยรอบคอไม่รู้ว่าเป็นกระดูกหรือเปลว เขาจะมาทวงเอา หรือกระดูก หรือไม้ก็

ดี ที่ฝังอยู่ใต้ดินนั้น ถ้าเขาออกมาแล้วยากมากที่ preserve เอาไว้ แม้กระทั่งเก็บเอาขึ้นมาดีก็จะต้องหาอะไรที่จะ preserve จะต้องเก็บในที่ที่รักษาความชื้นและความร้อน ถ้าปล่อยไว้ที่หลุมขุดค้นไม่รู้ปล่อยไว้ทำไมสักตั้ง 3 เมตร ใครไปดูก็ไม่รู้ว่ากระดูกอะไร รู้ว่ากระดูกเท่านั้น ปล่อยไว้ไม่กี่ปีก็หมด อยากจะบอกเด็ก ๆ น้อง ๆ โบราณคดีทั้งหลาย ไปขุด อย่าทิ้งไว้ เราเอาขึ้นมาหล่อแล้วเอา resin ใส่ เอา resin กระดูกทิ้งไว้แทน คิดว่าถ้าทิ้งกระดูกไว้ที่หลุมจะเป็น ผุพังใน 3 ปี

ที่นี้ฟันที่บอกว่าสึก ผุในคน ในคนตายจริงๆ แล้วฟันเป็นส่วนที่แข็งที่สุด การเลื่อยถ้าเลื่อยไปถูกฟัน ใบ เลื่อยจะกร่อน ที่กายวิภาคเราจะต้องตัดศพเป็นชิ้นตรงไหนที่เราตัด ถูกฟันโดยเฉพาะการตัด transverse section หรือ ถูกฟันหลายชิ้น ใบเลื่อยจะร่อนเลยนะครับ ฟันแข็งกว่ากระดูกเยอะ เพราะฉะนั้นถึงคงอยู่ และฟันคนนั้นเป็น mammal เป็นฟันชนิดที่เรียกว่ามี theodont คืออยู่ใน Socket แล้วรากยึดไว้โดยโพลีออกดอลเทิลริกการ์เมนต์ ซึ่งเป็น collagen และเมื่อตายแล้วก็สลาย แม้กับฟันที่อยู่ในกะโหลกสวายๆ อย่าไปดึงฟันออก ดึงแล้วอาจจะใส่ไม้เข้าที่ได้ เพราะฟันหลุด อันนี้ถ้าใครเจอกะโหลกที่มีฟันอย่าไปแกะออก เพราะว่าอย่างนี้ อ.สุภาพร ว่ายากที่จะ identify ฟันที่ หลุดออกมาจากปาก

ที่นี้ Physical Anthropology หรือ Biological Anthropology เป็นการศึกษาตั้งแต่ anatomy morphology ของ คนที่ยังไม่ตายของกระดูกทั้งหมด ไม่ได้ใช้แค่ anatomy ใช้ได้หมด physiology การทำงานของร่างกาย biochemistry, pathology, human genatic ทั้งหมดรวมไปถึง gene frequency ของ genetic marker และในปัจจุบันก็คือ DNA เพราะฉะนั้น ก็ขอแสดงความยินดีกับอาจารย์ที่ทำ DNA sequence จากฟันได้เป็นครั้งแรกในประเทศไทย สำหรับกระดูกซึ่งมีแต่กระดูกเราศึกษาจาก physical ไม่ได้ biochemistry ไม่ได้ การทำงานของร่างกายไม่ได้ แต่ยัง ศึกษาทางลักษณะ physical anthropology ได้ในแง่ของ osteometry และ osteoscopy ที่นี้ลักษณะที่เราศึกษาได้จริงๆ แล้ว ก็คือ ฟิโนไทป์ ซึ่งมีจีโนไทป์เป็นปัจจัยสำคัญ ยีนส์นั้น reflect ลักษณะที่ปรากฏเกิดจากลักษณะยีนส์บวกกับ อิทธิพลของสภาพแวดล้อม บางอย่างมาก บางอย่างน้อย บางอย่างเราเคยนึกว่ามาก ปัจจุบันคิดว่าน้อยลง ตัวอย่างเช่น cephalic index จริงๆ คนไทย หัวสั้น เราจะทำให้ออกมายาวก็ได้ถูกออกมาทำให้นอนกว่าหน้า หัวจะ ได้ยาวขึ้น แต่แปลกๆก็จะหยุดหายใจ เพราะจมูกติด เมื่อมี genetic เป็นพื้นฐานก็ใช้ได้ทั้งหมด ลักษณะพื้นฐาน บางอย่างสิ่งแวดล้อมจะเกี่ยวข้องน้อยมาก ลักษณะนั้นอยู่ข้างในเช่นเรื่องของ general genetic marker ต่างๆ เพราะฉะนั้นการศึกษาทาง genetic ในการหา gene frequency ของ genetic marker เช่น กรุ๊ปเลือดซึ่งไม่ได้มีแค่ A B O เท่านั้น มีเยอะแยะไปหมด รวมทั้ง serum group ด้วย และในปัจจุบันก็คือ sequence ของ DNA

เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้จะมาช่วย เราต้องเปิดใจให้กว้าง อีกนิดหนึ่ง คำว่า race เป็นศัพท์ทางวิทยาศาสตร์ แปลว่า กลุ่มคนที่มี genetic mark up เหมือนกัน ไม่ได้ มีความเลวร้ายใดๆ ทั้งสิ้นเลวร้ายขึ้นมาเพราะอคติเลอร์เอาเรื่องนี้ไปจำกัณ เกิดคำว่า racism ขึ้นมา บางคนปฏิเสธชนิตเค็ดขาด และบอกว่าผมไม่ใช่ไทย ไทยไม่มี ผมลาวปนเง็ก อันนี้ละ racism อยู่ในตัวเอง ผมเคยรู้ว่า race และ ethnic group สองคำนี้ใช้แทนกันได้ คือ เมื่อไม่ชอบบอกอยากจะใช้ ethnic group ก็ไม่ว่ากัน definition หน้า 43 หนังสือที่แจกนี้ มีคำว่า ethnic group หมายความว่า กลุ่มคนที่มีภาษา ขนบธรรมเนียม แบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน ประการสำคัญมีความรู้สึกเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน ในบางครั้งมอง อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ในลักษณะมีจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อว่า ชาติพันธุ์ไม่ได้ถูกกำหนดโดยสายเลือด หรือโดยปัจจัยทางชีววิทยา ถ้าเราปฏิเสธกลุ่มคนที่มีลักษณะทาง genetic เหมือนกันว่าเป็น ethnic group เดียว งาน ของอาจารย์สุภาพร จะไม่มีความหมายอะไรเลย เพราะว่าจริงๆ แล้วภาษาและวัฒนธรรม เป็นของ artificial เป็นของ ภายนอก ไม่ใช่ภายใน เราใช้ชื่อนำไปพูดว่าเขาเป็น race อะไร คนที่พูดภาษาไทยมีความรู้สึก เหมือนคนไทยทุกอย่าง อาจจะไม่ใช่คนไทยก็ได้ ยกตัวอย่าง เด็กกำพร้าถูก Danish ขอลาไปเลี้ยงเด็กไทยนะครับ โตขึ้นมาพูดได้แต่ภาษา

Danish คิดได้เหมือน Danish ทำอะไรเป็น Danish ทั้งหมดถามว่าเขาใช้คนชาติเดนมาร์คหรือเปล่าไม่ใช่ครับแต่ถ้าใช้ definition นี้เขาเป็นคนชาติเดนมาร์กเป็น Danish เพราะฉะนั้นภาษาวัฒนธรรมเป็นเครื่องชี้บ่งที่จะบอกว่าคนนี้ชาติอะไร ที่นี้เชื้อชาติมีไหม มี บริสุทธิไหม ยาก เพราะว่าเมื่อ geographical barrier ถูกทำลายไปหมด จะหาหากลุ่มคนที่ เป็น isolate population ได้อย่างไร ก็ต้องยอมกับว่าหาไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามก็ควรจะทำเอาไว้

ในการขุดค้นเมื่อได้กระดูกก็ควรจะต้องมีการศึกษาเต็มที่เท่าที่จะทำได้ แต่ผมเห็นตัวอย่างแล้วผมยอมแพ้ ไม่มีทางที่อาจารย์สุภาพรศึกษาได้มากกว่านี้ครับ คนที่เก่งที่สุดคือ นัทธมน เพราะจริงๆ แล้วการต่อกระดูกนั้น เหมือนการต่อจิกซอร์ ยิ่งการต่อกะโหลกเท่ากับจิกซอร์ 3 มิติ ใครต่อได้เก่ง แล้วต่อเพื่อที่จะวัดจะศึกษาได้ด้วยนะ ครับ แต่ว่าที่ปางมะผ้าเนี่ยมองไม่เห็นว่าจะทำอะไร มีคนถามว่าที่รายงานบอกว่ากะโหลกหนาน่าจะเป็นธาลัสซีเมียนี้ เชื่อได้อะไรอันนี้เป็น paleoanthropology นะครับ กะโหลกหนาต้องดูว่ามีลักษณะอย่างไร ถ้ากะโหลกหนาแล้ว ฟรอนมีรอยถลอกเช่นนี้ แสดงว่า diploic space ระหว่าง outer กับ inner table คือ ระหว่างกะโหลกจึงเห็นว่ากะโหลก หนา ของกระดูกนี้มีอะไรเกิดขึ้น มีอะไร ก็คือมีการสร้างเม็ดเลือดมากขึ้นปกติ เมื่อเราโตขึ้นมา bone marrow ที่ กะโหลกจะไม่ได้สร้างเม็ดเลือดขาวจะเหลือเพียงบางแห่งนิดเดียวพอแล้วแต่ถ้าเราเป็น โรคโลหิตจางเรื้อรัง (chronic cenemia) โดยเฉพาะโรคโลหิตจางพบมากในประเทศไทย คือ ธาลัสซีเมีย และฮีโมโกลบินผิดปกติ จะพบในคนไทย มากกว่า อัลฟาธาลัสซีเมียจะพบในคนจีนมากกว่า abnormal ฮีโมโกลบิน ซึ่งพบฮีโมโกลบิน E ในประเทศไทยพบน้อย ที่สุดคือทางเหนือมากที่สุดคือสุรินทร์ กรุงเทพฯ ประมาณ 12% และที่นั้งอยู่ในฮีโมโกลบิน E ก่อนข้างเยอะผมพูด เช่นนี้เพราะผม E เลยๆ ไม่ได้ผสมกับอะไรนะครับ เป็นเอทเตอร์ไรโซโกท คนที่เป็นโรคเลือด จะมีการสลับเม็ดเลือด แดงเพิ่มขึ้นจึงทำให้กะโหลกนั้นหนา หนาอย่างเขา และฟรอนๆ ซึ่งถ้าพบเช่นนั้นก็พอจะเชื่อได้ว่าน่าจะเป็น chronic cenemia และชนิดที่พบมากในประเทศไทยก็คือ abnormal ฮีโมโกลบิน และธาลัสซีเมีย หรือถ้าไม่ได้ตัดกะโหลกเรา อาจจะเห็นรอยฟรอนๆ เหมือนตะแกรงอยู่ที่หลังคาของ orbit เรียกว่า criba orbitalia ถ้าเห็นเช่นนั้นก็ให้ดูไว้คงพอได้ โอเคเย็นครับ

ที่นี้สุดท้ายก็คือ เมื่อเราได้อะไรมาแล้วอย่าตอบคำถามที่ยากสิครับ คำถามที่ยากคือ คนไทยหรือเปล่า คน ไทยกำเนิดจากไหน ถามไปทำไมถ้าถามว่าผมเกิดที่ไหนผมบอกได้ ที่โรงพยาบาลศิริราช แต่คนไทยนะครับ เกิดที่ ไหนไปถามทำไม ใช่คนไทยหรือเปล่า คำถามแรกคือ ถามว่าคนไทยมีลักษณะอย่างไร ไม่ว่าลักษณะทาง physical anthropology มีการศึกษาบ้างแต่ไม่หมด กะโหลก กระดูก ศึกษาที่ศิริราชสำหรับคนไทยภาคกลาง สำหรับคน ภาคเหนือ ผมไม่แน่ใจว่าคณะแพทยศาสตร์ทำหรือเปล่า คนตะวันออกเฉียงเหนือมีคนทำทั้งกะโหลกทั้งกระดูก ลักษณะทางกายภาพของคนไทยมีการศึกษาทั่วประเทศแล้ว 3 ครั้ง มีรายงานครั้งที่ 1 รายงานครั้งที่ 2 ทำการศึกษา ประมาณ พ.ศ. 2476 และได้ทำเป็น ทำตั้งแต่ พ.ศ. 2471 ไปวัดเกือบทั่วประเทศ คนวัด หัวหน้าตายไปนานแล้ว ตอนนี้เหลือคนรายงานเพียงคนเดียว อันที่ 3 ทำทั่วประเทศผู้ที่ เป็นหัวหน้าจะทำการลงเก็บบ เพราะเป็นพันๆ Data ปรากฏว่าเก็บบแล้วเป็นโรคหัวใจ ปรากฏว่าตอนนี้อาจารย์ก็เสียแล้ว ก็เลยยังไม่ได้รายงาน แต่เราได้ idea บางอย่าง จากงานที่ไม่รายงานว่า กลุ่มคนไทย ที่เขาบอกว่าเป็นคนไทยมีลักษณะ physical anthropology มีลักษณะที่วัดและ สังเกตได้ที่ใกล้เคียงกัน คนนครศรีธรรมราชกับคน เชียงใหม่ไม่ได้ต่างกัน แต่ที่นครศรีธรรมราช 2 หมู่บ้านที่นับถือ พุทธกับอิสลาม แตกต่างกันเยอะ และงานทาง anthropometry ทำพร้อมกับการหา gene frequency การศึกษา gene frequency ของคนไทยทำเสร็จแล้ว คือ thesis ของ ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ เป็น gene frequency มองจาก genetic marker ทั่วประเทศ พบว่ากลุ่มไทยอยู่ในกลุ่มเดียวกันไม่ว่าไทยเหนือ ไทยกลาง ไทยใต้กลุ่มคนจีนแยกออกไปเลย แล้วกลุ่มชาวเขา ถ้ากลุ่มไหนเป็นกลุ่มทางจีนก็จะอยู่ทางจีน กลุ่มที่เป็นมอญเขมรจะมาอยู่ในกึ่งไทย แต่จะแยกแขนง

ออกไป ถ้าเป็นไทยก็จะอยู่มากทางกลุ่มไทย เราเอาวัฒนธรรมมาจับก็ได้ คูบ้านชาวเขานั่นไหนอยู่กับพื้น แม้ว เข้านี้ กลุ่มจีน กลุ่มไหนบ้านขกพื้น กลุ่มนั้นก่อนมาทางกลุ่มไทย

ผมมาจบตรงนี้คือว่าเราควรตอบคำถามที่ตอบได้ สำหรับ Physical Anthropology ควรจะตอบคำถามก็คือ population ที่เรานี้มีลักษณะอย่างไร เราไม่ควรจะต้องตอบว่าคนไทยก่อนประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร ไม่ต้องมีหนังสือชื่อ Prehistoric Thai People แต่ควรมีหนังสือ Prehistoric People in Thailand ว่าคนก่อนประวัติศาสตร์ที่พบในประเทศไทยที่พบบริเวณนี้หาอายุได้เท่านี้ อาจจะหาอายุด้วยวิธีอื่นจะเป็น C-14 ของ artifacts ที่แน่ใจว่าไม่ได้มีคนเอาไปใส่ไว้ใหม่ ก็หาอายุนะครับ และตอบอย่างนั้นเหมือนอย่างเดนมาร์ค มีหนังสือ Prehistoric People in Denmark เราอย่าได้รัคคอคตัวเองว่านี่ไทยนี่ไม่ใช่ไทย

อย่างไรก็ตามอยากสรุปสุดท้ายว่า อยากให้กลุ่มที่ทำไมโตคอนเดียนดีเอ็นเอ ป่าวร้องให้เขาให้ทุนคุณทำไมโตคอนเดียนดีเอ็นเอของคนไทยนะครับเป็น Database ก่อนที่ถนอดิจนเราหา Isolate group ไม่ได้ เมื่อ 30 ปี ที่แล้วเมื่อเราเดินทางไปลำบากไม่ว่าจะเป็นแม่ฮ่องสอน ดาก หรือไม่ต้องมากมายก็จะพบว่าในหมู่บ้านนั้น ไม่มีคนอื่น เล่าให้ฟังเรื่องจริงนะครับ ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งที่สระบุรี แค่นี้เอง ชาวบ้านเขาบอกว่าที่นี่ไม่มีเจ๊กเข้ามา เพราะเจ้าพ่อเกลียดเจ๊กเข้ามาตายหมด เวลาจะเลือกหากรูปเลือกอย่างเดียวกับมีมาเลเรียด้วย มาเลเรียเยอะเลยแล้วถามว่าคนไทยพวกที่อื่นละเขาก็บอกว่าเจ้าพ่อก็เกลียดเหมือนกันเข้ามาตายหมด เพราะว่าเมื่อมาเลเรียชุกชุมคนที่อยู่ที่นี่ตั้งแต่เกิดเขามีภูมิคุ้มกันได้ เขาไม่ตาย เคียวนี่จะหาที่อย่างนั้น ไม่ได้ เพราะว่ามาเลเรียไม่มีแล้วเนื่องจากเราตัดป่าหมดที่นั่นมีอะไรแปลกเยอะ ขอบคุณครับ

2.2. ผศ.ทพญ.ดร.กนกนาฏ จินตกานนท์

อาจารย์พิเศษ คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ส่วนตัวคะ ก่อนอื่นต้องขอออกตัวก่อนเลยนะคะว่า เป็นคนแคสนใจทางโบราณคดี แต่จริงๆ ไม่ได้มีโอกาสไปจริงๆ มหาวิทยาลัยแอดคิลด์ (University of Adelaide) เป็นที่ที่เขาทำเกี่ยวกับกะโหลกอะบอริจินมากนะคะ ตอนเข้าไปเห็นตอนแรก ตอนนั้นไปเรียนปริญญาโทก็เรียนเรื่องจัดฟัน พอเรียนเสร็จก็เริ่มสนใจว่าจะทำก็เรียนปริญญาเอกต่อพอไปถึง เขาจะถือว่าเหมือนลบล้างดูหมิ่น บริเวณที่นักโบราณคดีขุดมาก็เลยต้องเอากลับไปฝังที่เดิมเราก็เลยออกเรียนทางด้านมานุษยวิทยา (Anthropology) แต่เราก็จะมีการสะสมฟันไว้เยอะราว 500-600 ซี่ เป็นฟันคน และไม่ใช่ของคนหลายอย่าง อย่างนี้ก็มีหลายอย่างนะคะก็เลยอาศัยความรู้ด้านจัดฟันมาวิจารณ์เรื่องนี้ส่วนใหญ่ก็จะเป็นของคนเป็นมากกว่าคนตายนะคะ มีข้อเสียอยู่ 2 อย่าง ก่อนที่จะพูดนะคะ อันแรก คือ เป็นพวกคัดงัดวิธนะคะชอบใช้ภาษาอังกฤษ อันนี้จะเป็นสไลด์เดียวที่เป็นภาษาไทย สไลด์อื่นอื่นก็จะเป็นภาษาอังกฤษหมด อีกเรื่องหนึ่งอันที่สองก็คือ เป็นพวกพูดจาโผงผางนิดหน่อยนะคะชอบยกถ้าหากพูดอะไรแล้วแบบบ้างบอๆ ขอบกั้นะคะ

อันแรกที่สำคัญที่สุด papers ที่อาจารย์ส่งมาให้ไม่ได้ส่งแบบ yellow pages อาจารย์ส่งมาเป็นกระดาษประมาณ 3-4 แผ่นนะคะ ก็ไม่สำคัญนะคะก็ไม่ลำบากอะไรมากมาย ก็จะพูดว่าสิ่งสำคัญที่สุดใน papers พวกนี้ valid หรือไม่ก็ตรงที่พูดว่า tooth identification ถูกต้องหรือเปล่า ถ้าเริ่มต้นแล้วไม่ถูกต้องอันอื่นก็ไม่ถูกต้องใช่ไหมคะ ใน paper นี้ไม่ได้บอกเวลา identify ฟันเอามาจากไหน ส่วนไหน ที่จะเอามา identify คือ ใช้ส่วนของ crown หรือเปล่า คือ เฉพาะตัวฟันใช่ไหม หรือว่าเป็นประเภทหนึ่งรากฟันหรือสองรากฟัน เพราะฉะนั้นถ้าเริ่มต้น identify ว่าใช้รากฟันด้วยก็ไม่น่าจะใช้ตัวนั้นมาเป็นรายงานด้วยถูกไหมคะ นึกออกไหม สมมติว่าถ้าบอกว่าคนเรามีสองขาตั้งแต่ต้นแล้ว

คนที่ 3 ขาก็เป็น exclusion criteria ตั้งแต่ตอนแรกก็คือ ถ้าอย่างนั้นเข้าใจว่าตอนแรกก็ คือ เอา crown มา identify ฟัน
 อย่างเดียว ก็มีตัวอย่างลักษณะของฟันคนส่วนใหญ่ คือเป็นโรคบ้าถ้ำรูปนะคะ คนใช้ทุกคนที่เป็นคนใช้หมอยัดฟัน
 นี้จะต้องถูกถ้ำรูปกันหมดทุกคนเลยนะคะ จะเห็นว่าฟันที่เห็นนี้จะเป็นฟันเล็กๆ และจะมีฟันรูปร่างสวยที่ identify
 ได้ทุกซี่ เพราะหน้าอาจจะไม่เหมือนกัน ขอแหว อ.ฉัตรชัย นิดหนึ่งเรื่อง pointer นะคะ เมื่อสักครูที่อาจารย์ใช้ไฟฉาย
 แล้วบอกว่า pointer นะคะ แล้วก็ตกลงดี เพราะว่ามันนักเรียนคนหนึ่งตอนที่สอนอยู่ที่ออสเตรเลีย ก็จะมีข้อสอบที่วัดฟัน
 เหมือนกัน แล้วก็ต้องบวกลบคูณหาร แล้วทุกคนก็มีเครื่องคิดเลขมาบวกลบคูณหารก็มีอยู่คนควักออกมาจาก
 กระเป๋าแล้วก็ร้อง โอ้หยา! แล้วปรากฏว่าเป็นรีโมทคอนโทรล

ต่อไปทีนี้อันนี้ก็จะฟันบนฟันล่างหมดทั่วไปก็จะบอก typical นี่หน้าตาอย่างนี้ จะให้ดูนิดหนึ่งนะคะว่า
 สองซี่นี้ใกล้เคียงกันมาก ถ้าเทียบกับซี่อื่นๆนะคะ เพื่อนๆก็จะเคี้ยวร่อนไปตามๆกันตั้งแต่ได้บทความอาจารย์สุภาพร
 มานี้ สมมติว่าให้เพื่อนๆ ถ้านำฟันมาหนึ่งกำมือมากองบนโต๊ะ เพื่อนจะแยกฟันซี่ไหนไม่ได้มากที่สุด คำตอบที่ตอบ
 มากที่สุดก็คือ premolar นะคะ ถ้าเรานับตรงกลางที่ซี่ก็จะเห็นซี่ที่ 1 ซี่ที่ 2, 3, 4, 5, 6, 7 คำตอบของเพื่อนก็คือว่า ซี่ 4 ซี่
 5 บนจะแยกยากถ้าไม่ดูจากรากฟัน เขาจะบอกเลยว่าต้องดูรากสิ ถ้าเป็นซี่ที่ 4 จะต้อง มี 2 ราก ดังนั้นเขาตอบคำตอบ
 ของอาจารย์สุภาพรก่อนที่อาจารย์สุภาพรจะมาพูดว่าซี่ที่ 4 ต้องมี 2 ราก แต่คำตอบของอาจารย์สุภาพร บอกว่าซี่ที่ 4
 ไม่ได้ใช้รากฟันมาเป็นตัวในการ identify ก็อยากจะถามคำถามว่าซี่ 4 และซี่ 5 น่าจะมีผลโอกาสที่ผิดพลาดได้มากนะ
 คะ ถ้าเป็นซี่อื่นส่วนใหญ่ฟันก็จะแยกออกได้ premolar ล่าง นี่ก็จะแตกต่างกันไม่ใกล้เคียงกันมากเหมือนกับ
 premolar บน นะคะ ซี่ 6 ซี่ 7 อันนี้ typical หมายความว่า ถ้าเราเจอก็ดี ทีนี้ถ้าสมมติว่าฟันสึกมาก ถ้าเจอเช่นนี้ก็หุ
 เพราะอยู่ในปากนับได้ว่าซี่ 1, 2, 3, 4, 5, 6 อันนี้เป็นคนออสเตรเลีย-อะบอริจิน เพราะเขาจะฟันสึกมากเหลือแต่คอ
 แต่สามารถจะบอกได้ว่าเป็นฟันซี่ไหน อันนี้ก็จะสามารถ identify ได้แม้จะกลมๆเหมือนกันหมดทุกซี่ก็ยัง identify ได้
 ทีนี้ถ้าเป็นห้วกะโหลก คนอะบอริจินนี้อยู่ในทะเลทรายสงสยเวลาชุดไม่ค่อยยากเหมือนกับดินนะคะ ก็จะออกมาเป็น
 แบบเหี่ยๆ แต่ก็สามารถที่จะ...(มีผู้เข้าร่วมการประชุมถามคำถามแทรกขึ้นมา) อ้อ ใช่ไม่มี cut ขอบเป็นบรรยากาศ
 แบบสบายๆ พุดอะไรก็ได้เฉยๆจะโพงผางคนเดียวไม่สนุกนะคะ ถ้าเช่นนี้ถึงแม้ไม่มี cusp ไม่มีอะไรก็ตาม แต่ก็
 สามารถ identify ตำแหน่งออกมาได้ เพราะฉะนั้นการทำผลงานวิจัยก็ค่อนข้างจะ valid นะคะ ชุดทะเลทรายคงไม่ยาก
 เท่าชุดดิน สภาพที่ได้มาจึงออกมาดีขนาดนี้

ทีนี้ของอาจารย์สุภาพร เป็นเช่นนี้นะคะ ก็คือไม่รูปแบบนี้จะ identify ก็จะดูซ้ำอีกทีว่าซี่ 4 ซี่ 5 ถ้าฟันเรียงกัน
 อย่างนี้ บนเราตอบได้ ถ้าอยู่ในปากคนคนเดียวกันว่าซี่ 4 จะใหญ่กว่าซี่ 5 แต่ไม่ใช่คนคนเดียวกันเราจะเอาซี่ไหนไป
 เทียบกับซี่ไหน ถ้าๆมากองบนโต๊ะก็จะตอบไม่ได้เลยนะคะดูใกล้ๆนะคะแล้วถ้าไม่เห็นซี่ที่ 3 กับซี่ที่ 6 ช่วยเคาหน่อย
 นะคะ นอกจากนั้นถ้า typical นะคะ ถ้าไม่ typical ขึ้นมาบ้างนะคะ ก็จะมีคนใช้จำนวนไม่น้อยที่จะมีซี่ 2 ใกล้เคียงกับ
 ซี่ที่ 1 พอเป็นฟันเสียมถามว่าฟันซี่อื่นๆจะเป็นฟันเสียมด้วยไหมก็คือที่ shovel shape ที่ marginal ridge ตรงนี้จะพบว่า
 ซี่ 2 ก็จะเป็นเสียมมากกว่าซี่ 1 อะไอย่างนี้ แล้วเราจะ identify คนๆนี้ออกมาเป็น group เดียวกันได้ไหม สมมติว่าถ้าๆ
 มากองบนโต๊ะเราอาจจะบอกได้ว่าไม่น่าจะใช้คนๆเดียวกัน เพราะว่าที่อันหนึ่งเป็นเสียมใหญ่ อีกอันเป็นเสียมเล็กใช่
 ไหมคะ ปัญหาที่จะเกิดตรงนี้อาจแล้วเราจะ identify คนๆเดียวกันหรือเปล่า ถ้าไม่ได้เช็ค DNA ถ้า typical ให้ดูอีกอัน
 อันนี้ซี่ 6 และซี่ 7 ทีนี้เป็นฟันล่างถ้ามี typical หน้าตาเช่นนี้แล้ว ถ้าไม่มี typical หน้าตาเช่นนี้ ซึ่งจะเหมือนกันจะตอบ
 ได้ไหม ถ้าๆมากองบนโต๊ะไม่สามารถจะบอกได้ว่าอันนี้ 6 อันนี้ 7 ใช่ไหมคะ คือ คอไม่ได้

ทีนี้จุดสำคัญที่น่าจะพูดก็คือ sample selection selected criteria คืออะไร 1, 2, 3, 4 ดูจาก crown ถ้าสึก
 มากกว่านี้คงใช้ไม่ได้ไม่มี cusp ก็จะไม่ใช้การ identify หรือไม่มี root ก็จะไม่นำมา identify มีรากเดียวก็จะไม่นำมา
 identify ก็คิดไปตัดมาอาจจะเหลือ 2 ซี่ ในการเป็นตัวอย่าง

ก็ไม่ทราบจะแค่เข้าใจว่า limitation นั้นมี แต่ที่นี้เราก็ต้องระบุว่า selected criteria คืออะไร selection exterior คืออะไร ถ้าเช่นนี้ก็จะต้องรู้เรื่องขึ้น อย่างที่อาจารย์สรุปว่า dental Characteristics นี้ เช่น root number หรือ shovel shape คือ ฟันเหลี่ยมแล้วรายงานมาเป็นค่า mean แล้วใช้ t-test ถ้าเป็นหมอก็คงไม่ใช้ตัวนี้ เพราะไม่ใช่ parametric ก็คงต้องเป็น chi-square test ตัวเดียวเหมือนกัน ยกตัวอย่างเช่นทำไมอันนั้นไม่ได้จะยกตัวอย่างเช่นรากฟันมี 1, 2, 3 ราก และมีจำนวนฟันตรงนี้ 10-15-5 แล้วเราเอามาคูณกันแล้วได้ value ออกมาราบกลบคูณหารได้ ทำมา 1.8 ราก ก็สรุปไม่ได้ จะต้องสรุปว่า ต้องใช้ตัวอื่นเป็นตัวรายงาน เช่น mode เช่นว่าคนส่วนใหญ่จะมีรากฟัน 2 ราก ทำนองนี้เป็นต้น ก็จะพอเห็นภาพว่าทำไมไม่ใช้ mean รายงานไม่ได้ พอเห็นตารางนั้นออกมาเป็น mean ก็จะโทรไปถามเพื่อนที่เป็น คร.เขาวัดกัน อยู่ทีมหิกลนะคะ สาธารณสุขศาสตร์อธิบายมาให้ฟังว่าต้องเป็นทำนองนั้น แต่เขาก็บอกว่าถ้าแบบนี้ให้แบบนี้ก็อย่าไปว่ามาก ใช้แบบนี้ก็ไม่เป็นไร แล้วก็ comment นิดหน่อยที่อาจารย์ใช้คำว่า adult teeth นี้กับ permanent teeth เกิดได้ตั้งแต่เด็กอายุ 6 ขวบก็มีแล้วไม่ใช่ direct translation ว่า adult teeth กับ permanent teeth เป็นตัวเดียวกันก็ต้อง classified ของอาจารย์ว่า adult teeth ว่าอะไรหรืออาจารย์ใช้ permanent teeth และอีกนิตินี้ถ้าจะเอา paper ไป publish ในหนังสือที่เป็น evolution เขาจะไม่ใช้ Pm1 กับ Pm2 เขาจะใช้ Pm3 กับ Pm4 แล้วแต่ paper ที่เราจะพิมพ์ ที่เอา Pm3 กับ Pm4 มาแล้วชาวบ้านจะงงว่า 1 กับ 2 ไปไหนเหมือนกัน

ที่นี้มาพูดถึง tooth size หนูๆที่ทำ tooth size กุมหัวได้แล้วนะคะ เพราะจะมีเรื่องที่เป็นแบบ complicate มากกว่าที่จะจัดกันเฉยๆนะคะ กุมหัวให้ดูหน่อย ก็อันแรกก็คือ การวัดฟันนั้นนะคะมี mesio-distal ก็อยากให้อ่านว่า mesio-distal อาจารย์สรุปใจที่พูดตรงนี้เหมือนกันคือ ถ้าแปลเป็นภาษาไทยเขาจะใช้คำว่าใกล้กลางคือ mesial นะคะ และด้านไกลกลาง คือ ด้าน distal นะคะ ที่นี้เรามาดู molar ซึ่งเอียงๆอยู่ก็ด้านก็จะไม่มีอะไรใกล้กลางหรือไกลกลาง ก็จะห่างๆกลางด้วยกันทั้งหมดไม่ใช่ไหมคะ ก็เลยอยากจะให้ใช้คำทับศัพท์ไป เพราะการใช้ทับศัพท์ฟังแล้วรู้เรื่องมากกว่าไม่อย่างนั้น software ก็จะมาใช้คำว่า ตะมุนกันซ์ หรือ microsoft ก็แปลว่า จีระทวย อะไรอย่างนี้ ก็จะไม่รู้เรื่องกันไปใหญ่

ที่นี้ถ้าเวลาวัดก็ควรจะบอกว่า วัดเป็น mesio-distal เพราะในบทความเขียนว่ามี 2 วิธี คือ วัดจาก contact point กับ คือ วัดฟันจาก mesio-distal วัดจาก contact point เราจะเรียกว่าวัดจาก Arch length Available space คือ ที่มีอยู่นะคะ เพราะอย่างนั้นจะต่างกันมากถ้าวัดจาก contact point จากนั้นก็จะหายไปประมาณ 1-2 มิลลิเมตรทำนองนั้น แต่สมมติว่าถ้าวัดจาก mesio-distal ก็จะอีกแบบหนึ่ง ฉะนั้น define ก็ควรจะเป็นอันเดียว เพราะว่าจาก contact point นี้คงไม่ใช่การวัดขนาดของฟันจะเป็นเรื่องของทันตแพทย์จัดฟันเขาใช้คำว่า available space

ที่นี้มาถึงตอน tooth ware ต้องกุมหัวแล้ว เพราะมากกว่าที่เราบอกว่ากินแล้วสึก เพราะฟันสึกมีได้จากหลายกรณี erosion ก็มี erosion ก็หมายความว่า ฟันที่กร่อนไปจากอาหารที่เป็นกรด เป็น acidic food abrasion นี้ก็เป็นการเคี้ยวที่มีอาหารจะสึกมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับ bruxism ก็คนที่นอนกัดฟันกลางคืน ก็จะมี grinding ทั้ง 3 factor ทำให้เกิด tooth ware ได้ทั้งนั้น อาจจะเกิดร่วมกันหรือถ้าสมมติเราบอกว่าคนที่ปางมะผ้ากินพืชผักผลไม้ มีโอกาสที่มีผลไม้อะไรที่เป็นกรดมากกว่าปกติ เพราะ tooth ware อาจจะมากกว่าก็ได้ เพราะว่ามี erosion ร่วมกับ abrasion คือ จากอาหารอะไรอย่างนี้ คือ จะมี factor ที่มาร่วมด้วย ที่นี้ถ้าเราไปพูดถึงที่เป็นทะเลทรายพวกอะบอริจินนิส ฟันที่เขาสึกมากอาจจะไม่ได้กิน acidic มากกว่า แต่ว่าอาจจะเคี้ยวทรายเล่นอยู่กับบ้าน---ไม่ใช่คือพูดเล่น อาหารก็คือ มีโอกาสที่ผงทรายมากกว่าปกติอะไรอย่างนี้ก็จะจะมี factor ที่พูดถึงฟันสึกมากไปกว่านั้นอีก ถ้าจะพูดไปถึงถึงอาหารนี้ก็ช่วยคิดหลายรอบหน่อยว่าจะอธิบายอย่างไร นอกจากสึกแล้วไม่ใช่สึกเฉพาะจากด้าน occlusal surface คือ สึกจาก

ด้านบนเท่านั้นจะ ก็จะมีการสึกด้านข้าง ที่เราเรียกว่า proximal surface คือ contact point ด้วย เพราะฟันแต่ละซี่ ไม่ได้ติดกันเป็นแผ่นตอนเคี้ยวฟันซี่หนึ่งขึ้นซี่หนึ่งลงก็มีโอกาสที่จะสึกกันในด้านข้างได้ด้วยใช่ไหมคะ เพราะฉะนั้นก็ จะมีการสึกสองข้าง ส่วนด้าน bucco-lingual คือ ด้านที่ติดกับลิ้นหรือกระพุ้งแก้มนี้ไม่สึก แต่ก็มีผลนะคะ มีผล อย่างไร แต่เดี๋ยวให้ไปดูรูปก่อน typical ของ erosion ลักษณะก็จะเป็นหลุมๆเช่นนี้ ในขณะที่พวกที่เป็น abrasion จะเป็น surface ที่มันๆเรียบๆ ที่นี้ยกตัวอย่างที่ทีมงานวิจัยเอาขึ้นมาดูนี้ก็มีทั้งหลุมและเรียบ ก็คงต้องมาอธิบายเรื่องหลุม เรื่องเรียบกันอีกว่า จะเอาขนาดไหน ที่นี้ถ้าฟันสึกไปถึงชั้น dentin แล้วนี้ dentin ก็จะสึกง่ายกว่า enamel คือ ด้าน นอก เพราะฉะนั้นก็มีโอกาสที่จะเป็นทั้งมีหลุมๆมากขึ้นไป ด้วยก็จะมี factors เพิ่มขึ้น และก็จะเปลี่ยนรูปร่างของฟัน ด้วย ที่นี้เมื่อพอมาวัดความหนาของฟันตรงนี้โดยเฉพาะฟันสึกไปแล้ว ความหนาของฟันก็จะเปลี่ยนไปได้ ให้ดู ตัวอย่างอันนี้เป็นฟันเขี้ยว ซี่ 1 ซี่ 2 ซี่ 3 ซี่ 3 ซี่เขี้ยวจะคะที่นี้คนใช้คนนี้จะกัดมากอยู่บ้านเคี้ยวทรายเล่น นี่ก็จะเห็นๆ ถ้าดูไม่รู้ว่าจะ 1 ซี่ 2 ซี่ 3 ก็อาจจะบอกว่าซี่นี้เป็นฟันหน้าไปได้เลยเพราะไม่มี cusp ไม่มีแหลมๆ ให้เราดูว่าเป็น ฟันเขี้ยวจำไว้จะคะ tooth ware effect ทุก dimension เลยทั้งความยาว ความกว้าง ความหนาของฟัน เพราะว่าเรานึกถึง ฟันไม่ใช่แท่งสี่เหลี่ยม ฟันมี shape อย่างเช่นฟันหน้านี้ข้างบนใหญ่กว่าข้างล่างก็จะเล็กลง เวลาฟันสึกไปอาจจะบอก ว่าฟันหายไปเท่านี้ แท่งจริงๆแล้ว anatomy ของฟันก็เปลี่ยนไปด้วย นึกออกไหมคะ ถ้าเราวัดความหนาของฟันต่อที่ยัง ยาวเต็มที่ ขอโทษ เอาความกว้าง ความกว้างของฟันเวลาที่ยาวเต็มที่เอาเวอร์ๆไปเลยนะคะ เราวัดได้ 10 เซนติเมตร พอ ฟันสึกไปแล้วเราวัดได้เหลือ 5 เซนติเมตร ไม่ได้หมายความว่าฟันสึกไป 5 เซนติเมตร แต่หมายความว่าถ้าดู anatomy ของฟันส่วนที่สึกกับส่วนที่ยังไม่ได้สึกนี้เรารู้ว่าถ้ามาใกล้ๆ คอฟันต้องเล็กกว่าตรงหัวแล้ว เพราะฉะนั้นก็มี factors ถ้าเราไปอ่านคู่มือของ tooth ware เขาจะมีการคิดเป็นสมการออกมาเลยคะ บวกลบคูณหารกันแล้วควรจะเหลืออยู่ ประมาณเท่าไร คือ จะ take effect ของฟันในส่วนที่หายไปด้วยไม่ใช่เฉพาะส่วนที่หายไป เพราะฟันสึกอย่างเดียว คือ Dr. Begg เขาพูดถึงเรื่องนี้มาเลย เขาบอกว่า ทำไมคนเราจัดฟันจะต้องมาถอนฟัน เพราะว่าคนเราในสมัยปัจจุบัน ไม่ค่อยกินทรายกินปูน ความจริงกินนะคะ นักการเมื่อนี้กินเยอะมา กินหินกินอิฐด้วย แต่เขาพูดว่าไม่ได้กิน เพราะ อย่างนั้นฟันก็จะไม่สึกเนื้อที่ในขากรรไกรก็จะไม่พอ พอเนื้อที่ในขากรรไกรไม่พอเขาก็เลยถอนฟันออกซะ ก็สังเกต ใครหลายคนในที่นี้ก็จะมีความคิดใช้ไหมคะ ฉะนั้นหมอ ดร.เบรก ที่เขาเป็นครูทางด้านจัดฟันที่ออสเตรเลีย เขาจะบอก ว่าทฤษฎีของเขาทำไมจึงถอนฟันออก พอถอนฟันออกก็จะมีเนื้อที่พอที่จะให้ฟันข้างหลังที่ขึ้นมาจะได้ไม่คุด เขาก็ บอกว่าถ้าตรวจดูที่คนเรานี้ไม่มีฟันสึก malocclusion ก็จะสูง malocclusion ก็คือ การสบฟันที่ผิดปกติจะสูง อย่างนั้น จะบอกว่าการคนเรานี้ถ้าเทียบฟันสึกกับฟันไม่สึกเนื้อที่ที่หายไประดับเท่านี้เยอะมากบวกลบคูณหารแล้วเท่ากับ premolar 1 ซี่ premolar ประมาณ 6-7 เซนติเมตร ขอบัย 6-7 มิลลิเมตร เราจะสังเกตว่า anatomy ก็จะเปลี่ยนไปด้วยจากการสึก เพราะฉะนั้นอย่าคิดว่าฟันเป็นรูปสี่เหลี่ยมสึกด้านบน ด้านข้าง แค่นั้นพอ anatomy ก็เปลี่ยนไปด้วย ความหนาของฟัน ก็จะเปลี่ยนไป ถ้าเราดูนะคะ ถ้าเราวัดที่ทรงรูปร่างเดิมก็จะไม่เปลี่ยนแปลงไปมากเท่าไร แต่ถ้าเราดูที่ incisor เอง อย่างเดียวหรืออะไรด้านปลายฟันนี้ก็จะเยอะ ที่นี้ถ้าเรามาดูด้านความหนาตรงนี้ ท่านดูที่ตรงนี้จะนึกเดียว ดู เหมือนว่าฟันจะหนาขึ้นๆ ท่านองนั้นพอนึกออกไหมคะ อย่างเพิ่งหลับนะคะ แล้วเขาก็บอกว่าพอฟันสึกไปสึกมาแล้วนี้ จะมีผลต่อระดับเหงือก ระดับกระดูกด้วย ตอนที่ฟันขึ้นครั้งแรกระดับเหงือกระดับกระดูกไม่เท่ากันนะคะอันนี้ซี่ที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ก่อนที่จะมีการปรับเปลี่ยนจนเท่ากัน ดูรูปนะคะ

ในมนุษย์ปัจจุบันนี้ขึ้นมาได้ ถ้าเปรียบเทียบก็อาจได้ระยะทาง A กับระยะทาง B ต่างกันเยอะมาก เพราะฉะนั้นก็ยาก ให้คิดไว้ในใจว่าถ้าพูดถึงเรื่องฟันสึกนี้มีค่อนข้างจะ complicate มากพอสมควรคงไม่ใช่แค่วัด แล้ว ออกมาว่าต่างกัน แต่ต่างกันใหญ่กว่าหรือน้อยกว่าหรือน้อยกว่าในท่านองเดียวกันก่อนให้เน้นเรื่องสถิติด้วยว่า ถ้าอย่างนี้

น่าจะลองทำ T-test ได้ ถ้าเราดูกราฟ เมื่อกี้ก็ลองคุยกับหมออะนั่น ก็บอกว่าถ้าแค่นี้ดูอาจจะไม่ significance ก็ได้ แต่มากกว่าน่าจะ การที่หาสถิติขึ้นมา ก็อาจจะมีความหมายมากขึ้น

ขออนุญาตเรื่องนี้จะตรงนี้พูดเรื่อง tooth identification ถ้าอย่างนี้ไม่ทราบว่าจะอาจารย์สุภาพจะสามารถ identify ว่าเป็นฟันซี่ไหนอะไรเช่นนี้ค่ะ คำตอบอาจารย์สุภาพตอบถูกเลยค่ะ พระเขี้ยวแก้ว ตอนนี้อยู่ที่พุทธมณฑลให้คนกราบไหว้ แต่ถ้าถามหมอ หมอบอกว่าไม่ใช่ฟันคน ของภิกษุณะะ นับถือศาสนาพุทธนะจะไม่ได้ลบหลู่ คือ เราพูดถึงในแง่วิทยาศาสตร์ เพราะฉะนั้น tooth identify สำคัญไหมถ้าเราเอาแค่ศรัทธาก็ไม่สำคัญ แต่ด้านเราจะเอาวิทยาศาสตร์ที่สำคัญจะ ขอบคุณค่ะ

2.3 รศ. ทพ. ดร.อะนัน เอี่ยมอรุณ

ภาควิชาทันตวิทยา-พยาธิวิทยาช่องปาก คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สวัสดีค่ะรับ ก็เป็นคนสุดท้ายที่พูดวันนี้จะรับมาไกลจากเชียงใหม่ แล้วจริงๆแล้วขอออกตัวนิดหนึ่งก็คือ เป็นคนที่รู้เรื่อง โบราณคดีน้อยมาก และก็เป็นที่ทันตแพทย์ที่อาจารย์สุภาพก็พยายามที่จะดึงให้เข้ามาช่วยงานทางด้านนี้ ฉะนั้นถ้ามีอะไรที่ไม่รู้เรื่องพูดอะไรไม่เข้าใจก็ขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วยนะคะ คือ มีหลายประเด็นที่ผมได้รับผิดชอบให้มาวิจารณ์งานที่มามานุษยวิทยากายภาพ โดยเฉพาะของคุณสุคนธา นะครับ เพราะฉะนั้นจะขอเน้นในประเด็นนี้เป็นหลักนะคะ และถ้ามีเวลาพูดวิจารณ์งานของอาจารย์ณัฏชัย ซึ่งทำทางด้าน genetic นะครับ

ก็มีข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นหลายอย่างเกี่ยวกับ dental lesion หรือ รอยโรคของฟันซึ่งที่คุณสุคนธา พยายามที่จะศึกษาขึ้นมาจะพูดถึงเรื่องฟันผุกับฟันสึกเป็นหลักนะคะ แต่เดี๋ยวผมจะพูดถึง ประเด็นฟันผุก่อนนะคะ คือ ในปัจจุบันนี้เรารู้กันว่าคนเป็นฟันผุกินเยอะแล้วฟันผุขึ้นมาจะไปหาหมอดูดฟัน รักษาฟันแล้วแต่ แต่ถ้าเป็นมากจริง ๆ อาจจะต้องถอนฟัน การรักษาที่เป็นอะไรที่ available มากได้จะสามารถไปรักษาได้ต่างๆ แต่ที่สำคัญนึกถึงภาพว่าคนในยุคนั้นถ้าปวด มีฟันผุขึ้นมา ปวดฟันขึ้นมาเขาจะอย่างไร คืออันนี้ผมตั้งคำถามขึ้นมาไม่รู้ว่าจะมีใครตอบได้หรือเปล่า ถ้าสมมติว่าการรักษาโดยตัวของเขาเองจะอย่างไร ฟันผุขึ้นมาอย่าไปคิดว่ารักษาโดยการอุดฟันก็จะหายไป แต่ถ้าทิ้งไว้โดยไม่ได้รับการรักษาก็จะเป็นปัญหาตามมาอีกเยอะเป็นต้นว่าฟันผุทะลุเข้าโพรงประสาทฟัน ติดเชื้อในโพรงประสาทฟันแล้วก็ปล่อยทิ้งไว้ก็เกิดฝีที่ปลายราก แล้วก็มีการแพร่เข้าสู่กระดูกข้างในลึกๆมากขึ้น ก็มีการตายของกระดูก และอาจจะเกิดทำให้มีหนองกระจายไปตามที่ต่างๆของร่างกาย แล้วก็ไปสู่ส่วนของสมองหรือแม้แต่เข้าสู่กระแสโลหิต ถ้าอย่างนั้นในยุคที่ยังไม่มียาปฏิชีวนะก็เป็นที่น่าสนใจ เนื่องจากมีหลายคนตายเนื่องจากฟันผุ แต่ก็เป็นที่น่าคิดว่าที่คุณสุคนธาเจอใน specimen ที่นำมาศึกษา มีไม่มากเท่าไร แต่จำนวนที่พูดถึงตอนนี้ จะมีข้อสงสัยว่าการ sampling เป็นอย่างไรจริงๆ แล้วเปอร์เซ็นต์การเป็นฟันผุน้อยจริงหรือไม่ คงจะต้องมีการถามต่อไปเหมือนกัน

ที่นี้หัวข้อที่สองที่น่าสนใจ คือว่าอย่างที่เราพูดไปแล้ว ถ้าเกิดมีฟันผุขึ้นมาโดยภูมิปัญญาชาวบ้านจะมีวิธีการอย่างไรในพวกที่เป็นวัฒนธรรมโลงไม้เนาะ คือ อย่างคนไทยโบราณเวลาปวดฟันจะใช้พวกน้ำมันกานพลูใส่เข้าไปเพื่อที่จะบรรเทาอาการปวดไข้ไหมครับ หรืออาจจะมีวิธีการถอนของเขา ผมเคยได้ยินมาว่าในสมัยก่อนเวลาปวดฟันขึ้นมาจริงๆ ก็เอาใช้เชือกหรือด้ายผูกแล้วก็ผูกกับก้อนหินอีกก้อนหนึ่งแล้วก็ปาทิ้งกระเบื้องบ้านไปไข้ไหมครับ ก็ไม่แน่ใจเหมือนกันว่าคนสมัยนั้นเขามีวิธีการบำบัดตัวเองอย่างไรในกลุ่มของเขาซึ่งใครที่เคยปวดฟันก็จะรู้ว่า ทุกข์ทรมานต่อชีวิตมาก ก็มีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันสูงเลยทีเดียว เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจพอสมควรนะคะ

เรื่องอันที่สาม อันอาจจะทำให้เกิดการเบี่ยงเบนในการศึกษาค้นคว้านี้ก็คือว่า fluoride content มีมากน้อยเท่าไร ในแหล่งที่เราทำการศึกษาอยู่ เพราะที่ทราบกันอยู่แล้วว่าถ้ามีปริมาณ fluoride มากนี้จะมีผลทำให้คนไข้ฟันไม่ผุ เพราะฉะนั้นการแปลผลก็อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปถ้าพบว่า แหล่งปางมะผ้ามี fluoride สูงนี้ แล้วฟันผุน้อยคนที่อยู่ตรงจุดนั้นอาจทำเกษตรกรรมก็ได้

แต่ว่าฟันไม่ผุ เพราะมี fluoride content มาก ไม่ใช่เพราะว่าเขาล่าสัตว์ กินเนื้อสัตว์ เมื่อหาอาหารประเภทนั้นๆ ที่มีคาร์โบไฮเดรต content น้อย เพราะฉะนั้นมีข้อเสนอแนะว่า ถ้าอยากรู้ตรงนี้จริงๆ ก็อาจจะทำได้ ก็คือว่า อาจจะเอาฟันมาตรวจหาปริมาณฟลูออไรด์ อาจจะบดฟันแล้วเปรียบเทียบดูปริมาณฟลูออไรด์ว่ามีมากน้อยเท่าไรนี้ อันหนึ่ง

อันที่สองก็คือว่า แหล่งโบราณคดีตรงนั้นนี้อาจจะมีดินหรือสิ่งแวดล้อมตรงนั้นอาจจะมาศึกษา fluoride content ว่ามีมากน้อยขนาดไหน ซึ่งเป็นที่รู้กันว่าในภาคเหนือนี้มีปริมาณฟลูออไรด์ในธรรมชาติสูงมากคนภาคเหนือหมอมฟันไปอยู่ตรงนั้นอาจจะมีโอกาสรักษาฟันผุไม่มากเท่าไร เพราะว่าคนเขาจะเรียกว่าเป็นฟลูออโรสิด คือ คนที่มีปริมาณฟลูออไรด์เยอะ และไปสะสมบริเวณตัวฟัน และทำให้ฟันไม่ผุ ซึ่งก็เป็นข้อดี แต่ถ้ามีมากก็จะเป็นข้อเสียทำให้ฟันมีลักษณะสีผิดปกติไปจะมีเป็น pit เป็นหลุมเป็นร่องอะไรเช่นนี้ แต่ว่าการเกิดฟันผุก็จะน้อยลง ตรงนี้ก็จะเป็นตัวแปรอันหนึ่งซึ่งน่าจะทำ แล้วก็เอามาวิเคราะห์ผล การแปลผลอาจจะเทียบกับแหล่งโบราณคดีแหล่งอื่นๆ ก็อาจมีความแตกต่างได้เนะครับ

เรื่องที่สี่เนะครับ คือ ข้อมูลที่ได้มานี้เนะครับทางผู้ทำการวิจัย คือ คุณสุคนธา ได้ดำเนินการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้กับแหล่งโบราณคดีในประเทศไทยเนะครับประมาณ 3-4 แหล่ง เท่าที่อ่านดูในรายงาน แต่จริงๆ แล้วตัวผมเองเนื่องจากมีความรู้ทางด้านนี้น้อยไม่แน่ใจเนะครับว่ารอยโรคในช่องปากหรือของ dental lesion ของฟัน เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งอื่นๆ ในอุษาคเนย์ในเขต Southeast Asia ของเรานี้จะเป็นอย่างไร รูปแบบของการเกิดโรคฟันผุ รูปแบบของการเกิดโรคฟันสึกนี้มีความแตกต่างกันหรือไม่ หรือแม้แต่การเปรียบเทียบในส่วนของแต่ละประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศในแถบยุโรป ประเทศที่อยู่ในอเมริกา หรือแม้แต่กับมนุษย์ที่เขาเพิ่งค้นพบว่าไปตายอยู่ที่บนเทือกเขาแอลป์ใช่ไหมครับ แล้วก็จะว่าไม่ทราบว่าเขาศึกษาฟันกันหรือเปล่า แล้วก็รูปแบบการเกิดโรคฟันผุ ฟันสึก เป็นอย่างไรอะไรทำนองนี้ ผมว่ามันน่าจะมาอยู่ในบทวิจารณ์ของเรา และทำให้การมองภาพการเกิดรอยโรคของเราเป็นไปอย่างที่เป็นภาพมุกกว้างมากขึ้น คือจริงๆ แล้วผมไม่รู้เลยเนะครับว่าในยุคประมาณเดียวกันนี้ ถ้าเป็นชนเผ่าอื่นเขาจะเป็นโรคอะไรกันเกี่ยวกับฟันเนะครับ ต่อมาโรคหลายอย่างที่เกี่ยวกับฟันสามารถที่จะดูได้ที่นักวิจัยทำในครั้งนี้ก็คือศึกษา 2 โรค คือ โรคฟันผุ กับโรคฟันสึก แต่จริงๆ แล้วอาจจะมียุคหลายประเด็นที่จะต้องทำกันต่อไปอาทิเช่น ลักษณะการเกิดความผิดปกติของฟันที่ชื่อว่า taurodontism เนะครับ เดี่ยวผมกำลังจะหาวิดีโอตอนโทรลของอาจารย์กนก นาฏอยู่อันนี้เนะครับ taurodontism คือมีในตำราที่บอกว่าการพบฟันที่ taurodontism มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ที่เป็นนีแอนเดอร์ทัล ซึ่งไม่รู้ว่าจะถูกถูกหรือเปล่าเนะครับ คือ มนุษย์เผ่าพันธุ์ในยุคโบราณ มีฟันลักษณะแบบนี้เป็นอย่าง taurodontism ไม่มีภาพให้ดูเนะครับ แต่ taurus ที่แปลว่า วัว ใครที่ชอบดูพวกควางต่างๆ นานา เขาจะมีบอกว่าใครอยู่ในราศีอะไร กลุ่ม taurus คือ กลุ่มดาวที่มีราศีเป็นวัวใช่ไหมครับ ที่นี้ลักษณะของฟันก็จะมีรูปร่างคล้ายวัว ลองนึกภาพฟันที่มีหลายราก ฟันหลายรากนี้จะมีจุดแยกของไข่มุขไหมครับ ศัพท์ภาษาอังกฤษใช้คำว่า furcation ที่นี้ถ้ารอยต่อระหว่างตรงที่ระหว่าง crown กับ root ลงมาถึงจุดที่แยกที่เป็น furcation ด้านล่างนี้ ถ้ามีความห่างมาๆ ตรงนั้นรูปร่างจะคล้ายๆ วัว เราจะเรียก taurodontism ซึ่งลักษณะแบบนี้จะเจอได้ในลักษณะของมนุษย์อย่างที่ว่านี้ พอได้มีโอกาสที่ได้เจอ specimen ที่คุณสุคนธากับอาจารย์สุภาพรเอามาให้ผมดู ก็มีลักษณะที่เข้าข่ายว่าน่าจะเป็นทอโรดอลทิสซึม แต่

เราไม่ได้สนใจในประเด็นนี้ไม่ได้ศึกษาต่อไปก็เป็นตัวอย่างอันหนึ่งนอกจากนั้นก็มีความผิดปกติอีกหลายอย่างเช่น germination คือในตอนแรกคือฟืนซึ่งเดียวกันนั้นแหละ แต่แยกออกเป็น 2 แฉก คล้ายๆกับว่าเป็นคู่แข่ง คือ germination นั้นนะครับที่มียังมี fusion คือ ฟืนสองซึ่งมารวมมา fusion รวมกันก็เป็นความผิดปกติอย่างหนึ่ง dilaceration คือการที่รากฟืนมีการคดเคี้ยว ไปมาเนะครับ ซึ่งเป็น variation ที่พบได้หรือแม้แต่ conerescence ก็คือการมีฟืนสองซึ่งรากฟืนได้มา fusion รวมกันเป็นความผิดปกติอีกอันที่เกิดขึ้น ซึ่งตรงนี้ก็คิดว่าก็ไม่น่าจะมีใครเคยศึกษาเรื่องนี้มาก่อน ไม่น่าจะประเทศอื่นๆทำกันหรือเปล่า แต่ในประเทศไทยนี้ยังไม่เคยทำเป็นสิ่งที่น่าสนใจอาจจะต้องทำกันต่อไป ส่วนจากการศึกษาเพิ่มเติมจากการใช้ตาเปล่าใช้แว่นขยายที่ดูแล้วเข้าใจว่าปัจจุบันนี้วิทยาการก้าวหน้ามากขึ้นน่าจะใช้เครื่องมือต่างๆมาช่วยวินิจฉัยมากขึ้น เช่น การใช้กล้องจุลทรรศน์ เครื่องเอกซเรย์เนะครับ การที่จะตรวจสอบดูลักษณะที่ผิดปกติที่เกิดขึ้นกับฟืนเนะครับ

ส่วนประเด็นถัดไปที่ผมเข้าใจว่าเป็นประเด็นสำคัญคือ รอยโรคชนิดหนึ่งซึ่งในคนปัจจุบันเป็นกันมากทราบไหมครับว่า โรคปริทันต์ นี่เกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ เกือบทุกคนเป็นโรคปริทันต์ ไม่นึกใครก็ชนิดหนึ่งที่เรารู้จักกันดีก็คือเหงือกอักเสบ นอกจากนี้มนุษย์โบราณเราจะศึกษาอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องโรคปริทันต์ ถ้าเป็นแค่เหงือกอักเสบแค่นั้นคงศึกษาไม่ได้เพราะส่วนที่เป็น soft tissue คงสลายไปหมดแล้วคงจะเหลือแต่โครงเนะครับ เพราะฉะนั้นนี่โดยจริงๆแล้วกรณีเป็นโรคปริทันต์ที่มีความรุนแรงมากขึ้นนี้ การทำลายของอวัยวะไม่ใช่แค่ soft tissue เท่านั้น แต่จะลงไปถึงกระดูกด้วยตรงนี้เป็นจุดที่เราจะสามารถตรวจได้ว่าคนไข้หรือ specimen ที่เราได้มาจะ represent ของการเป็นโรคปริทันต์หรือไม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจเพราะว่าในมนุษย์ปัจจุบันนี้เป็นโรคนี้กันเยอะ แต่ว่าในยุคนั้นเป็นกันอย่างไรไม่สามารถที่จะตอบได้

แล้วอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า ประเด็นที่น่าสนใจคือว่า ถ้าฟืนที่หลุดออกมากรณีที่เราศึกษาในครั้งนี้จะบอกไม่ได้เกี่ยวกับโรคปริทันต์ แต่ว่าถ้าฟืนตรงนั้นยังอยู่ที่กระดูกขากรรไกรอยู่อย่างสมบูรณ์อยู่ตรงนั้นยังพอจะบอกได้ว่ามีการทำลายของกระดูกและกลายเป็นโรคปริทันต์หรือไม่ตรงนี้ก็ฝากไว้ด้วยแล้วกันเนะครับ

ข้อที่เจ็ด เนะครับ ตอนนี้ลงมาทางด้าน stat อย่างที่ใครหลายคนหลายท่านได้วิจารณ์ไปแล้วว่าเกี่ยวกับ stat นำทำอะไรหลายอย่างที่ลงลึกไปกว่าที่ทำได้ ผมมีคำถามว่าการ sampling ของฟืนนี้ทำกันอย่างไร ฟืน 509 ซี่ แล้วก็ดึงออกมาบางซี่เพื่อที่จะทำการศึกษาน่าจะมีหลักในการทำ sampling ที่ดีที่เป็นหลักทางสถิติเข้าใจว่าอาจจะทำหรือเปล่า ไม่น่าจะ ยกตัวอย่างง่ายๆเนะครับว่าเราทำการ sampling ที่ไม่ดี จะมี bias เกิดขึ้น มีอคติเกิดขึ้นว่าอย่างสมมติว่าเราศึกษาเรื่องฟืนสี มีปริมาณความสีมากน้อยขนาดไหนถ้าเราลองไปดึงเอาเฉพาะที่มีฟืนสี มาทำการศึกษาทั้งหมดที่เราสมมติว่ามีฟืนทั้งหมด 509 ซี่ แล้วก็ก็มีฟืนสีจริงใน 509 ซี่นี้ประมาณ 20 ซี่ แต่เราดันไปเอามาประมาณ 20 ซี่ ที่เป็นฟืนสีตรงนั้น ก็ปรากฏว่าเรารายงานบอกว่า 100% คือ ฟืนสีแต่จริงๆนั้นไม่ใช่ ดังนั้นต้องมีการสุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบซึ่งไม่มี bias เกิดขึ้นอาจจะทำได้ง่ายๆ ดังนี้คือ คิดผลกว่าฟืน 509 ซี่นี้ก็นับตั้งแต่เบอร์ 1, 2, 3, 4, 5 ไป แล้วก็สุ่มเอาเฉพาะอันที่ 1 กับอันที่ 10 อันที่ 20, 30 อะไรอย่างนี้โดยที่ไม่มีอคติตรงนั้นจะทำให้การ sampling ในตรงนั้นมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น และ sampling size ก็มีความสำคัญคือว่า ถ้าใช้ปริมาณการ sample น้อยเกินไปการแปลผลบางครั้งความน่าเชื่อถือก็ไม่มากเท่าไรเนะครับ อันนี้เป็นหลักสถิติทั่วไปก็คือว่า ยิ่งคุณมี sample มาก sample size ยิ่งใหญ่ความน่าเชื่อถือก็จะมากขึ้นและเปรียบเทียบข้อมูลของแต่ละกลุ่มๆ ก็ทำให้มีความน่าเชื่อถือขึ้นไปอีก ซึ่งจริงๆแล้วถ้าทำเฉพาะฟืนสุ่มกับฟืนสีจริงๆ แล้วจะเห็นไม่ได้เป็นงานที่ยุงยากมากเลยถ้าจะใช้ sample size ใหญ่ๆ อาจจะใช้ถึง 50-60 ซี่ก็ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากขึ้น

ก็ข้อแปด อย่างที่บอกก็คือว่า ต้องเอาสถิติ ใช้พอสมควรในการที่จะเปรียบเทียบแต่ละกลุ่ม เพราะว่าเพื่อให้ดูว่า มีความ significance หรือเปล่า มีนัยสำคัญทางสถิติเกิดขึ้นหรือไม่ เพราะบางครั้งดูแนวโน้มอย่างกราฟนี้ที่เราจัดขึ้นไป O.K. ละอาจจะมีความแนวโน้มอันโน้นมากกว่าอันนี้ อันนี้มากกว่าอันนี้ แต่จริงๆ อาจจะมีความแตกต่างกันเล็กน้อยก็ได้ อาจจะสรุปได้ว่าทั้งแหล่งโบราณคดีที่เราศึกษานี้อาจจะเท่ากัน ไม่มีความแตกต่างกันตรงนั้น เพราะฉะนั้นขอให้เอาสถิติมาใช้จะครับ แล้วก็เห็นใจนะครับว่าคนที่ไม่ได้ทำงานทางสถิติก็จะไม่ค่อยรู้เรื่องตรงนี้ ตัวเองก็รู้เรื่องไม่มากเท่าไร ดังนั้นไปปรึกษานักสถิติเชื่อว่าจะได้คำตอบที่ดีมากและนำมาใช้ประโยชน์

ปัญหาข้อที่เก้า ก็คือว่าในการที่ identify ว่าเป็นพันธุ์ไหนครับ ในส่วนตัวแล้วยังเป็นปัญหาว่าพันธุ์จริงหรือไม่ ที่เราเห็นนะครับ หมอฟันหลายคนคงตั้งข้อสงสัยว่าที่บอกว่าตรงนี้เป็นฟันจริงอาจจะใช่หรือเปล่านั้นจริงๆ อาจเกิดจากว่าฟันบังเอิญไปตกอยู่ตรงไหนแล้วมีตัวอะไรมาเกาะ หรือว่ามีกระดูกตรงไหนแล้วไปกักร่อนตรงนั้นแล้วทำให้รูปร่างหน้าตาเหมือนจะเป็นฟันใช่หรือไม่ เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็ขึ้นชื่อจำกัดนะครับว่าเราพยายามทำดีที่สุดได้คุยกับอาจารย์สุภาพร คุณสุคนธา เหมือนกันว่า O.K. ละอย่างนี้ต้องฟังลงไปว่าอันนี้ฟันผุ แต่จริงๆ แล้วถ้าถามว่าเป็น 100 เปอร์เซ็นต์ ที่เป็นฟันผุหรือไม่คงไม่สามารถที่จะมีใครตอบได้ ตรงนี้คือข้อจำกัดแต่อยากให้องค์ท่านอาจจะมีความเปียงเบนของข้อมูลตรงนี้ขึ้นมาได้เหมือนกันครับ

ทีนี้จะลงลึกไปนิดหนึ่งข้อที่สิบ นะครับคงต้องฝากที่คุณสุคนธา คนอื่นอาจจะตามตรงนี้ทันหรือเปล่า ถ้าดูในตารางที่ 4 ในรายงานของคุณสุคนธา เกี่ยวกับรอยโรคของฟันในมนุษย์โลงไม้ ลองดูสิครับว่า การเปรียบเทียบนี้คือในรายงานอันนั้นก็บอกว่า advance tooth ware มาเปรียบเทียบกับแล้วทำให้ดูว่าแหล่งโบราณคดีของเราที่ทำการศึกษานี้แตกต่างกับที่อื่นนะครับ แต่ที่นี้ถ้าเอา tooth ware ในระดับอื่นๆ เช่น ในระดับกลางๆ มาลองดูเราก็เห็นว่าในกลุ่มของที่เราศึกษาที่ปางมะผ้า เราจะเห็นได้ว่าได้ตัวเลขที่สูงทีเดียวถึง 30.44% ขึ้นมาทีเดียว เพราะฉะนั้นไม่น้อยนะครับ คนที่เป็นฟันสึกจะครับถ้าเราไปจับเฉพาะกลุ่มที่เป็น advance อย่างเดียวนะครับดูน้อย แต่ถ้าเราไปจับกลุ่มอื่นๆ ในระดับอื่นนี้อะมารวมกันจะได้ตัวเลขที่สูงขึ้นมาจริงๆ แล้ว แหล่งโบราณคดีของเราที่มีฟันสึกนี้อาจจะไม่ได้แตกต่างกับแหล่งโบราณคดีที่อื่น ๆ เลยก็ได้เพราะฉะนั้นการแปลผลที่บอกว่าที่อื่น ๆ อาจจะล่าช้ากว่าที่นี้ ก็อาจจะไม่ใช่ อาจจะไม่ใช่ valid เท่าไร ฉะนั้นต้องดูข้อมูลโดยตรงนี้ด้วยนะครับ ขอฝากไว้

ข้อสุดท้ายนะครับ ตอนแรกก็ต่อตรงกับคุณสุคนธา ว่า มากไปไหม 11 เอช 5 ข้อพอไหม แต่ในที่สุดก็เอาเป็น 11 ข้อก็แล้วกัน อันนี้เป็นคำถามนะครับเดียวใครอาจจะช่วยผมตอบหน่อยก็แล้วกัน ขอถามเป็นความรู้ว่ามนุษย์ในยุคนั้นกินอาหารประเภทไหนบ้างทำให้ฟันสึกมาก มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก่อนหรือไม่ จริง ๆ แล้วไม่รู้เลยถ้าเป็นมนุษย์ล่าสัตว์กินแต่สัตว์อย่างเดียวหรือเปล่านะกินอย่างอื่นกินผลไม้อะไรไหม มีการ identify หรือยังว่ามี pattern ไหม ถ้ามี กลุ่มนี้กินอาหารประเภทไหน แต่เมื่อเข้าก็มีข้อน่าสนใจ ผมจำไม่ได้ว่าเป็นรายงานของใครที่เป็นฝรั่งนะครับ ชื่อ Edward ครับ ที่บอกว่าในแหล่งตรงนั้น มีอาหารอะไรบ้าง ตรงนั้นคงได้คำตอบพอสมควร มีเห็ดหนูเห็ดอะไรต่ออะไรตรงนั้น และมีอาหารบางอย่างที่เป็นข้อมูลตรงนั้นช่วยเสริมได้ว่าคนตรงนั้นอาจจะกินอาหารประเภทนั้นนะครับ แต่ที่ตั้งเป็นข้อสังเกต และฝากไว้เป็นคำถามตรงนี้ก็แล้วกัน ในเบื้องต้นก็ขอจบแค่นี้ก่อนแล้วกันครับ

พอดีมีคำถามที่จะถามอาจารย์ฉัตรชัย ขอซักนิดหนึ่งเมื่อตอนที่ตั้งใจว่าลงข้างล่างแล้วจะยกมือถามอาจารย์ แล้วขึ้นมา panel กันนะครับ แต่ตรงนี้ไม่แน่ใจในรูปแบบในการเสนอผลงานว่าเป็นเช่นนั้นหรือเปล่า ที่นี่ยากจะวิจารณ์งานของอาจารย์ฉัตรชัยซักนิดหนึ่ง คือ วิธีการ อ.ฉัตรชัยยังอยู่ใช่ไหมครับ คือวิธีการตรวจ DNA จากฟันนี้เท่าที่ฟังดูอาจารย์คิดฟันทั้งซี่ แล้วก็ไปตรวจ DNA หรือไปตรวจ mtDNA อะไรตรงนั้นแต่ที่นี้ไม่แน่ใจในวิธีการเอาฟันทั้งซี่ไปบดนี้โอกาสที่เกิด contamination จะสูงหรือเปล่าเมื่อเทียบกับถ้าเรามีฟันเราอยากจะเอา tissue ที่อยู่ในโพรงประสาท

ฟันต้องนึกภาพตามนิคเนครีบ enamel จะไม่มีส่วนของเซลล์อยู่เลยนะครีบ หรือเคลือบฟันจะไม่มีเซลล์อยู่เลย ใน dentin จะมีสายๆ ของที่เขาเรียกว่าเซลล์ odontoblast อยู่บ้าง แต่ตรงนั้นก็ไม่น่าจะมี genetic material แล้วนะครีบ แล้ว ที่นี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในโพรงประสาทฟัน ซึ่งตรงนี้ก็ถ้าเป้าหมายในการศึกษาของเราอยู่ตรงนั้นเป็นไปได้หรือไม่ ถ้าเรา จะเอาเครื่องมือที่ใช้ตัดนั้นะครีบ แบ่งฟันออกเป็น 2 ซี่ แล้วก็หัดเอาส่วนอยู่ในเนื้อฟันด้านในมาศึกษาอาจจะทำให้ ป้องกัน การ contamination ได้สูงได้ดี เพราะว่าเนื่องจากฟันเป็น microenvironment ส่วนอะไรที่จะ contaminate ก่อนข้างยาก โดยส่วนตัวถ้าทำด้วยวิธีนี้น่าจะเกิด contamination ได้น้อยน่าจะเป็นข้อดีนะครีบ มีเครื่องมือหอบฟัน เยอะนะครีบที่เขาตัดฟันที่จะสามารถแบ่งออกเป็น 2 ซี่ ได้อย่างง่ายโดยที่ไม่ให้เกิด contamination นี่อันที่ 1 นะครีบ

อันที่สองมีคำถามต่ออาจารย์ฉัตรชัยว่า ถ้าอย่างที่อาจารย์เสนอมาว่ามี sequence อะไรต่ออะไรอาจารย์จะรู้ได้ อย่างไรว่า ไม่มี contamination มีวิธีการ confirm อย่างไร คือผมนึกไม่ออกว่าเขาจะ confirm อย่างไรว่าไม่ใช่ อาจารย์ อาจจะช่วยตอบให้ผมด้วย แล้วก็ที่บอกว่าเกิด polymorphism ได้ใน mtDNA อาจจะเกิดขึ้นมาได้ ที่นี้ polymorphism ซึ่งพอจะบอกได้ถึงเผ่าพันธุ์ได้หรือไม่โดยไม่ relate กับเผ่าพันธุ์ได้หรือไม่ เช่นว่า polymorphism ที่เกิดขึ้นอาจจะไป อยู่ในกลุ่มของ polymorphism ชนิดนี้ จะเกิดขึ้นกับเผ่าพันธุ์ชนิดนี้แล้ว polymorphism ชนิดนี้อาจไปเกิดในเผ่าพันธุ์ ชนิดหนึ่งตรงนี้อาจจะเป็นตัวบอกได้ไหม ถ้าได้จะเป็นตัวที่ identify เผ่าพันธุ์อย่างที่อาจารย์หมอ สรรใจพยายามที่จะพูดตอนการวิจารณ์งานตอนแรกนะครีบ ก็เป็นคำถาม 3 คำถามนะครีบ

วันศุกร์ที่ 21 กุมภาพันธ์ 2546

3. ด้านวงปีไม้

3.1 ดร. ชีรภัทร ประยูรสิทธิ์

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขอสวัสดิ์ อาจารย์ทุกท่านนะครีบ วันนี้ผม ได้รับมอบหมายจากคณะทำงาน และผู้จัดนะครีบ ให้มาวิจารณ์ เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม แล้วก็เรื่องของวงปีไม้ ซึ่งคงใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที ที่จะมาให้รายละเอียด และพูดคุย รวมทั้งมีข้อเสนอแนะบางอย่างที่จะให้กับทางคณะผู้ศึกษา รวมทั้งผู้ที่สนใจอื่นๆ ด้วย

ถ้าหากก่อนอื่น ผมต้องขอชื่นชมในความอุตสาหะในการศึกษา ในเรื่องของคน วัฒนธรรม และ สภาพแวดล้อมโบราณ บนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในครั้งนี้ะครีบ ซึ่งคณะผู้วิจัยมีความ พยายามอย่างสูง ในการนำความรู้จากหลายๆ วิชามาประยุกต์ใช้ และนำมาช่วยเหลือในการศึกษาในเรื่องของงาน โบราณคดี โดยเฉพาะชุดที่เกี่ยวข้องกับ ป่าไม้ วงปี และโลงไม้ ซึ่ง ดร.นาฏสุตา และคณะได้ทำการศึกษา

สำหรับ ภาพรวม เท่าที่ได้มีการศึกษาจากข้อมูลทั้งหมด รวมทั้งได้ฟังการนำเสนอของทางคณะอาจารย์ นาฏสุตา ก็คงจะพูดคุยกัน ในเรื่องของ การนำเสนอในรูปแบบของเอกสาร กับเรื่องของ การนำเสนอ ในเรื่องของ บทความกับเรื่อง presentation นะครีบ นอกจากนั้นแล้วก็ยังมีข้อเสนอแนะ ตามเข้ามาอีกนะครีบ ในส่วนของการ นำเสนอ ในรูปแบบของเอกสารทั้งหมด

ถ้าดูในภาพรวมแล้ว ก็เห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และทำให้เกิดความต่อเนื่อง ทำให้เห็นสภาพของการศึกษา ในภาพรวมว่าจะยืดโยง ในเรื่องของสิ่งแวดล้อม เรื่องของป่าไม้ เรื่องของโบราณคดี ได้อย่างไร ซึ่งถ้าเผื่อท่านผู้สนใจ ทุกท่านนะครีบ อ่านในเรื่องของบทคัดย่อ ก็คงทำให้ได้เห็นภาพต่างเหล่านี้ ได้ชัดเจนขึ้นกว่า ผลสรุปในเรื่องของข้อมูล ในแต่ละบทเป็นอย่างไรร ทำให้อ่านมีความเข้าใจกันมากขึ้น ในการที่จะนำไปอ่าน

ในเนื้อหาข้างใน ในส่วนที่เป็นรายละเอียด แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของส่วนบทคัดย่อ ควรที่จะมีการเพิ่มเติม เพื่อบอกผู้อื่นได้ทราบด้วยว่า มีการศึกษาในระยะเวลาไหน เนื่องจากบางครั้งผู้อ่านไม่ได้ ตามเข้าไปอ่านข้างในทีเดียวนัก ว่าเราศึกษาในแต่ละเรื่องอย่างไร และเวลาไหน มีนิคหนึ่งที่ผมจะพูดถึงบทความ จากนั้นผมจะเจาะลึก ลงไปถึงรายละเอียดข้างใน คืออาจจะมีเรื่องของ การสืบในการพิมพ์นิคหน่อย

ในส่วนของบรรณานุกรม ซึ่งภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ มีการกลับกันนิคหน่อยระหว่างบทแรกกับบทหลังๆ ขอให้เรียงในรูปแบบเดียวกัน นอกจากนี้แล้ว เรื่องของรูปภาพ ก็มีความสำคัญนะครับ ในการที่จะให้เห็นภาพรวม เห็นว่าเรมีการศึกษาที่ไหน มีบางบทความ ในเรื่องของ การศึกษา ทางด้านป่าไม้ และโบราณสถานโบราณคดี ที่เห็นภาพชัดก็คือ ในเรื่องของบทที่เกี่ยวกับโลงไม้ มีภาพให้พวกเราได้เห็นกันว่า มีสภาพป่าอะไรเช่นไร เคียวนะครับ มีโลงไม้ที่ถ้าใคร จะเห็นภาพชัดเจน ทำให้ผู้อ่านติดตามได้ และก็จุดต่างๆ ในการสำรวจ ก็เป็นจุดสำคัญ ที่จะทำให้เห็น ชัด โขงได้ ในเรื่องของป่าไม้ ในเรื่องของโบราณสถานโบราณคดีแถวๆ นั้นว่า มีความเป็นมาอย่างไร ในส่วนของกราฟ พวกเราอาจจะงง ในส่วนของผู้ไม่ได้ติดตาม โดยเฉพาะ คนที่เรียนทางโบราณคดี เรียนทางศิลปะนะครับ ซึ่งอาจจะยาก หน่อยในการอ่านรูปแบบของกราฟ อาจจะต้องค่อยๆ อ่านนะครับ ถ้าเป็นไปได้ ควรจะต้องอ่านจากบทสรุปก่อนจะ ทำให้มองเห็นภาพจากการวิเคราะห์จากกราฟได้ง่ายขึ้น

สำหรับการนำเสนอที่ทางคณะอาจารย์นำเสนอทั้ง 5 เรื่อง 5 ตอน ก็ โดยเฉพาะบทแรกที่อาจารย์นาฏสุตาได้นำเสนอก็จะทำให้เห็นภาพรวมของการชดโงของการทำงานวิจัย ได้เห็นว่าเราจะทำอะไร เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้ง นี้ ไม่ว่าจะเป็นที่อาจารย์ได้สรุปว่า ในเรื่องของไม้ที่ใช้ทำโลง มาจากไม้ที่เป็นต้นเดียวกันหรือไม่ โลงและเสา มาจาก หนุ่ไม้เดียวกันหรือไม่ หัวโลงมีรูปร่างต่างกัน มีความสัมพันธ์กันอย่างไร และเทคโนโลยีการทำโลง รวมทั้ง สภาพแวดล้อมในบริเวณนั้น ซึ่งตรงนี้อาจารย์นาฏสุตา ได้ให้ภาพในเริ่มต้น

สำหรับในส่วนของบทที่ สอง ที่เป็นการศึกษาวิจัยไม้ ในปัจจุบันเปรียบเทียบสภาพอากาศนี้ จะทำให้เห็น ภาพการเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบันกับวงปีไม่ว่า จะย้อนหาค่าอายุได้อย่างไร ซึ่งตรงนี้เป็นจุดสำคัญเพราะ ที่ จะทำให้พวกเราที่จะศึกษาโบราณคดีนี้ได้เห็นภาพว่า นอกจากใช้วิทยาการสมัยใหม่ ในเรื่องของเชิงกับภาพรังสี หรือ ว่าในทำนอง C-14 ที่มาหาค่าอายุด้วยแล้วนี้ จะใช้วิธีการแบบนี้ในการย้อนรอยในบางส่วนด้วยนะครับ และก็ทำให้เรา พบว่า ต้นไม้ สำหรับบทนี้นะครับทำให้ทราบว่า ปริมาณน้ำฝนมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของไม้ประเภทนี้ ซึ่ง ก็สามารถที่จะนำไปเชื่อมต่อกับส่วนที่จะศึกษา ในเรื่องของอายุของวัดโบราณ หรือว่าอะไร โบราณที่เรายังไม่แน่ใจว่า อายุเท่าไรนั่นจริงหรือไม่ อันนี้ก็สามารถนำไปเชื่อมโยงตรงนั้นได้ แล้วก็ทำให้พวกเราได้เห็น ว่า อุณหภูมิที่ลดลง อุณหภูมิต่างก็จะมีผลต่อการเจริญเติบโตของไม้หลายชนิด โดยเฉพาะไม้สัก กับไม้สน รวมทั้งปริมาณน้ำฝนด้วย

ถ้ามองจากภาพที่อาจารย์นาฏสุตาได้แสดงรวมทั้งคณะนะครับ จะเห็นวงปี ความกว้างของวงปี ทำให้เมื่อ เปรียบเทียบกับปริมาณน้ำฝน เรื่องของอุณหภูมิจะทำให้เห็นภาพชัด ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นนะ ครับต้องย้อนดูเรื่องสถานที่เก็บ อุณหภูมิด้วย เพราะอุณหภูมินี้ แต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน ถ้าข้ามเขาถูกเดียวกัน เขาถูก เดียวกันแต่ข้ามคนละฝั่ง ฝั่งซ้ายกับฝั่งขวา อุณหภูมิก็ไม่เหมือนกันแล้ว เนื่องจากว่าทางด้านหนึ่งรับแสง ทางด้าน ตะวันตกเวลาเท่านี้ ทางด้านตะวันออกเวลาเท่านี้ ก็อาจทำให้เกิดความผิดพลาดได้นะครับ อาจจะต้องดูในเรื่องของ จุด สถานที่ที่เก็บ ต้องมีข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยา ถึงจะมาช่วยข้อมูลในทางนี้ได้

สำหรับในส่วนที่สาม พูดถึงโลง สถานที่ถ้าบ่อใครนะครับ อาจจะขอย้อนกลับไปตรงบทสรุปกับบทคัดย่อ ว่าอาจจะต้องให้มีปรับนิคหนึ่ง เพราะว่าในส่วนของบทสรุป มีข้อมูลรายละเอียดมาก แต่ในส่วนของบทคัดย่อนี้ อาจจะน้อยไปนิคอาจจะเพิ่มให้สมดุลกัน เพราะว่าเขาบอกว่าบทนี้อายุโลงไม้มีอายุประมาณ 40-200 ปี ส่วนไม้ค้ำยันมี

อายุประมาณ 35-70 ปี ก็แสดงว่าการที่คนในพื้นที่นั้น ในสมัยนั้น ที่นำมาใช้ทำโลงกับทำเสาทำยันนี้ จะต้องเลือกไม้ที่มีขนาดใหญ่พอสมควร ในการทำโลง แต่ถ้าเผื่อจะทำไม้ที่ทำเสาทำยันนี้ อาจจะไม่ต้องใหญ่มากนัก อาจจะแค่นำมาทำยันไม่ให้โลงตกจากบนเพิงอะไรทำนองนี้ ได้นะครับ และก็การวิจัยนี้จะทำให้เห็นการเปรียบเทียบของการหาอายุไม้ แม้วิธีการจะยุ่งยาก แต่เมื่อนำเอามาและฟังที่อาจารย์ศึกษานี้ ก็จะไม่ยุ่งยากนัก เพราะคงมีการเปรียบเทียบ มีการเดือนไม้ เอามาเปรียบเทียบกับแสงไฟ ส่องไฟดู ว่ามีการซ้อนทับกันของกราฟฟอติโหม นี่ก็เป็นการประยุกต์ใช้วิธีการที่จะนำมาศึกษาเปรียบเทียบ อาจจะยังมีสรุปเพิ่มเติมนิดหน่อย เพื่อที่จะได้เห็นภาพชัดเจนนะครับ เพราะว่าบางทีนักวิจัยอาจจะคิดว่าตรงนี้คนเข้าใจแล้ว บางทีคนอ่านอาจจะไม่เข้าใจก็ได้ครับ

สำหรับในบทที่สี่ ที่เกี่ยวข้องกับเพิงผาบ้านไร่ ที่ทำการศึกษาแถวๆ นั้น บทนี้ค่อนข้างที่จะละเอียด แล้วก็ทำให้พวกเราได้เห็นภาพชัดเจนขึ้น ไม่ว่าสถานที่นั้นอยู่บริเวณไหน แล้วก็ลักษณะพื้นที่แบบนั้น ป่าแบบไหน ซึ่งจะสังเกตได้ว่าที่จุดนี้ เขาสามารถที่จะบอกได้ว่า ไม้ที่จะนำมาทำโลง ไม่ว่าจะเป็นไม้สัก ไม้หว่า และพวกไม้เต็ง แต่มีการศึกษาอยู่เพียงไม่กี่ชนิดนะครับ และเขาก็มีการพูดถึงพัฒนาการของโลงไม้ ไม่ว่าจะเป็นฝากับโลง ทำให้ทราบว่าทำมาจากไม้ต้นเดียวกับหรือไม่ และการใช้ประโยชน์ของป่าไม้ บริเวณนี้เป็นอย่างไร ซึ่งถ้าพวกเราลองอ่านดูให้ดีๆ จะเห็นว่า คนที่จะนำเอามาทำโลง คงไม่ไปแบกไม้มาจากไหนไกลๆ คงจะต้องหาไม้จากบริเวณที่ ใกล้หมู่บ้าน หรือใกล้บริเวณแถบนั้นมาทำ ซึ่งตรงนี้ก็คงจะทำให้พวกเราได้ภาพของป่าในอดีตด้วยนะครับ ในบริเวณแถบนั้น นอกจากนี้ ก็มีการเปรียบเทียบต่อไปในเรื่องของอายุของเศษภาชนะต่างๆ กับโลงไม้ ซึ่งตรงนี้อาจจะเป็นการยาก ถ้าหากนำมาเปรียบเทียบกับอะไรหลายๆ อย่าง เนื่องจากว่า พวกของเศษวัสดุต่างๆ เหล่านี้ เป็นของเล็กสามารถยก เคลื่อนย้ายไปมา และคนรุ่นหลังๆ ก็ถือเข้ามาบ้าง มาวางบ้างก็เห็น ซึ่งอาจทำให้การเปรียบเทียบหรือการวิเคราะห์ อาจจะมีปัญหาได้ อย่างไรก็ตามอาจจะบอกอะไรได้บางอย่าง ซึ่งส่วนบทที่ห้าที่ เพิงผาบ้านไร่ นะครับจะสังเกตได้ว่า อายุของโลงไม้ที่มีการประมาณว่าทำมาจากไม้ในช่วงประมาณ 70-260 ปี และก็ในส่วนของเสาประมาณอายุ 50-220 ปี ซึ่งตรงนี้อาจให้พวกเราเปรียบเทียบกันนิดหนึ่งว่า ในบทก่อนที่ห้าที่ถ้าบ่อไคร้ ว่าอายุของการทำไม้ที่ใช้ทำโลง ก่อนข้างที่จะมี range อยู่ในช่วงที่ใกล้เคียงกันนะครับ แต่เรื่องของ การนำไม้เสาที่นำมาทำเสาทำยัน ก่อนข้างต่างกันนิดหนึ่งคือว่า ตรงนี้ไม่แน่ใจ ว่าอาจจะเป็นเรื่องของป่าแถวนั้น มีต้นไม้ขนาดใหญ่เยอะหรือไม่ นะครับ เพราะว่าในส่วนของถ้าไคร้ ไม้ที่ทำทำยัน เขาบอกว่าหาอายุได้ 35-70 ปี แต่ในส่วนของ ที่บ้านไร่มีอายุประมาณ 50-220 ปี ซึ่งขนาดอาจจะแตกต่างกัน เนื่องจากแถวๆ นั้น อาจจะมีต้นไม้ใหญ่หลงเหลือ หรือไม่คงจะต้องให้ทางนักวิจัยไปคาดการณ์ประเมิน ประมาณว่าทำไม่ถึงเป็นอย่างนั้น

สำหรับในส่วนของการย่อยรอยอดีต ซึ่งอาจารย์นาฏสุตา ได้ให้ภาพไว้ ก็จะทำให้เห็นภาพของการศึกษา สภาพแวดล้อม มาสัมพันธ์กันในเรื่องของอายุต้นไม้ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ ก็จะทำให้เห็นภาพว่า เมื่อประมาณ 2,000 ปี ก่อนนั้น ในพื้นที่บริเวณนั้น จะเป็นป่าสนเขา ป่าเต็งรัง ป่าดิบเขา และป่าเบญจพรรณ ซึ่งพรรณไม้ที่เด่นๆ ตรงนั้นก็คงจะเป็นพรรณไม้ไม่ว่าจะเป็น ไม้สัก ไม้ก่อ ซึ่งวิธีศึกษาที่จะทำให้เห็นภาพว่าพื้นที่ป่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จะแตกต่างจากในอดีตอย่างไร ซึ่งบทความทั้งหมด ที่ได้จากการศึกษาวิจัยก็จะทำให้เห็นภาพรวมว่า ขั้นตอนการศึกษาไม่ว่าจะเป็นภาพของ การศึกษาต้นไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อที่จะประมวลภาพ ให้เห็นว่าเราสามารถที่จะยึดโยงอายุวงปีของพรรณไม้ กับอายุลักษณะของต้นไม้ รวมทั้งสภาพอากาศและสภาพป่าในปัจจุบัน เพื่อที่จะทำให้พวกเราเห็นว่าในอดีตนั้น เราก็สามารถที่จะนำข้อมูลเหล่านี้ย้อนกลับไปได้ แต่เนื่องจากว่าอาจจะไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์อย่างที่อาจารย์หลายท่านพูด อย่างน้อยก็เป็นเพียงจุดเริ่มต้น ที่ทำให้สามารถคาดคะเนอะไรหลายๆ อย่างได้ในอนาคต สำหรับข้อเสนอแนะ อีกอย่างหนึ่ง ที่อยากเสนอให้น่าสนใจก็คือว่า อาจจะมีการศึกษาเปรียบเทียบเพิ่มเติม นอกเหนือจะเป็นเรื่องของโลงไม้ที่อยู่ตามถ้ำแล้วนี้ ผมไม่แน่ใจว่าวัดหรือเขาเรียกว่า โบราณสถาน แถบพื้นที่แถวๆ นั้น ที่สร้างด้วยไม้เป็นส่วน

ใหญ่ อาจจะนำมาเปรียบเทียบว่า พวกนั้นน่าจะรู้ขนาดที่ว่าสร้างขึ้นเมื่อไร ปีไหน ก็สามารถที่จะนำมาเปรียบเทียบกับที่เราศึกษามา กับปีที่เขาจัดตั้งตามที่ได้มีการบันทึก ตรงกันหรือไม่ ตรงนี้อาจจะช่วยเอามาใช้ในเรื่องของการศึกษา อย่างนี้ได้ในอนาคตกับเรื่องอื่นๆ ครับ ตรงนี้ก็จะเห็นภาพรวม ที่ทำให้พวกเราได้เห็น ว่า งานทางด้านป่าไม้ งานทางด้านโบราณคดี และงานทางสาขาอื่นๆ นี้ ก็มีความสัมพันธ์กัน

ในปัจจุบันนี้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก เพราะหลังจากจัดตั้งขึ้นมาในวันที่ 3 ตุลาคม ที่ผ่านมา รวมๆ 4 เดือน ประมาณ 4 เดือนกว่า นั้นะครับ ทางพวกเราได้พยายามที่จะพูดคุยถึงเรื่องของ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องของ โบราณคดี ทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ โดยเฉพาะในส่วน ของกรมทรัพยากรธรณี ที่กำลังให้ความสำคัญ ในการศึกษา fossil อะไรพวกนี้ด้วยนะครับ ที่พูดตรงนี้ ถ้าเผื่อทางพวกเรานะครับ ท่านอาจารย์ นักศึกษาที่อยู่ในที่นี้ ซึ่งอาจมีความสนใจ ก็อาจจะประสานมาได้ ในช่วงหลังจากนี้ ก็คงมีการทำแผนแม่บท ซึ่งคงต้องมาร่วมกับทางมหาวิทยาลัยรวมทั้งทาง สกว. ในการศึกษา ในเรื่องของสิ่งต่างๆ คล้ายๆกับที่เราศึกษาเรื่องของ คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม โบราณบนพื้นที่สูง ในพื้นที่อื่นๆ อีกด้วยนะครับ อันนี้ก็คงต้องฝากไว้ เราคงจะมีความร่วมมือกันต่อไปในอนาคต และขอชื่นชม

3.2 Dr Brendan Buckley

Tree-Ring Laboratory Lamont-Doherty Earth Observatory of Columbia University

Comments on Tree-Ring Work

Q: "What do Tree-Rings Contribute?"

A: "It depends on the questions asked"

- What Tree-Rings can do.
- What Tree-Ring can not do

What is realistically deliverable from the tropics?

- Nothing comes easy
- Only 3 spp. So far Proven from Thailand 2 Pinus spp. Teak.

Mesh steering committee at NSF.

- How to spend ~ 10 M \$ on Paleo research
- Recent important papers on role of tropics in global climate
- Stott, Anderson, Thompson

Broecker: Changes in monsoon strength during MWP + LIA (Tantalizing Hints) but more low-resource records hard to resolve.

- Sediments
- Pollen
- Ice Core? (far away)

Tree-Ring *HIGH RES*

IF	Plot	All	TR	Series	> 1000 Yrs
"	"	"	"	"	> 5000 "
"	"	"	"	"	> 200 "
"	"	"	"	"	Any "

Very little in tropics why?

- Difficulties
- Poor Ring Structure
- Circuit Uniformity
- Human Disturbance

Three species, but new techniques for isotope work give hope. Use of other species that could have historical source: 1) Mai Dang (ไม้แดง), 2) Pradoo (ประดู่), 3) Dipterocarps (เต็ง, รัง) for example.

But for better or worse teak is best choice for getting long records from this region:

PRO

- Long-lived
- Clear rings
- Archaeological source
- Preserves well
- Somebody of work

CON

- Circuit uniformity
- Basal flake problems
- Old forest gone
- Stumps disappearing
- Archaeological source sensitive

But: change for continuous

Last 500 Yrs.	---- Very good
" 1000 YRS.	---- Possible
" 2000 YRS.	---- ???????

Specific comments on these papers.

- Low sample depth need for sections to resolve circuit uniformity problems.
- Longer segment lengths correlation results can be spurious.

Standardization: recent large improvements in interactive detrending for low-frequency resolution.

- changes we think for past 1000 years. Require decadal variance retained.

Teak problems w/low-freq. Anyway.

- Able detrending kills low frequency

Program RESPO:

Inflation of R2 due to arbitrary inclusion of variables into regression. Better ways exist.

Summary

- Teak offers only realistic hope at present for 500-1,000 years of high resource info from this region.
- First: "Snapshot" views of crucial periods 2,000-1,000 years ago.
- Low frequency hard to resolve in teak. Methods like resource hard to apply.
- Combined w/other data we can give a clearer picture of what paleoenvironment was like.
- Climate change response for societal change?
- Climate-disease/ famine link?
- Over-logging?

Recent advances in isotope studies may help resolve low-frequency problems, especially if we can use other used spp.

- Bradoo
- Maidang
- Teng, Rung

Speleothems from caves may help. Timms-dating improvements give hope.

- Will take several sources of information to put together finer changes in paleo-env. But: up to archaeo's to interpret how, if at all, these changes contributed to human drama at Pang Mapha. Fire? Logging?

Challenge:

Important to find any written records from past 500 yrs. to augment proxy record. Specific on these papers.

- Low sample depth—need for section to resolve cu. probs.
- Longer segment lengths in correlation results (spurious).

4. ด้านสภาพแวดล้อมโบราณ

4.1 อ. ดร. มนตรี ขวัญ

ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอบคุณครับ ก็สวัสดิ์ผู้เข้าฟังสัมมนาทุกท่านนะครับ ก็จริง ๆ วันนี้หลังจากวันแรกที่ผมได้รับโทรศัพท์จากอาจารย์ศรีผมตกใจมากเลย เพราะว่าอาจารย์ท่านบอกมาให้มาช่วยวิจารณ์งานหน่อย ซึ่งโดยส่วนตัวผมแล้วผมไม่ค่อยชอบวิจารณ์งานใครเท่าไร เพราะว่าการวิจารณ์ค่อนข้างจะเป็นเรื่องของใช้คำที่อาจจะรุนแรงไปหน่อยใช่ไหมครับ แต่นี่ลักษณะที่ผมจะมาพูดวันนี้ น่าจะเป็นลักษณะของการร่วมระดมความคิดเห็นมากกว่านะครับ เพราะฉะนั้นในส่วนที่ผมได้รับมอบหมายมา ก็คือให้มาวิจารณ์ในเรื่องของสภาวะแวดล้อมในอดีตของแหล่งโบราณคดีที่สูงที่ปางมะผ้าครับ บังเอิญว่าโชคดีที่ผมได้มีโอกาสไปดูพื้นที่อยู่ กับคุณชวลิตก็ไปด้วยกัน ก็ปรากฏว่าได้เห็นภาพอะไรแปลกๆ ซึ่งในชีวิตผมเองก็ไม่ค่อยได้เจออะไรแบบนี้ และบอกตรงๆว่างานธรณีวิทยากับงานโบราณคดี จริง ๆ แล้วค่อนข้างจะแตกต่างกันนะครับ แต่หาอย่างใดที่เราจะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างธรณีวิทยากับงานโบราณคดี อันนี้คือคำถาม และก็คือความสัมพันธ์ที่เราจะต้องช่วยกันหาคำตอบนะครับ

ที่นี้ผมขออนุญาต เริ่มจากบทความแรก ขออนุญาตระดมความคิดเห็นในเรื่องของบทความก่อนนะครับ อาจารย์รัศมีได้ให้ผมอ่านอย่างรวดเร็ว และปรากฏว่ามี paper ของอาจารย์ดีมากครับ เพราะอาจารย์ได้รวบรวมมาจาก reference หลายๆเล่มที่เรียกได้ว่าเป็นต้นแบบของงานวิจัยทางด้านไพลสโตซีนและกีโอโลจีนในบ้านเรานะครับ ก็คือของคุณสิน ลินสกุล ด้วย ของอาจารย์ธนวัฒน์ จารูพงศ์สกุล ซึ่งทั้งสองท่านก็เป็นเรียกว่าเป็นปรมาจารย์ด้านนี้อยู่ครับ คือโดยรวมของ paper ของอ.รัศมี ผมคิดว่าไม่มีปัญหาอะไรเลย ผมขอเรียกคุณเอ็มได้ไหมครับ เพื่อให้ดูสนิทหน่อยได้ไหมครับ คุณขวลิศ ก็ถือว่าเป็น paper ที่ค่อนข้างจะดีนะครับ และก็เป็น paper ใหม่ที่ พยายามจะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโบราณคดีกับธรณีวิทยาโดยใช้พื้นฐานของธรณีวิทยามาอธิบาย หรือว่ามาจินตนาการในเรื่องของโบราณคดีว่าควรมีประวัติอย่างไรบ้าง วิวัฒนาการของแหล่งของชุมชนนั้นเป็นอย่างไรบ้างนะครับ โดยรวมแล้วผมว่าไม่มีปัญหาเหมือนกัน papers ของทั้งสามท่านนะครับ ของทั้ง อาจารย์นาฏศุภา ก็ O.K.

ในส่วนการสัมมนาหรือว่าที่อาจารย์ได้มา present วันนี้ผมขอเริ่มจากของอาจารย์รัศมีนะครับ ผมขอทำความเข้าใจแล้วก็จะขยายเพิ่มเติมนิดหนึ่งในเรื่องของ ของยุคน้ำแข็งหรือ Ice Age ที่อาจารย์ได้ ได้พูดถึงนะครับ จริงๆ แล้วยุคน้ำแข็งจากทางธรณีวิทยาพบว่าค่อนข้างจะเกิดขึ้นอย่างมกานะครับ ในสมัยไพลสโตซีน คือมีการสลับกันระหว่างยุคน้ำแข็งกับยุคน้ำแข็งละลายหลายๆ ครั้งด้วยกันนะครับ ซึ่งปรากฏการณ์อันนี้ค่อนข้างจะเรียกได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทั่วโลก หรือว่า global scale ทางศัพท์ทางธรณีฐานวิทยาเราใช้ศัพท์ว่า Ultrachic change ซึ่งถ้าจะดูว่าพื้นที่ไหนที่ควรจะได้รับ effect จากตัวยุคน้ำแข็งมากๆ ก็คงหนีไม่พ้นบริเวณที่มีน้ำแข็งปกคลุมก็คือ ขั้วโลกนะครับ ซึ่งถ้ามองในเรื่องของ geographic position นี้ค่อนข้างจะห่างจากบ้านเรา คุณสิน ลินสกุล เพิ่งพูดไปที่ภาควิชาธรณีวิทยาเมื่อ 2-3 วันที่แล้วว่า เราอาจจะต้องกลับมาคิดให้ได้ว่า เราจะใช้ยุคน้ำแข็งในบริเวณที่ศึกษาอื่นๆ เข้ามา correlate หรือว่าเข้ามาเปรียบเทียบงานในบ้านเรา นั้นอาจจะต้องใส่ question mark ไว้หน่อยว่าควรจะ คือ คงจะยากนิดหนึ่ง แล้วก็ในเรื่องของสิ่งแวดล้อมอะไรหลายๆ อย่างจะต่างกัน แล้วจะมีอีกคำหนึ่งก็คือ เรื่องของ isostatic change นะครับ ซึ่งค่อนข้างจะเรียกว่าเป็น local น้อย คำนี้น่าจะเหมาะกว่า สำหรับการ การพูดถึงยุคน้ำแข็งหรือว่ายุคการเปลี่ยนแปลงน้ำแข็งละลายในช่วงสมัยไพลสโตซีนนะครับ แล้วผลกระทบจริง ๆ ของตัวยุคน้ำแข็ง จริงๆ แล้วที่หนีไม่พ้นเลยก็คือ เรื่องของการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำทะเลนะครับ ที่ว่ากระทบแน่นอน อาจารย์รัศมีได้พูดถึงแผ่นดินที่เชื่อมกันในช่วงปลายไพลสโตซีนนะครับก็คือ ที่เราเรียกกันว่า Sunda land นะครับ ตรงนี้ก็อยู่ในช่วงที่น้ำแข็งเริ่มจับตัวกันมากที่สุด ระดับน้ำทะเลลดลงใช่ไหมครับ ตัวนี้เองถึงทำให้มีการที่อ่าวไทยโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำทะเล เพราะฉะนั้น ถ้าจะเอามา correlate หรือเอามา link กับงานทางด้านโบราณคดีที่สูงนะครับ อาจจะต้องใช้ความระมัดระวังนิดหนึ่งตรงนี้นะครับ

ผมขอเข้าประเด็นที่ว่าการศึกษาธรณีฐานวิทยาหรือว่า Geomorphology กับธรณีวิทยาจะเข้ามาช่วยอธิบายงานทางด้านโบราณคดีได้อย่างไรครับ ภาพกว้างๆก็คือว่า โบราณคดีศึกษาในช่วงอายุที่เรียกได้ว่า ช่วงอายุประมาณซักไม่เกิน 1 หมื่นปี หรือ 1 หมื่นปีขึ้นไปนิด ๆ หน่อยๆ ครับ ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับกาลเวลาทางธรณีวิทยาของเรา แล้วคนละเรื่องกันเลย ธรณีวิทยาเริ่มศึกษาตั้งแต่โลกเกิดมา 4,500 ล้านปี เพราะฉะนั้น gap หรือว่าช่วงโฮโลซีน สมัยโฮโลซีนหรือไพลสโตซีนจะเป็นช่วงสั้นมาก ๆ ของทางธรณีวิทยาและก็ไม่ค่อยมีใครได้เข้าไปจับงานทางด้านนี้เท่าไรนะครับ ก็คงเป็นพวกนักโบราณคดี หรือว่ากลุ่มงานทางด้านนี้ที่เข้ามาจริงจัง หรือว่าศึกษากันจริงๆ นะครับ หนีไม่พ้นเหมือนกันว่า land form หรือว่าสภาพภูมิประเทศของพื้นที่บนพื้นผิวโลกทั้งหมด ผมว่ามากกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ ที่จะเกิดขึ้นในช่วงสมัยไพลสโตซีนหรือว่าโฮโลซีนนี้ ซึ่งแน่นอนที่สุดว่า คงจะมีความสัมพันธ์กันตลอดเวลาในเรื่องของการสร้างแหล่งชุมชนโบราณ หรือว่าเรื่องของวิวัฒนาการของธรณีฐานวิทยานะครับ ใน

ประเทศไทยจะเห็นว่าถือว่าประเทศไทยค่อนข้างจะเป็น local scale หน่อยนะครับ Highland Archaeology ยังไม่ค่อยมีใครศึกษาเท่าที่ผมได้คุยกันมา หรือว่าได้ทราบข้อมูลมาก่อนข้างจะน้อยนะครับ เพราะฉะนั้นงานนี้ผมคิดว่าเป็นงานใหญ่ ใหญ่มากๆ ที่ทางอาจารย์รัศมิได้พยายามสร้างโครงการนี้ขึ้นมา และก็เป็งานที่ท้าทาย ไม่ใช่เฉพาะนักโบราณคดี และโดยเฉพาะนักธรณีวิทยาก็ท้าทายด้วย ขวลิขเองเป็นนักธรณีวิทยา ที่ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษา เข้ามาจับงานตรงนี้ ผมถือว่า เป็นงานที่เป็นการเปิดตัวเหมือนกันว่า ธรณีวิทยาน่าจะเข้ามาช่วยได้เนะครับ แล้วยังมีเรื่องของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงสมัย โพลสโตจีนกับสมัยโฮโลซีนอีกเยอะแยะมากมายที่อาจจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของโบราณคดีนะครับ

เรื่องแรกก็คือ เรื่องของแผ่นดินไหวนะครับ แผ่นดินไหวสมัยใหม่ในปัจจุบันก็มีทีมสำรวจ ทีมศึกษาเรื่องของ Neo-tectonic หรือว่าแผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นในยุคล่าสุด ย้อนหลังกลับไปอาจจะไม่กี่พันปีเนะครับ ซึ่งน่าจะมีความเกี่ยวข้อง หรือว่าเกี่ยวพันกับทางโบราณคดีอะไรบ้างเนะครับ อันนี้ผมให้comment ไว้ว่า น่าจะเข้าไปศึกษาตรงนี้เหมือนกันนะครับ

อีกเรื่องหนึ่งก็คือเรื่องของรอยเลื่อน หรือว่า active fault ผมได้ทราบมาว่าเมื่อวานคุณสิน สินสกุลได้พูดถึงตรงนี้ไปบ้างแล้วว่าจะทำให้เกิดอะไรบางอย่าง เกิดขึ้นสำหรับโบราณคดีเนะครับ ส่วนสิ่งที่ผมคิดก็คือ หรือว่าผมอยากจะเสนอไว้ตรงนี้ ถ้าเราจะศึกษาในเรื่องของ paleoenvironment หรือว่าสภาวะแวดล้อมโบราณของ ไม่ว่าพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเนะครับ สิ่งที่มีไม่พ้นก็คือเรื่องของ climatic change หรือว่าการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศจะ link กันอยู่ตลอดเวลา climatic change ก็จะมี link กลับไปสู่ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำทะเลบ้าง หรือว่ายุคน้ำแข็งอะไรพวกนี้บ้าง เพราะฉะนั้นถ้าเราจะขยายความทางด้านการเปลี่ยนแปลง หรือว่าการศึกษาทางด้าน Paleo-environment คงจะต้องศึกษาในภาพรวมให้เข้าใจก่อน ก่อนจะไปจับใน local scale เนะครับ

สำหรับงานที่ทั้ง 3 ท่านได้พูดมา ผมมีข้อควรระวังนิดหนึ่งเนะครับในเรื่องของการที่จะวิเคราะห์ Paleoenvironment เนะครับ

เรื่องแรกก็คือการศึกษา morphology หรือ land form มีความ ต้องให้ความสำคัญกับมากนิดหนึ่งเนะครับ หมายถึงว่า การแปล เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนง่ายๆ ก็คือ การแปลรูปถ่ายทางอากาศ หรือว่าภาพถ่ายเทียมอะไรพวกนี้ หรือว่าแปลจากแผนที่ภูมิประเทศ ควรจะต้องให้ความระมัดระวังเนะครับ และคงจะต้องแปลใน scale ที่เรียกได้ว่ามองภาพรวมก่อน ก่อนที่จะเข้ามาสู่พื้นที่ ณ ตรงนี้เนะครับ

สอง ถ้าพูดในเชิงของธรณีวิทยาเราพบอีกจุดหนึ่งที่น่าจะให้ความสำคัญมากๆ ก็คือ เรื่องของตะกอน เรื่องของการศึกษาชั้นตะกอน หรือว่า sedimentology บวกกับการศึกษาการลำดับชั้นตะกอนหรือว่า stratigraphy สองตัวเป็นพื้นฐานทางธรณีวิทยาที่ผมคิดว่าเข้ามาช่วยอธิบายงานทางด้านโบราณคดีได้มากเนะครับ มหาศาลเลยเนะครับ

ตัวที่สามที่จะขอให้ ข้อควรระวังไว้คือเรื่องของ dating หรือว่าเรื่องของการหาอายุเนะครับ ถ้าอายุมากกว่า 1 หมื่นปี หรือว่าขึ้นมาสู่สมัย โพลสโตจีนแล้ว C-14 ก็ลำบากแล้วเนะครับ ถึงแม้จะมี AMS ในปัจจุบัน ก็คิดว่าความคลาดเคลื่อนจะอยู่ในระดับที่เรียกได้ว่าอาจจะต้องคิดกันมากหน่อยเนะครับ เพราะฉะนั้นอาจจะต้องหาวิธีการอื่นเข้ามาช่วยในการ dating ด้วย คือ ณ ปัจจุบันเรามี C-14 เรามี AMS ที่คิดว่า ที่เชื่อได้น่าจะเป็นทางที่แม่นยำเนะครับ แต่ว่าถ้าแก่เกินหมื่น หมื่นปี ซึ่ง half life ของ C-14 นี้อยู่แค่ประมาณ 5,000 ไร่ไหมครับ บวกเข้าไป full life ก็แค่หมื่นหมื่นกว่าปี เพราะฉะนั้น ความถูกต้องจะไปเลย ที่บ่อพลอยผมเคยหาอายุของไม้ที่บ่อพลอยไว้ ไม้สดๆ ปรากฏว่าได้อายุมา 3 หมื่นกว่าปี อันนี้ผมปวดหัวเลยเนะครับ เพราะไม่รู้ว่าจะเกิด effect อะไรกันขึ้นบ้าง ข้อควรระวัง ตั้งแต่เริ่มเก็บตัวอย่างนี้ก็เป็นสิ่งที่ควรจะต้องให้ความสนใจเหมือนกัน เก็บอย่างไรให้ถูกต้องไม่ให้มีสารปนเปื้อน contamination

อะไรพวกนี้ นะครับ สารปนเปื้อนมาได้จากหลายทางมาก โดยเฉพาะจุดนี้ มีคาร์บอนเนต หินปูนนะครับ ชัดเจนอยู่แล้ว ว่ามีคาร์บอนเนตเยอะนะครับ เพราะฉะนั้นระวังในเรื่องของ contamination ด้วยนะครับ

อีก point หนึ่งที่ผมอยากจะนำเสนอในที่นี้ก็คือว่าเรื่องของ soil science นะครับ น่าจะเข้ามาช่วยงานทางด้านโบราณคดีได้มากพอสมควร นักธรณีวิทยาเองอย่างมากที่สุดก็รู้เรื่องของ soil profile รู้เรื่อง physical property แต่เรื่องของ chemical property แล้วผมว่า soil scientist น่าจะมีประโยชน์สำหรับงานด้านนี้ด้วยนะครับ

คราวนี้มาถึงเรื่องของ pollen คงเป็นเรื่องสุดท้ายที่ผมจะสรุปให้ฟังว่าจริงๆแล้ว เท่าที่ทราบก็คือว่า อ่านจาก paper อาจารย์ได้พูดหรือว่าเก็บตัวอย่าง pollen จากในหลุมขุด หลุมทดลองเท่านั้นใช่ไหมครับ ซึ่งจะสรุปว่า บริเวณจุดแรกนะครับ คือบ้านไร่ไม่เหมาะสม คือ pollen บอกอะไรไม่เหมาะสม

รศ.ดร.นาฏสุตา : ถ้อยแถลง

ถ้อยแถลงใช้ไหมครับ O.K. ครับ ถ้อยแถลงไม่เหมาะสมนะครับ ที่นี้ผมอยากเสนอว่าไหนๆ จะทำแล้ว ทำให้ละเอียดไปเลยครับอาจารย์ เพราะว่า pollen น่าจะบอกในเรื่องของ paleoclimate ได้ชัดเจนกว่าหลายๆ อย่างใช่ไหมครับ เพราะฉะนั้นถ้าเราเก็บแค่ในจุดตรงนั้น ผมมองว่าเราก็ได้ข้อมูลแค่ตรงนั้น ถ้อยแถลงเราว่า transport มาใช้ไหมครับ เราค่อนข้างจะมั่นใจว่า อาจจะมีการพัดพาของ pollen มา ดังนั้นจุดที่ควรจะหาหรือว่าเก็บ pollen เข้ามาศึกษา ผมมองว่าน่าจะหาจากบริเวณใกล้เคียงด้วย บริเวณที่ environment นิ่งจริงๆ ขวลิคอาจจะช่วยได้ในเรื่องของการดูว่า จุดไหนที่เคยเป็น lake เก่า ในพื้นที่ใกล้เคียงนั้นนะครับ ถ้าขุดจากหลุมเจาะ เก็บตัวอย่างจากหลุมเจาะหรือว่าตัว tree ring อย่างเดียว ผมว่าอาจจะบอกอะไรยากนิดหนึ่งนะครับ

สำหรับในเรื่องที่ว่า ไปผมมองว่าถ้าจะนำธรณีวิทยาเข้ามา apply ในการอธิบายโบราณคดีเป็นเรื่องที่น่าทำและ ก็ท้าทาย ในห้องนี้นักธรณีวิทยามีหลายท่านที่มีประสบการณ์ทางด้านนี้ ผมคงจะจบในเรื่องของการให้ข้อคิดเห็นนิดๆ หน่อยๆ ไว้ตรงนี้ แล้วก็คงจะเป็นช่วงที่ขอคำแนะนำนะครับ ก็คือช่วยกัน comment งานให้ดีที่สุด ผมขอขอบคุณที่ทางคณะผู้จัดได้ให้โอกาส งานนี้เป็นงานแรกที่ผมได้มาพูดวิจารณ์ในเชิงวิชาการแบบนี้ครับ ขอบคุณมาก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพรวมของโครงการ และทิศทางการวิจัยในอนาคต

21 กุมภาพันธ์ 2546

ผศ. ดร.รัศมี ขุทรงเดช

เรียนศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ศาสตราจารย์ ดร. ปิยะวัติ บุญ-หลง และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน สำหรับตอนนี้ก็เป็นรายการปิดท้ายแล้วนะคะ คือว่าหลังจากที่เราเสนอผลงาน ซึ่งพยายามที่จะบูรณาการสาขาต่างๆ ที่เราทำงานร่วมกัน โดยเรามีคำถามเหมือนกัน และแต่ละศาสตร์ก็พยายามที่จะทำงานวิจัยที่จะประสานข้อมูลกันนะคะ เราก็อยากจะฟังความคิดเห็นจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิและท่านผู้มีเกียรติทุกท่านและหลายท่านก็อยู่กับเราตลอด เกาะติดการประชุมตลอดสองวัน ก็อยากจะฟังความคิดเห็นด้วย หลังจากที่ท่านทั้ง 3 ท่านนะคะ ได้แสดงความคิดเห็นแล้ว ก็อยากจะให้พูดคุยกันนะคะ กลับไปกลับมาก็ได้ค่ะ ระหว่างเรากับท่านผู้มีเกียรติข้างล่างนะคะ

ท่านแรกที่จะเป็นผู้แสดงความคิดเห็นและก็วิจารณ์โครงการ และเสนอแนวทางสำหรับอนาคต ก็คือ รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลทิโกดม นะคะ ปัจจุบันท่านก็เป็นเมธีวิจัยอาวุโสของ ศกว. และท่านก็เป็นผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องของทั้งโบราณคดี ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และอื่นๆ อีกมากมายนะคะ ท่านก็ให้ข้อเสนอแนะและเป็นທີ່ปรึกษาของโครงการด้วยนะคะ

ท่านที่สองก็คือ รองศาสตราจารย์สรโรจ แสงวิเชียร ซึ่งปัจจุบันท่านก็เป็นอาจารย์อยู่ที่ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ถึงท่านจะเกษียณแล้ว ท่านก็ยังกลับไปช่วยสอนอยู่ที่นั่น ก็เลยถือว่ายังเป็นอาจารย์ประจำอยู่ และท่านก็เป็นผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับด้านมานุษยวิทยากายภาพ เรื่องของคนไทย นะคะ และท่านก็เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำเราเกี่ยวกับเรื่องของมานุษยวิทยา

และท่านสุดท้ายคือ อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต ซึ่งปัจจุบันท่านเป็นอาจารย์ประจำอยู่ที่ภาควิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นะคะ และท่านก็เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องของโบราณคดีบนเทือกเขาตะวันตกนะคะ และก็ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องของโบราณคดีกับเรา

สำหรับศาสตราจารย์ ดร. วิสุทธิ ไบไม้ บังเอิญท่านออกฟิลด์ (field) ต่างจังหวัดและป่วยกะทันหันก็เลยไม่สามารถมาร่วมพูดคุยกับเราในวันนี้ได้ ขอเรียนเชิญอาจารย์ศรีศักร เลยค่ะ

รศ. ศรีศักร วัลทิโกดม

เมธีวิจัยอาวุโส ศกว.

ท่านผู้มีเกียรติครับ ผมดีใจที่ได้มาฟังการสัมมนาในวันนี้ครับ ในความเห็นผมคิดว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของงานทางโบราณคดี ในฐานะที่เป็นงานที่จะจุดประกายในเรื่องสิ่งที่ อาจารย์ปฐมฤกษ์พยายามจะพูดในตอนเช้า ว่าเป็น interdisciplinary เพราะว่าจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงกับหลาย ๆ สาขา ที่แล้ว ๆ มาเวลาเราสัมมนางานทางโบราณคดี จะยุติอยู่ที่ว่าเสนอผลการขุดค้นแล้วก็เลิกกันกันเลย เพราะว่าการวิเคราะห์เบ็ดเสร็จจบกันไปเลย ไม่เห็นความงอกงามที่เกิดขึ้น อันนี้เป็นครั้งแรกในประสบการณ์ของผมที่คิดว่าเป็นการวิจัยที่ดีนะครับ

แต่ก่อนที่เราจะมาพูดถึงว่าการวิจัยนี้เป็นอย่างไร ผมจะพูดถึงภูมิหลังก่อนว่า เมื่อหลายปีมาแล้ว ผมได้รับเชิญจากสกว.ให้ไปร่วมวิจารณ์งานในที่แม่ฮ่องสอน และผมยินดีที่จะไปในตอนนั้น เข้าใจว่าในตอนนั้นท่านอาจารย์วิจารณ์ เป็นผู้อำนวยการสกว. และท่านอาจารย์ปิยวิติ เป็นผู้อำนวยการภาค ซึ่งให้ความสนใจแต่ valley ของแม่ฮ่องสอนที่ผมชอบเพราะแม่ฮ่องสอนเป็นตัวอย่างของประเทศทางเขต tropic เมืองร้อนที่สภาพแวดล้อมยังอุดมสมบูรณ์ เพราะยังเป็น valley ที่มีความหลากหลายในเรื่องชีวภาพ และก็เริ่มต้นจากอาจารย์วิสุทธิที่ไม่ได้มาในที่นี้ เพราะเป็นโครงการของอาจารย์วิสุทธิ ซึ่งเริ่มด้วยความหลากหลายทางชีวภาพก่อน ผมว่าอันนี้เป็นจุดที่สำคัญ ที่ริเริ่มโดยสกว. เพื่อที่จะนำความหลากหลายชีวภาพนั้นมาสู่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความเป็นสำคัญมากในการที่จะเข้าใจเรื่องราวของเมืองร้อนนะครับ

เพราะฉะนั้นโครงการนี้ก็สืบเนื่องมาถึงเรื่องทางการศึกษาใน valley นี้ ซึ่งมาเริ่มใน ว่ามีความพัฒนาการมาตั้งแต่ไหน เป็นเรื่องทาง theory ไซ้ไหมครับ เพราะฉะนั้นการขุดค้นครั้งนี้นะครับ ก็เป็นส่วนหนึ่งของโครงการสกว. ที่วางไว้ในเรื่องของความหลากหลายชีวภาพมานานแล้วนะครับ แต่เป็นการทำให้เราเห็นพัฒนาการของท้องถิ่นนี้ดีขึ้น เพราะฉะนั้นโครงการที่อาจารย์รัศมีไปขุดนั้นนะครับ เป็นโครงการที่เวลานี้ที่ขุดน่าสนใจมากนะครับ เราเห็นว่าเราขุดในบริเวณที่เป็นต้นน้ำของในที่สูงเลย เป็นไหมครับ ใน valley เล็กๆ ของลำน้ำให้เห็นว่ามนุษย์สัมพันธ์กันอย่างไร หลายคนพูดถึงต้นน้ำๆ มักจะไม่เข้าใจว่าต้นน้ำเป็นอย่างไร เพราะบางทีก็ไปเริ่มด้วยเรื่องเศรษฐกิจหรือสังคมในปัจจุบันเลย แต่ไม่ได้เห็นว่ามนุษย์ได้ปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างนี้มาอย่างไรนะครับ แต่ที่น่าสนใจคือแม่ฮ่องสอนมีการปรับตัว มนุษย์เข้ามาตั้งถิ่นฐานนะครับ ปรับตัวมาเป็นเวลานาน ซึ่งอาจารย์รัศมีพูดว่า เป็นยุคตอนปลายของไพลสโตซีนนะครับ ซึ่งเรื่องนี้ Gorman ได้เคยทำไว้ แต่ไม่มีใครสานต่อ แล้วสิ่งที่ Gorman ทำไว้เขาเพียงแค่ตีปัญหาว่าข้าวปลูกไหม มีข้าวปลูกเกิดขึ้นใหม่ เป็นเรื่องการเริ่มต้นของการปลูกข้าว แต่ไม่ได้พูดถึงพัฒนาการด้วยตัวเองนะครับ แต่การขุดค้นนี้เราได้เห็นหลายจุดนะครับที่ต่อเนื่องจาก Gorman ว่ามีคนเข้ามาอยู่ในยุคของไพลสโตซีนนะครับ พบถึงแม้กระทั่งเรื่องหลุมศพไซ้ไหมครับ พบกระดูกของมนุษย์ที่เก่า ที่ชัดเจนในยุคประมาณหมื่นกว่าปี ท่านองนั้นนะครับผมว่าเป็นสิ่งที่ เป็นสิ่งที่ดี ซึ่งเรื่องอันนี้ก็ทำให้ขยายเวลาทางโบราณคดีนะครับ ส่วนมากเวลาเราพูดถึงโบราณคดีแต่ก่อน ๆ เรามักจะพูดถึงแค่ยุคทวารวดี ศรีวิชัย หรือเกินไปหน่อยก็คือ ยุคของอะไรนะครับที่บอกว่าโฮโลซีนไซ้ไหมครับ ยุคของไอ้พวกเครื่องมือหิน ประมาณหมื่นกว่าปี หมื่นกว่าปีลงมาทั้งนั้น แต่การขุดค้นครั้งนี้ ขยายเวลาขึ้นไปให้เห็นว่า มนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับ ถึงหมื่นกว่าปีขึ้นไป ก่อนข้างจะชัดเจน และอันนี้ทำให้ผมนำไปคิดว่าการขุดค้นครั้งนี้เป็นจุดที่ดีอะไรหลายอย่าง โดยเฉพาะอาจารย์รัศมีพูดถึงว่าคนกับวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นคนที่เราเห็นในที่นี้คงไม่ใช่คนที่เรามีเนื้อหนังมังสาอย่างที่เราพูดมีกระดูกทั้งนั้นนะครับ แล้วเรื่องคนนี้สำคัญ จะนำไปสู่ว่าคนที่อยู่ในดินแดนประเทศไทยในแม่ฮ่องสอนหมื่นกว่าปีขึ้นไป แต่ขณะนี้มีคนที่อยู่ในดินแดนประเทศไทยมากกว่าหมื่นปีขึ้นไป เป็นความก้าวหน้าทางด้านการค้นพบทางด้านโบราณคดี และทางด้านศาสตร์อื่นๆ

โดยเฉพาะถ้าหากว่าเรามองเลยหมื่นปีขึ้นไปจากแม่ฮ่องสอนแล้วก็ลงไปทางภาคใต้ นะครับ ที่เมื่อก่อนใคร ใครพูดถึงงานของอาจารย์ Anderson ซึ่งไปขุดถึงไพลสโตซีนเหมือนกันแต่เก่ากว่า ซึ่งสองหมื่นหรือสามหมื่นปีขึ้นไป สี่หมื่นปีขึ้นไป สิ่งเหล่านี้คนในเมืองไทยไม่เคยรู้จักเลยนะครับ เพราะว่าการขุดค้นทางโบราณคดีเป็น fragment ไปหมดเลย ใครขุดได้ก็บอกว่า ดูเป็นเจ้าอาณาจักร อันนี้คนอื่นไม่รับรู้เลยนะครับ เพราะฉะนั้นการขุดค้นอันนี้ ในเรื่องของเวลาของคน ผมอยากจะให้เป็นจุดที่เริ่มเข้าไป link กับคนที่มียาอายุเก่ากว่าตรงนี้ ว่าในเมืองไทย ในดินแดนประเทศไทยนะครับ ในภาคใต้สี่หมื่นปี และเมื่อเร็ว ๆ นี้เราก็พบเป็นแสนปีขึ้นไปไซ้ไหมครับ คือโฮโม อีเรคตัส ที่ลำปาง ถามว่างานเหล่านี้เอามานูรณาการหรือเปล่า ไม่นูรณาการนะครับ คนไทยไม่รับรู้เลย ไม่ได้รู้อะไรเลย ก็อยู่เป็นคอกๆ ไปหมดเลย แต่การขุดค้นครั้งนี้ควรจะเป็นจุดที่เริ่มต้น ขุดถึงมนุษย์ที่เก่ากว่าหมื่นปีขึ้นไปถึงสี่หมื่นปีถึงแสนปีนะครับ ผมว่านี่

เป็นเรื่องที่สำคัญ แล้วก็มาถึงจุดอีกจุดหนึ่งว่า จากคนเราเห็นว่าการขุดค้นโบราณคดีที่แม่ฮ่องสอนก็ดี หรือที่อื่นทั่วประเทศขุดค้นทั้งนั้น ขุดกระดูกทั้งนั้นนะครับ อีสานกระดูกเป็นร้อยๆ ดันเลย คนมีแทบทุกแห่ง ทุกหนทุกแห่ง แต่เราไม่เคยให้ความสนใจกับกระดูกหรือคนเลย เพราะฉะนั้นคืออะไร ดินแดนประเทศไทยเป็นดินแดนที่ประหลาดมากเท่าที่ผมมีประสบการณ์ในที่อื่น ไม่ว่าในเวียดนาม หรือเขมร หรือลาว มีคนมากเหลือเกิน โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคกลางขุดลงไปเจอกระดูกเลย เคี้ยวเนื้อแห่งโบราณคดีกระดูกออกมาเป็นกองภูเขาเลากา แต่เราไม่รู้จักคน ตรงนี้ถึงเวลาหรือยังที่เราจะให้ความสนใจกับจุด ตรงนี้ว่าคนที่มียุหมั่นปีขึ้นไปถึงแสนปีล้านปีนั้นนะครับเป็นอย่างไร แล้วงานอันนี้ใครจะทำ วันนี้ผมตั้งใจที่เห็นว่าการสัมมนาครั้งนี้ มีหลายสาขาเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ผู้ที่สนใจนะครับ การสนใจในอดีตนั้นะครับ สนใจด้วยความอยากรู้ แล้วคนที่เข้ามาเป็นผู้สนใจในความอยากรู้ทั้งสิ้น ไม่ได้ว่าอยากจะทำเอาเงินเอาทองหรืออยากจะทำอะไร ผมเห็นว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี เพราะฉะนั้นอย่างพวกกระดูก อย่างคุณหมอธรณีจะครับ ที่เริ่มต้นที่ดี ตั้งแต่ท่านอาจารย์สุดแล้วนะครับ ผมอยากจะเห็นว่ามีการศึกษาเรื่องกระดูกอย่างชัดเจน มีสถาบันอย่างชัดเจนนะครับ ให้เป็นเรื่องราวเลย ไม่ใช่ขุดโบราณคดีมาทำอย่างเดียว เพราะฉะนั้นงานอันนี้จะต้องมาถึงจุดที่มี specialist ก็คือ ให้คนที่เขานักในด้านไหนทำ พัฒนาไปเลย เพราะฉะนั้นการขุดค้นโบราณคดีจะทำให้คนเหล่านั้นตั้งคำถาม และให้รายละเอียดไม่ได้ ผมเห็นว่าการขุดค้นครั้งนี้พอแล้ว แต่ว่าเริ่มวิเคราะห์ เพราะมีฉะนั้นแล้ว เราจะทำความเข้าใจที่ซ้ำๆ ซากๆ ที่แล้วขุดมาแล้วเป็นต้นๆ ใส่ไว้ได้คุณนะครับ ไม่เคยวิเคราะห์เลย หยุตชักทีนะครับ เพราะนั่นคือการทำลาย ขุดแล้วพอแล้ว แล้วนำไปสู่การวิเคราะห์ โดย specialist ต่าง ๆ นะครับ

ผมเห็นการตั้งคำถามเมื่อเช้านี้ โดยเฉพาะจุดอ่อนมีใช้ใหม่ครับ เรื่อง pollen กับเรื่อง tree ring นะครับ ซึ่งเราเป็นจุดเริ่มต้นที่เราทำ แต่น่าชื่นใจ เพราะว่ามีมีการขัดแย้งสูง นั่นคือนิมิตหมายที่ดี เพราะทุกคนเขาสนใจ เขาอยากจะตั้งคำถาม เพราะฉะนั้นคนที่ตอบไม่ได้ก็อย่าเสียใจ เราเรียนรู้จากเขาไป หยุตชักคิดว่า ขุดแล้ว ดู ดูคือผู้รู้ แล้วหาข้อยุติ เลิกเสียทีนะครับ คือหมายความว่าอย่าให้ทะเลาะกันมากๆ แต่อย่าโกรธ อย่าไปฆ่ากันเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นนี่เป็นเรื่องสำคัญ แต่ผมขอขอบนะ เมื่อเช้าที่ผมคุณนะครับ แล้วเมื่อคืนนี้เรื่องธรณีก็กินาคู แล้วทำให้ผมจินตนาการต่อไปนะ พอเข้าไปถึงยุคธรณีนะครับ เมื่อเช้านี้ใครพูดไม่รู้ โอ้โฮ มันสับสนเหลือเกิน แล้วทำให้ผมคิดไปถึงเรื่องไม่ซับซ้อน อย่างเช่นพวกช้างสมัย 20 ล้านปีที่โคราช ไอ้ตัวนี้แหล่งทำลายหมดเหมือนกันนะครับ สูดานช้าง 20 ล้านปีที่มี เขาบอกว่าดีที่สุดในโลก แต่ไม่มีใครเหลียวแล แล้วถัดจากช้างมาก็เป็นโค โนเสาร์ ก็เป็นไม่มีอะไรที่จะ integrate ให้เป็นเรื่องเป็นราวเดียวกัน ผมว่า ผมอยากจะให้การขุดค้นนี้เริ่มต้นนักธรณีเข้ามาจะครับ นักสภาพแวดล้อมต่างๆ เข้ามารับคำถาม แล้วนำไปทำการศึกษา แ่งทางโบราณคดีให้หยุตตรงนี้นักธรณีจะครับ เพื่อที่จะให้มีการวิเคราะห์ในหลาย ๆ ด้าน แล้วถึงจะตั้งคำถามใหม่ ถ้าจะมีการขุด ต้องขุดเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้นเอง เพราะมีฉะนั้นแล้วงานจะไปสนุกๆ กันหมดนะครับ

ทีนี้มาพูดถึงเรื่องเวลาที่ถดถอยมา ที่ผมเห็นนะครับ คือต่ำจากหมื่นปีลงมา เราก็เห็นภาพของการ หัวใจของการขุดค้น ก็คือเรื่องเกี่ยวกับโลงศพ ซึ่งตรงนี้ยังไม่ได้เห็นการวิเคราะห์ที่ชัดเจนว่า คนที่อยู่ในกลุ่มเป็นเจ้าของโลงศพนี้คือใคร เพราะเมื่อประมาณสองพันกว่าปีนี่ลงมาใช้ใหม่ครับ แล้วก็การพบโลงศพมนุษย์ไม่ได้พบเฉพาะที่แม่ฮ่องสอนอย่างเดียว พบทั่วเทือกเขาตะนาวศรี ถนนชงชัยเลย และไปหลายๆ จุดนะครับ และก็สมัยก่อนเราก็จะบอกว่าไอ้พวกนี้คือพวกละว้า คำว่า ละว้า เป็นเทอมใหญ่ ๆ ที่เราใส่ไว้เท่านั้นเองแต่ความเป็นจริงมีตั้งหลายกลุ่ม ตั้งหลาย valley แล้วคนเหล่านั้นเป็นใคร รายละเอียดจะไม่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นการขุดค้นเรื่องโลงศพในกลุ่มแม่ฮ่องสอน ถนนชงชัย ตรงนี้ก็เป็นเพียงในท้องถิ่นหนึ่งเท่านั้นเองใช้ใหม่ครับ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคใหญ่ ผมว่าอันนี้น่าจะมองออกไปว่ามีอะไรเกิดขึ้นในยุคสองพันปีลงมาที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของคนที่มีวัฒนธรรมนี้เข้ามา ที่จริงแล้ววัฒนธรรมเหล่านี้เจอตั้งแต่ South China แม้กระทั่งพวก dongson ก็เจอ เข้ามาเพื่อการเคลื่อนย้ายอะไรสักอย่างหนึ่งในช่วงเวลาอันนั้น แล้วอันนี้จะไปตอบคำถามถึงการเคลื่อนย้ายของคนเข้ามาในดินแดนประเทศไทย ในสมัย 2,500 ปีลงมา เพราะว่าเรา

ถือว่าตอนช่วงตอนนั้น คนในดินแดนประเทศไทย มีน้อยมากแต่การที่เข้ามา นั่นคือการเคลื่อนย้าย เวลาที่เราใช้เวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์ ดูว่าคนไทยมาจากไหน เคลื่อนมาจากทางไหน ซึ่งเลอะเทอะ แต่เราเห็นว่าในยุคก่อนประวัติศาสตร์มีการเคลื่อนเข้ามานานแล้ว และอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้มีการเคลื่อน ทำไมคนเหล่านั้นถึงเคลื่อนเข้ามาอยู่ในหุบเขาแบบนี้ เพราะอะไรนะครับ สิ่งเหล่านี้เราเคยถกกันเหมือนกัน ในยุคสำริดว่ามีการนำพวกของป่า หรือของแร่ธาตุเราไป มี exchange อยู่ อันนี้ยังควรจะนำไปสู่การวิเคราะห์ให้เห็นภาพอันนี้ แล้วเปรียบเทียบน่าจะไปเปรียบน่าจะศึกษาเปรียบเทียบทางเวียดนามด้วย จะทำให้เกิดความงอกงามขึ้นมา ในเรื่องของการศึกษาวัฒนธรรมโลงไม้ แล้ววัฒนธรรมโลงไม้มี continuity สูง เพราะพื้นที่เหล่านี้อยู่ในเขตที่สูงซึ่ง isolate จากเขตที่เคลื่อนไหวในที่ลุ่ม เพราะฉะนั้นประเพณีการฝังศพแบบนี้จึงต่อเนื่องเป็นเวลานาน แล้วเป็นตัวที่จะ link เข้ากับวัฒนธรรมในสมัยหลัง ถึงเห็นชัดเลยใช้ไหมว่าสมัยล้านนาเข้ามา มาสัมพันธ์กันด้วย แม้กระทั่งเร็วๆ นี้ ทางเขตกาญจนบุรีก็ยังมีสิ่งเหล่านี้อยู่ขึ้นมา ไปเชื่อมกับประเพณี เรียกว่าเนินดินใช้ไหม ที่ฝังพวกสังคโลกเข้าไป ก็แสดงให้เห็นว่ามีการเคลื่อนไหวของคนเข้ามาอยู่ในพื้นที่สูงนี้อย่างต่อเนื่อง และคนเหล่านี้ก็คงไม่ใช่กลุ่มคนที่ถูกไปบอกว่า อะไรนะ เป็นพวกร่อนเร่ หรือเป็นพวกหมู่บ้านอย่างเดียว ผมว่ามีการจัดการองค์กรทางสังคมที่ค่อนข้างจะเป็นเมือง เป็นบ้านอยู่แล้วเชียว ผมว่าข้อมูลอันนี้ยังไม่นำไปสู่การศึกษาตรงนี้ คุณ mention ถึงเขตสมัยล้านนาเหมือนกัน ความเป็นเมืองนี้ แต่ก็มองอย่าง isolate ว่าทำไมเมืองถึงเกิดขึ้นตรงนี้ จริงๆ แล้วงานอันนี้ อาจารย์ปฐมฤกษ์ เคยไปทำ อาจจะช่วยให้ใช้ไหม ในแง่ที่ว่าไป link เกี่ยวกับสินค้า ทำไมถึงพบสังคโลกมาก ตั้งแต่เขตแม่ฮ่องสอน เรื่อยลงมาถึงเมืองกาญจนบุรี คือไม่เห็นการเชื่อมโยงตรงนี้ รวมทั้งหลุมศพต่างๆ ที่มีวงศไก่อ่มากมายเหลือเกินนะครับ แล้วจะนำไปทำความเข้าใจว่าคนในที่สูงคืออะไร ประวัติศาสตร์ไทยนะครับ ศึกษาอยู่เฉพาะคนที่ราบข้างล่างนี้เอง คนข้างบนก็บอกว่าเขาเป็นชาวป่า ชาวเขาหมด ที่จริงเขาก็มี civilization เพราะว่าเป็นเขตที่จะ cross ไปยังเขตพม่าหรือมอญ แล้วประวัติศาสตร์ก็ปิดเลย ทั้งๆ ที่ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 15 เราพบว่ามีเปลี่ยนแปลงสูงระหว่างคนพบที่ราบลุ่มกับคนบนที่สูง และนี่เป็นลักษณะอันหนึ่งของ Southeast Asia เวียดนาม ลาวก็เช่นเดียวกัน เรากำลังให้ความสนใจกับคนที่อยู่ในที่สูง แล้วที่สูงมีการเคลื่อนไหวในการติดต่อตลอดเวลา หลังจากนั้นแล้วเราจะมาถึงภาพของแม่ฮ่องสอนที่เกิดขึ้น แม่ฮ่องสอนเกิดขึ้น เพราะว่าเมื่อคนไทยใหญ่ถูกไล่เข้ามา เมื่อประมาณ เข้าใจว่ากองคาราวานเข้ามาประมาณร้อยละปีเท่านั้นเองใช้ไหมครับ เราเห็นภาพของคนไทยใหญ่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน แล้วก็มีกลุ่มคนอื่น ซึ่งเป็นพวกกะเหรี่ยง กะเหรี่ยงนี้เข้ามา พวกสูงนี้เข้ามาทีหลัง อันนี้ทางโบราณคดีเป็นเรื่องที่จะนำเข้ามาสู่ปัจจุบัน

ตอนนี้ปัจจุบันเวลาเราพูดถึงตรงนี้ การขุดค้น link กับปัจจุบันไม่ได้เท่าไรนะครับ อาจารย์แจกงานไปยังกับพวกที่ทำในแง่ของปัจจุบันไม่ค่อยเข้ากัน เท่าที่ผมฟังดูโดยเฉพาะการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ ผมเห็นว่าให้ทุนไปเยอะแต่เอาไปสัมพันธ์กันไม่ได้ เพราะว่าการศึกษาชาติพันธุ์ในเขตนี้เป็นการศึกษาภาพนิ่งเท่านั้นเอง เวลารายงานออกมาในกลุ่มนี้ๆ แต่ไม่เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมนะครับ และความเป็นท้องถิ่นที่เกิดขึ้น บางทีเรามักจะพูดถึงกลุ่มนี้กลุ่มกะเหรี่ยง กลุ่มนี้ กลุ่มมูเซอ อะไรต่างๆ เหล่านี้ที่จริงแล้วไม่ใช่ครับ เข้าไปอยู่มั่วกันไปหมด เราไม่เห็นความสัมพันธ์อันนั้น แล้วเขา interact กันอย่างไร อันนี้เราไม่เห็น แล้วถ้าไม่เข้าใจตรงนี้เราก็ไม่สามารถนำเอาหลักฐานทางโบราณคดีที่เราสร้างขึ้นมามาใช้ให้สนองตอบปัจจุบันได้ใช้ไหมครับ เพราะว่าเป้าหมายของเรจะต้องรู้ว่าไอ้สิ่งเหล่านี้เราต้องให้คนเรียนรู้ครับ แล้วก็ในการพัฒนาอันหนึ่งของแม่ฮ่องสอน คือเรื่องของการท่องเที่ยวใช้ไหมครับ เพราะฉะนั้นหลักฐานทางโบราณคดีถ้าให้สัมพันธ์กับการท่องเที่ยวอย่างมีความรู้จะครับ ไม่ใช่เป็น mass tourism แบบ ททท.นะ จะให้อะไรอีกหลายอย่าง ที่คนเรียนรู้ได้หลายๆ อย่างเลย อันนี้ผมอยากจะเห็นภาพอันนี้ แล้วก็แต่ที่สำคัญ ก็คือเรื่องของ เรื่องที่จะไปเชื่อมโยงกับพวก pollen พวกอะไรต่าง อันนี้น่าทำมากเลย รวมทั้ง tree ring นี้ด้วย ยังมีคำถามอีกตั้ง

เยอะตั้งแต่แล้วตรงนี้ผมจะไปเชื่อมกับเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพ ว่าในท้องถิ่นนี้มีความหลากหลายทางชีวภาพอย่างไรบ้าง จะเรื่องใหญ่เลยนะครับ แล้วมาสรุปแล้วก็จะเห็นว่าแต่ละ valley เล็กๆ ของเขา มนุษย์ซึ่งอยู่ตรงนั้นใช้พื้นที่ตรงนั้นเป็นพื้นที่วัฒนธรรม สร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นมา มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นขึ้นมา แล้วออกมาอย่างไร และถ้าหากว่าข้อมูลเหล่านี้เอาไปตีแผ่ให้เขาได้ศึกษา เขาสามารถใช้สิ่งเหล่านี้มาสร้างอัตลักษณ์ของเขาได้ ผมคิดว่าสิ่งหลายสิ่งที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ในเมืองไทยขณะนี้ คือคนไทยหาอดีต ไทยหาอดีตเพราะอะไรครับ เพราะว่าป็นฉบับนี้ สังคมสมัยใหม่ทำให้เขาไม่มีอัตลักษณ์เลย แต่เขารู้ว่าอดีตเขาเป็นอย่างไร เขาเกิดความเข้มแข็งและนี่เป็นหัวใจในการพัฒนาชุมชนโดยตรง และถ้าหากว่าความรู้อันนี้เขารับพร้อมกับหลายๆ อย่าง กับพวก discipline อื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งธรณี ทั้งสภาพแวดล้อม จะช่วยให้มีความหมายมาก เพราะฉะนั้นผมให้เครดิตการจุดค้นครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของ interdisciplinary ที่ไม่หยุดอยู่เฉพาะโบราณคดี แต่ใช้โบราณคดีนี้เป็นการจุดประกายให้ link กับสาขาวิชาอื่นๆ ที่ทำให้เราเห็นองค์รวมหลายอย่าง สิ่งที่ผมอยากจะแสดงความคิดเห็นก็มีแค่นี้

ผศ.ดร.รัศมี : ขอบคุณค่ะ ขอเรียนเชิญอาจารย์หมอสรโรจต่อเลยคะ

รศ. นพ. สรรโรจ แสงวิเชียร

ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

ขอบคุณครับ ในฐานะที่ถูกพาดพิงมาตั้งแต่แรกนะครับ คือจริง ๆ แล้วทางด้าน osteoscopy หรือ osteometry หรือการศึกษากระดูกนั้นะครับ ไม่ได้จำกัดเฉพาะนักกายวิภาคศาสตร์อย่างเดียวนะครับ การศึกษาของกระดูกคนไทยปัจจุบันทำมากที่ศิริราช แต่ตอนนี้ที่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นก็ได้เก็บโครงกระดูกของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วก็ทำการศึกษาไว้แล้ว แล้วก็เขียนใหม่ก็เข้าใจว่ามี เพราะว่าเขียนใหม่ก็สามารถหากระดูกได้เยอะ เหล่านี้คือ database ที่จะใช้ในการเปรียบเทียบต่อไป จริงๆ แล้วสำหรับกระดูกไม่ต้อง monopoly ว่าจะต้องเป็นหมอหรือนะครับ เพราะจริง ๆ แพทย์ที่เข้ามาอยู่ทางฟริคลินิคตอนนี้ ต้องถือว่าเป็น endangered species แล้วก็แพทย์ที่มาอยู่กายวิภาคนี้ก็เรียกว่า nearly extinct เพราะฉะนั้นใครก็ได้เนะครับ แล้วที่นี้ถ้าชวนหมอมาอยู่กายวิภาคแล้วบอกให้ไปเรียน physical anthropology ยังไม่ไปใหญ่เพราะแห้งเสียกว่าศพอีกนะครับ จริงๆ แล้วใครก็ได้ แล้วเราก็เห็นว่านักคนที่เรียนโบราณคดี แล้วไปเรียนต่อ แล้วทำดี มีความรู้มากมายทางด้านกระดูกนะครับ ทั้งรุ่นผู้ใหญ่อย่างอาจารย์สุภาพร หรือรุ่นเด็กที่มีชื่ออยู่ใน reference อันนี้อาจคุณนัทธมน ซึ่งควรจะสนับสนุนต่อไป เพราะว่าไม่มีมือ ใครที่ต่อกระดูกซึ่งแตกได้ กะโหลกที่แตกเป็นชิ้นแล้วต่อขึ้นมาให้เป็นกะโหลกทั้งอันได้ นี่เก่ง เพราะว่าต่อจิ๊กซอส์ตามมิติ การศึกษาราวนี้ผมรู้สึกกว้างขวางละเอียดละออมาก มาฟังแล้วได้ความรู้ ที่ไม่เคยรู้มาก่อน หรือที่พอจะรู้นิดๆ แล้วลืมไปหมด ก็ได้อะไรขึ้นมาอีกเยอะ

วัตถุประสงค์ตอนแรกนี้ผมเข้าใจว่าต้องการศึกษาวัฒนธรรมโลงไม้ วิวัฒนาการของวัฒนธรรมนี้เป็นอย่างไร ใครคือเจ้าของวัฒนธรรมเหล่านี้ สูญหายหรือสืบทอดมาเป็นใคร แต่ว่าคำถามนี้ตอบไม่ได้เลยนะครับ จากสิ่งที่คิดว่าจะตอบคือโครงกระดูก เพราะว่าแหล่งเหลือ ดีที่ว่ามีเหลือแต่ฟัน แต่ดีที่ว่าได้พระเอกมาใหม่คือ ดีเอ็นเอ นะครับ ก็ขอพูดซะหน่อย เพราะว่าอาจารย์จรรย์ก็อยู่นะครับ อาจารย์ปิยะวิทย์ก็อยู่ ถ้าเขาสามารถที่จะหา sequence ของ mitochondrial DNA จากฟันได้ ฟันโบราณได้ แล้วได้มาแค่นี้ ไม่สามารถจะไปเปรียบเทียบกับอะไร เพราะไม่มี database ของคนไทย และคนไทยในประเทศไทยเลย ก็ไม่รู้จะเปรียบเทียบกับใคร เพราะฉะนั้นงานวิจัยที่เป็นพื้นฐาน ใคร หน่วยงานไหนที่

สามารถทำเรื่องนี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นอยู่กรุงเทพฯ อยู่เชียงใหม่ อยู่ขอนแก่น อยู่สงขลา ควรจะได้รับการสนับสนุนให้ทำ database ของ mitochondrial DNA sequence ของคนไทยไว้ มินะนั่นการศึกษาต่อไปไม่ว่าจะเป็นคนเป็นหรือคนตายหรือจากกระดูกแห้ง คือจากฟัน ก็จะได้ค่าออกมา แล้วไม่รู้จะไปเปรียบเทียบกับใครนะครับ ก็ทำไปทำมา การศึกษาก็กว้างออกไปเยอะ เป็นทั้ง palaeoclimate ทั้ง palaeoenvironment นิเวศวิทยาสมัยโบราณ ธรณีวิทยา ซึ่งมากมายนะครับ ผมคิดว่านักโบราณ นักเรียนโบราณคดีก็จะต้องมีปัญหา ว่าต้องเรียนอะไรเพิ่มเติมขึ้นอีกหรือเปล่า อย่างตัวผมเองนะครับเมื่อตอนเรียนเตรียมแพทย์ ก็บังเอิญได้เรียน botany เล็กน้อยจำชื่อได้นิดๆ แต่นักเรียนโบราณคดีต่อไปจะต้องเรียนพวกนี้หรือเปล่า ขอพูดนิดหนึ่งก่อนเพราะว่าเมื่อก่อนมีเด็กโบราณคดีข้ามฟากไปเรียน osteology แล้วก็ไปอยากเรียนก็มีความอยากเรียนก็มีความแตกต่างมากเลยนะครับ บางคนก็กลัวผี ไม่อยากจับกระดูก แต่ทีไปขุด ไปขุดค้นแล้วนอนอยู่หน้าปราสาทหิน แล้วนอนอยู่ได้ไม่ยักกั้วเจ้าของปราสาทหิน เหมือนกับคนละทิศคนละทาง วันหนึ่งเมื่อมาถึงวันนี้คงจะได้เห็นแล้วว่า น่ากลัวจะต้องมีพื้นฐานทาง ทางธรณีวิทยา ทาง zoology ทาง botany ทาง comparative anatomy พอสมควร คงจะต้องมีพื้นฐานทาง ทาง human genetics พอที่จะไปอ่านบทความต่อได้ แล้วก็อาจจะไป อาจจะต้องเข้าใจ molecular นิดหน่อย มินะนั่นก็ไม่สามารถจะไปหา expert ที่เขาอธิบายให้ได้ เพราะไม่มีพื้นเลย แต่จะมากไปหรือเปล่านั้นครับ ต้องคิด แต่เท่าที่ที่การศึกษาคราวนี้ ผมคิดว่าที่สำคัญที่สุด คือบริหารจัดการครับ เพราะว่าอาจารย์รัศมี ไม่รู้เรียนวิชานี้มาหรือเปล่า สามารถเกี่ยวเชิญหลอกลวงให้ทุกคนมาช่วยงานได้หมดเลย มีวาทะวิทยา เพราะฉะนั้นนักเรียนคิดว่าต่อไปงานที่เป็นลักษณะนี้เป็นสหวิทยาการและสหมหาวิทยาลัยด้วย ผมก็ขอพูดแค่นี้แหละครับ แต่คิดว่าเด็กที่เรียนโบราณคดีทุกท่านก็จะต้องคิดว่าต่อไปก็จะต้องเรียนหนักขึ้นนะ

ดร.รัศมี : ขอบคุณค่ะ เพื่อไม่ให้เป็นการเสียเวลา ขอเรียนเชิญอาจารย์ปฐมฤกษ์ ค่ะ

อ.ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ภาควิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ขอบคุณครับ ผมได้รับเชิญมาประชุมคราวนี้นะครับ ก็ทำให้ผมนึกถึงสมัยที่ผมเรียนอยู่นะครับ เรียนโบราณคดีปี 1 นะครับ โบราณคดีเบื้องต้น เขาก็บอกว่านักโบราณคดีต้องอาศัยนักวิชาการสาขาต่างๆ อย่างนั้น อย่างนั้น อย่างนั้น เอาข้อมูลเขามาร่วม แต่พอถึงจริงๆ ขึ้นมาแล้ว พอผมจบออกมาแล้วทำงานโบราณคดีบ้าง เห็นคนอื่นเขาทำบ้าง อะไรบ้าง ถามว่าเขาทำอะไรกันบ้าง ตอบว่าเจอกระดูก ก็โยนให้ท่านอาจารย์สุดบ้าง อาจารย์สรโรจบ้าง เจอหิน ก็โยนให้นักธรณีนะครับ เจอไม้ไม่รู้จะโยนให้ใครเอาเก็บไว้ได้ถุนบ้าน เจอกระดูกก็ยังไม่รู้จะทำอย่างไร เอาไปต้มซูปมั่ง อะไรมั่ง อย่างนี้นะครับ คือถามว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสหวิทยาการหรือเปล่า อย่างที่เราสอนกันมาหรือเปล่า แต่ว่าผมคิดว่าไม่น่าจะใช่ะ คือเอาของเหล่านี้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ แล้วผู้เชี่ยวชาญก็นั่งทำตาเหลือ ก็ถามว่าจะให้ผมทำอะไรละ โยนดินไปให้นัก soil science ขึ้นมานี้ เขาก็ run อะไรต่ออะไรออกมาเยอะแยะนะครับเต็มสองสามหน้า นักโบราณคดีดูเข้าไม่รู้เรื่องอีก อะไรอย่างนี้ แล้วก็เก็บไว้หรือไม่ว่าเอามา copy zerox แล้วก็ยึดใส่รายงานเข้าไป โดยที่ไม่รู้ว่าหมายความว่าอย่างไร ที่งานนี้เท่าที่ผมเห็น ก็คือว่าไม่ใช่โยนซ้ายโยนขวาอย่างที่ผมว่าเมื่อกี้ แต่ว่าเอาผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ นี้มาร่วมทำกันด้วย แล้วก็ในแต่ละสาขานั้นนะ ก็เริ่มแตกประเด็นกันออกไปนะครับ ก็มีประเด็นในการวิจัยในสาขาที่เกี่ยวข้อง อย่างที่เราเห็นมา อย่างเมื่อวานนี้ แล้ววันนี้นะครับ แล้วก็มาเริ่มมีการ cross ความสนใจระหว่างสาขาต่อสาขานะครับ เราก็สามารถที่จะหลอนนักธรณีนะเรียนโบราณคดีได้ในระดับปริญญาโทนะครับ แล้วในขณะนี้ก็เริ่มมี

ลูกศิษย์อาจารย์ศรีศมีไปสนใจในเรื่องของ tree ring อะไรต่ออะไรต่างๆ เหล่านี้ ผมคิดว่า ตรงนี้สำคัญ แล้วก็เริ่มมีปัญหาอย่างที่มีคำถาม ไม่ใช่ปัญหาอย่างที่อาจารย์ศรีศมี ท่านพูดขึ้นมาเมื่อกี้ บางครั้งเราต้องการคำถามในทางวิชาการมากกว่าคำตอบ เพื่อให้เกิดความงอกงาม แล้วในงานคราวนี้เท่าที่ผมเห็น ผมคิดว่า คำถามที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ใช่เป็นคำถามในสาขาวิชาโบราณคดีอย่างเดียวแต่เกิดคำถามขึ้นในสาขาต่างๆ ด้วยนะครับ เพราะฉะนั้นก็หมายความว่า ผมพยายามจะพูดว่าก้าวไปพร้อมๆ กัน ไม่ว่าใครจะทำก็ตามนะครับ

ทีนี้ในภาพรวม ผมขออนุญาตประเมินเร็วๆ นิดหนึ่งนะครับ ผม rating ให้งานนี้ประสบความสำเร็จในแง่ของการรวมสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งเห็นชัดว่า การทำงานร่วมกัน ควรจะทำงานในลักษณะไหน ควรจะวิจัย ควรจะวิเคราะห์ ควรจะออกสนาม ควรจะอะไรต่างๆ คือไม่ใช่โยนซ้ายโยนขวา แล้วก็ๆ แบบหรือผลวิเคราะห์ ซึ่งอะไรก็ 모르 เอมาก็ไม่รู้เรื่อง ทีนี้ในเรื่องของสิ่งแวดล้อม แล้วก็การเปลี่ยนแปลงในจุดมุ่งหมายนะครับ ผมคงให้เครดิตค่อนข้างมากเพราะว่าแต่เดิมนั้นเราพูดถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโบราณนะครับ แต่เรายังไม่เคยเห็นลักษณะของการค้นคว้าในเรื่องของสิ่งแวดล้อมจริงๆ ที่เอามาใช้ในทางโบราณคดีนะครับ เราเห็นครั้งนี้ชัด ๆ ว่า tree ring เป็นอย่างไร เราเห็นชัดๆ ว่า pollen เป็นอย่างไร แล้วปัญหาคืออะไร เราเห็นชัดๆ ว่าการทำ DNA นั้นคืออะไร รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร เราก็เคยเห็นแต่ในทีวีเท่านั้น อะไรต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น เรามีกความเข้าใจมากขึ้น ในเรื่องวิธีการทำงาน ในเรื่องเทคนิค ในเรื่องผลอะไรต่าง ๆ และก็อีกอันหนึ่งก็คือว่าอย่างที่ท่านอาจารย์สรโรจ ท่านกล่าวไว้เมื่อวานนี้ ก็คือว่า เราต้องเปิดใจกว้าง ท่านพูดถึงเรื่องของ definition นะครับ แล้วก็เรากำลังเห็นกันเมื่อตอนช่วง ตอนสาย ๆ ว่าในแต่ละ discipline นั้น มีหลักการของตัวเองซึ่งบางครั้งนั้นแต่ละ discipline นั้น อาจจะไม่ประสานกันสนิทในการทำงานร่วมกัน เพราะฉะนั้นในการที่จะประนีประนอมระหว่างกัน การโอนอ่อนเข้ามาหากัน เพื่อไปด้วยกันในการศึกษาอะไรสักอย่าง เป็นสิ่งที่เราต้องเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักโบราณคดีนะครับ

สำหรับเรื่องการปรับตัวของคนนะครับ ผมคิดว่าเรื่องการปรับตัวตรงนี้ยังเห็นภาพไม่ค่อยชัดเท่าไร ในจุดมุ่งหมายของงานวิจัย มีข้อมูลเยอะในแต่ละสาขา แต่ว่าต่อไปนี้หัวหน้าทีมก็จะต้องรวบรวมข้อมูล และก็ผลวิเคราะห์จากสาขาต่าง ๆ เข้ามา และก็อธิบาย โยงเข้าหากัน เข้าหาสังคม เข้าหาวัฒนธรรมให้มากขึ้นนะครับ

ในเรื่องของพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งนั้น ผมคิดว่าได้ประสบความสำเร็จสูง เพราะเราได้เห็นว่าพื้นที่ตรงนี้ ซึ่งมีข้อมูลน้อย มีการทำงานน้อย เริ่มเห็นภาพขึ้นมาว่าคนแถวนั้นรูปร่างหน้าตาเป็นไง แล้วมีการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเวลาต่างๆ อย่างไรบ้าง แน่นอนที่สุด ยังมี gap ยังมีช่วงโหว่ ในพัฒนาการ ในสายของพัฒนาการของมนุษย์ สังคมตรงนี้อีกหลายช่วง แต่นั่นเป็นการเริ่มต้น ให้ได้มีงานต่อไป ที่จะมาเติมเต็มความรู้ในช่องว่างตรงนั้น หรือว่าเติมในช่วงที่วิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งอาจจะได้อะไรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งตรงนี้ผมคิดว่าคงจะไม่ใช่อะไรใหญ่อะไร ผมเห็นด้วยกับท่านอาจารย์ศรีศมีว่าในช่วงนี้ข้อมูลเยอะ แล้วก็ก็มีบางอย่างที่ยังไม่ได้ประสานข้อมูลเข้าหากันเพื่ออธิบายเรื่องของคน เรื่องของวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นช่วงนี้ถ้าถือว่าใช้เวลาวิเคราะห์ส่วนที่เหลือ หมายความว่าข้อมูลที่ได้ออกสนาม ที่ได้จากการขุดค้น วิเคราะห์ให้หมดนะครับ แล้วก็ integrate ข้อมูลเหล่านี้เข้ามา แล้วแปลความเข้ามา คงจะเป็นประโยชน์และคงจะได้เนื้ออะไรเพิ่มมากขึ้นกว่าเท่าที่เราได้ยืนสองวันที่ผ่านมา ทีนี้ ถ้าถามว่าอะไรล่ะ ต่อไปจะทำอะไร ผมพยายามมองภาพว่าสมมติจะครับ หลังจากที่คุณอาจารย์ศรีศมีได้วิเคราะห์ส่วนที่เหลือ ข้อมูลจากสนามที่เหลือแล้ว integrate ข้อมูลสาขาต่างๆ เข้ามาแล้ว แปลความต่อไปแล้วนั้นหนะ ถามว่าจะทำอะไร ถ้าเราย้อนกลับมาดูในเรื่องของจุดมุ่งหมายตรงนี้มีบางช่วงที่ยังขาดข้อมูลอยู่ อันนี้ผมเห็นใจมากนะครับ เพราะว่า time frame กว้าง อย่างที่ผมเรียนเมื่อวานนี้แล้ว ว่า time frame ตั้งแต่ไพลสโตจีนตอนปลายมาจนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ 22 นี้ค่อนข้างจะ cover กว้างมาก ไกลมากเหลือเกิน ยังมีอยู่ช่วงหนึ่งซึ่งยังไม่ได้มีข้อมูลมากมายนัก ตรงนั้นอาจจะต้อง

เสริมเข้าไป ก็คือช่วงหลังอย่างเช่น อะไรละ เนินดินฝั่งศพ ซึ่งตรงนี้ ผมเชื่อว่าคุณ John Spies ด้านหลังนั้น ก็มีข้อมูลอยู่เยอะๆ มีแหล่งเป็นร่องแหล่งที่รู้แล้ว คงต้องใช้เวลาค้นคว้า ซึ่งคงจะไม่ต้อง คงไม่จำเป็นจะต้องเสียเวลาที่จะไปเดินสำรวจ แล้วก็ไปค้นหาว่าอยู่ตรงไหนนะครับ ตรงนั้นก็คงจะทำ mapping ออกมา แล้วก็อาจจะทำงานต่อไปได้ ผมขออนุญาตหยุดแค่นี้ก่อน เผื่อจะได้มีอะไรได้ตอบนะครับ ขอบคุณครับ

ผศ.ดร.รัศมี : ขอบคุณค่ะ ไม่ทราบว่าคุณอาจารย์ศรีศักร และอาจารย์สรโรจ จะมีข้อเสนอแนะอะไร ไหมคะ เกี่ยวกับเรื่องของ ถ้าสมมุติว่า งาน ทิศทางการวิจัยในอนาคตนะคะ

รศ.สรโรจ : ผมอยากจะให้ฟังคำถามจากนี้ดีกว่า เพราะจะได้ไปพร้อมๆ กันนะครับ

ผศ.ดร.รัศมี : ไม่ทราบว่า ท่านที่อยู่ใน บนเวทีนี้ หรือใน floor นี้มีอะไรที่จะ comment และก็ซักถามอะไรไหมคะ เชิญอาจารย์พรชัยเลยคะ ที่ไมโครโฟนด้วยนะคะ อาจารย์

ดร.พรชัย สุจิตต์

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA)

สวัสดีครับ พรชัย สุจิตต์ นะครับ เป็นอดีตนักมานุษยวิทยาและโบราณคดี เมื่อวานได้มีโอกาสมาฟังนะครับ แต่บังเอิญ ไม่ได้อยู่ได้ทั้งวันนะครับ แล้ววันนี้ก็ได้ตอนช่วงที่จะอภิปรายกันที่นี้นะครับ ก่อนอื่นก็ต้องขอแสดงความยินดีกับอาจารย์รัศมี ที่ได้สนใจเลือกหัวข้อที่จะทำทางภาคเหนือ เพราะเรามีข้อมูลน้อยมากนะครับ และก็สิ่งที่เห็นทีมของคนไทย และก็ได้ร่วมมือกับนักวิจัยต่างประเทศด้วยนะครับ แล้วก็ได้มาเจาะจงที่เรื่องของ late pleistocene เพราะว่าในประเทศไทยเรามีข้อมูลน้อยมากนะครับ อยากเห็นมีการศึกษาทางด้านนี้มากขึ้นนะครับ เรามีข้อมูลน้อยมากเกี่ยวกับ late pleistocene นะครับ ว่าได้มีโอกาสได้พลิกดูในรายงานเล่มชมพูนะครับ แต่ไม่สามารถได้หมดนะครับ เพิ่งได้เมื่อวาน

อาจารย์รัศมีบอกว่าการวิจัยนี้ก็ยังเป็นงานวิจัยแบบพื้นฐานนะครับ โดยวิธีการวิจัยแบบอนุมานบอกว่าเป็น inductive research นะครับ แล้วก็บอกว่าตามวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อบันทึกข้อมูลว่ามีหลักฐานโบราณคดีอะไรนะครับ มีความสำคัญอย่างไร และจัดทำระบบฐานข้อมูล เพื่อประโยชน์ในการจัดการอย่างเหมาะสมนะครับ แล้วก็บอกว่าไม่ได้ทำการวิจัยเพื่อตอบคำถาม คือแบบ deductive research นะครับ เมื่อสักครู่ผมได้ยินอาจารย์ศรีศักรบอกว่าอยากให้ถามมากขึ้นนะครับ เพราะว่าเราได้ข้อมูลอะไรมา คิดว่ามากแล้วจากทางโบราณคดีนะครับ ฉะนั้นของเราก็อาจจะฝากไว้กับทางคณะวิจัยให้ตั้งคำถามมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์กับสำหรับนักศึกษาที่กำลังหาข้อมูลจะทำ thesis ที่จะต้องตั้งคำถามดูว่ามีอะไรนะครับจากโครงการที่อาจารย์รัศมีได้ทำมาแล้วหลายปีนะครับ เราเห็นรูปแบบ เห็น pattern อะไรบ้างไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตามนะครับ จะเป็นทางสภาพแวดล้อม ด้านโบราณคดี ด้านศิลปะรูปแบบของหัวโลงศพหรืออะไรนะครับ มีอะไรหลายอย่างที่เราสามารถตั้งคำถามขึ้นมาได้จากรูปแบบจาก pattern ที่เราได้มองเห็น ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง pollen ก็ดี หรือเรื่องหิน หรือเรื่องอะไรก็ได้้นะครับ มีอะไรอีกเยอะที่เราสามารถตั้งคำถามขึ้นมาได้ อันนี้ก็ขอฝากเอาไว้วันนี้นะครับ ก็สนับสนุนที่อาจารย์ศรีศักร บอกว่าอยากให้ตั้งคำถามมากขึ้น ที่ว่าจะมีประโยชน์กับโครงการนี้

อาจารย์ได้ถามถึงเรื่อง gap เมื่อวานนี้ แล้วก็จะวันนี้ด้วยนะครับ ผมเห็นว่าการเปรียบเทียบนะครับยังมีน้อย เรามีข้อมูลรอบๆ ประเทศไทย ประเทศเพื่อนบ้านที่คล้ายกัน ถ้าเราเอามาเปรียบเทียบแล้ว เราอาจจะมองเห็นภาพที่กว้างขึ้นนะครับ ฉะนั้นอาจจะมียุคศึกษาค้นหาที่สนใจที่จะเอาข้อมูลจากประเทศเพื่อนบ้านมาเปรียบเทียบดูนะครับ ว่าจีนเขาก็มีคล้ายกัน เวียดนามก็มี มาเลเซียก็มีนะครับ อีกอันที่ผมเห็นว่าน่าสนใจเหมือนกันก็คือ เรื่องของหม้อสามขา ซึ่งผมสนใจนะครับ ก็แปลกใจเหมือนกัน ว่า มีในประเทศจีน แล้วก็มาโผล่ที่จันทบุรี กาญจนบุรี ลงไปทางภาคใต้ ก็ไปมาเลเซีย แล้วระหว่างแม่ฮ่องสอนกับกาญจนบุรีมีไหม น่าจะมี ไม่รู้ครับ ภาคอีสานไม่มีเลยนะครับ อันนี้ก็เป็นปรากฏการณ์อันหนึ่งที่น่าสนใจที่จะนำศึกษาตามดู รู้สึกจะก่อน ก่อนยุคของโลงไม้ อันนั้นนะครับ แต่ก็แปลกในแง่ของปรากฏการณ์ของนะครับ มี link อะไรไหม จะบอกอะไรเราได้บ้างไหม ในแง่ของเรื่อง เรื่องของการเคลื่อนย้ายหรือ movement ของประชากรที่เรากำลังศึกษาอยู่นะครับ พอแค่นี้ก่อนครับ ขอบคุณครับ

จอห์น สปีร์

นักวิชาการอิสระ

ถ้าพูดถึง gap ที่เราพูดถึงน่าสนใจนะครับ พบว่าหลักฐานมาถึงในถ้ำที่เราเจอเป็นหินกะเทาะนะครับ จะถึงประมาณ 4-5 พันปีก่อน แล้วก็จะมี gap ระหว่างจากอันนั้นไปถึงโลหะสัมฤทธิ์นะครับ แล้วก็คิดว่าใน gap นั้นสำคัญมากเลย เพราะว่าช่วงนั้นจะมีคนที่เริ่มจะทำเกษตรนะครับ เริ่มจะปลูกข้าวนะครับ แล้วก็พบว่าหลักฐานนี้มีอยู่ที่ปางมะผ้า นะครับ ผมสันนิษฐานว่าคนที่อยู่ในถ้ำนั้นนะครับ ใช้ถ้ำเป็นที่อยู่อาศัยเป็นมนุษย์ยุคเดียวกับที่ใช้ถ้ำผีแมนที่เป็นวงศ์ละด้วย ผมถือว่าเป็นลัคนะครับ ผมคิดว่าไม่ขาดนะครับ คิดว่าหลักฐานในถ้ำลวดนี้จะมีเครื่องมือหินที่เรียกว่า bifacial axe จะมีหินขัด ชาวบ้านเจอมามากมายนะครับ แล้วก็จะมีหม้อเป็น cord marked pottery นะครับ ที่เราเจอทุกช่วงนะครับ เจอในถ้ำเกือบทุกถ้ำนะครับ นอกถ้ำก็เจอที่ป่าช้าบนภูเขาก็กะเจอนะครับ ที่ถ้ำผีแมนก็เจออีก ที่ลัคนะอยู่ก็เจออีกนะครับ คิดว่า cord marked pottery ที่เราเจอจากแม่ฮ่องสอนไปถึงเมืองกาญจน์ สำคัญมากเลยนะครับ นอกจากนั้นหลัง gap หลังจากผีแมนนะครับ ที่อาจารย์พูดถึงนะครับ หลักฐานจะมีเยอะ ไม่ว่าจะเป็น ring ditch เป็นที่อยู่อาศัยของลัคนะครับ แล้วก็สันนิษฐานว่าจะไม่มี gap ครับ หลักฐานเรามี เราดูไม่ทุกที่นะครับ เพราะว่าเราดูที่ง่าย ในถ้ำนั้นนะครับ เพราะถ้ำที่เป็น ที่จะเก็บหลักฐานไว้ดีนะครับ เราจะเจอหลักฐานที่คนที่ใช้ถ้ำเป็นที่อยู่อาศัยนะครับ หลังจากนั้นเราจะเจอหลักฐานที่คนที่ใช้ถ้ำเป็นที่ฝังศพนะครับ แล้วก็พวก neolithic พวกที่มีหมู่บ้านที่อยู่นอกถ้ำ ที่ไม่ใช่พื้นที่ฝังศพนะครับ หลักฐานจะหายากกว่า แล้วก็คิดว่ายังมีอยู่นะครับ และถ้าโครงการจะมี direction ที่ต่อไปนะครับ อาจจะมีโอกาสที่เป็นครั้งแรกในเมืองไทย ที่จะมีพื้นที่ use occupation จาก Pleistocene ไปถึงปัจจุบันนี้นะครับ ก็คิดว่าที่ประเทศอื่นในเอเชียเขาหาได้อยู่ หลักฐานนี้นะครับ ที่เมืองจีน ที่ผมอยู่มาเขาแล้วที่เมืองไทยนี้ก็ยังไม่มีนะครับ ยังไม่มีซักที่ เมืองไทใหญ่ที่ถ้ำลวดที่ปางมะผ้า จะเป็นแรกที่เราจะเจอได้นะครับ เพราะว่าต้องมองอีก อีกอย่างหนึ่งที่เราไปดูแผนที่นะครับ การวิจัยของอาจารย์นี้สำคัญขนาดไหนนะครับ ดูแผนที่ ที่พื้นที่สูงจะมีมากกว่าที่ราบเยอะ เป็น 80-90 เปอร์เซ็นต์ แล้วก็ส่วนมากที่การวิจัยของนักโบราณคดี จะเน้นที่ราบนะครับ เขาจะมองดูทางราบอย่างเดียว ผมคิดว่าที่ราบในอดีตนี้ก็ไม่น่าอยู่เท่าไร คงจะเลือกภูเขา จะเลือกที่ ที่มีสิ่งแวดล้อมหลายๆ อย่าง ที่มีทางเลือกนะครับ เพราะว่าอยู่ คนที่อยู่ทางราบนะครับ ไม่มีทางเลือก คนที่อยู่คอย หน้าฝนขึ้นคอยก็ได้ ลงคอยเปลี่ยนบรรยากาศ เปลี่ยนสิ่งแวดล้อม แล้วก็จะมีของกินนี้ก็มากมายนะครับ แล้วก็คิดว่าที่ภูเขาที่สำคัญมาก ในอดีตสำคัญกว่าที่ราบนะครับ ที่ราบสำคัญ ช่วงยุคเหล็ก ที่มีเหล็กเข้ามา นะครับ วันนี้ก็คงจะพูดแค่นี้ก่อนนะครับ

รศ. ศรีศักร วัลลิโภดม

ที่พูดมานี้ ผมสนใจอันหนึ่งว่าเรื่องของถ้ำนาคะครับ ผมมองว่าเป็น cultural space พื้นที่ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นของส่วนรวมของชุมชนนาคะครับ ที่ปัญหาว่าหน้าที่ของใช้เพียงฝั่งศพหรือเปล่านาคะครับ ผมคิดว่าคงจะมีมากกว่านั้น เพราะเราเห็นหลายแห่งลักษณะพื้นที่เดียวกัน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างเช่น เฝิงผาเราไม่พบว่าฝั่งศพ แต่ไปภาพที่เขียนสี ไซ้ไหมนาคะครับ แล้วหลายแห่งในปัจจุบันนี้ของพวกอะบอริจินนิส ที่ออสเตรเลียก็เช่นเดียวกันไซ้ไหมนาคะครับ เพราะว่าลักษณะความเป็นอยู่ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในสังคมแบบนั้น จะมีอะไรที่คล้ายๆ กัน โดยที่ไม่สัมพันธ์อยู่ที่ใดนาคะครับ เพราะฉะนั้นพื้นที่เฝิงผาน้ำถ้าอาจจะพื้นที่เพื่อพิธีกรรม แต่อาจจะไม่สัมพันธ์กับการอยู่อาศัยนาคะครับ อย่างที่คุณพูดมานาคะครับ เราเห็นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหมือนกัน อย่างเช่นในเขตที่มีภูผายนต์ ในเขตลุ่มน้ำ ไม่ใช่ลุ่มน้ำพอง ลุ่มน้ำอะไร เลยนํ้าก่า ไปนาคะครับ เราพบว่ามีเฝิงผาที่อยู่ข้างบนภูเขาขึ้นไป เขาใช้เครื่องมือเหล็กขีดเป็นภาพสัญลักษณ์นาคะครับ แต่แถวนั้นไม่มีที่อยู่อาศัย แต่ที่อยู่อาศัยกลับอยู่ต่ำลงมาในที่ราบ ที่ใกล้กับลำน้ำนาคะครับ เพราะฉะนั้นผมคิดว่างานวิจัยอันนี้คงจะไม่ได้มองเพียงแค่หลุมศพเท่านั้น อาจจะมองพื้นที่ ที่เป็นพิธีกรรม แล้วว่าสัมพันธ์กันหรือไม่ แล้วพื้นที่ที่อยู่อาศัยอยู่อย่างไร อย่างลิมนาคะครับ ว่าการตั้งถิ่นฐานนี้อยู่ตามลำน้ำเล็กๆ เท่านั้น ผมชื่นชมในการค้นคว้าครั้งนี้ เพราะว่าเราเห็นการตั้งถิ่นฐานที่ชัดเจน ซึ่งคิดกับที่ราบนาคะครับ อย่างเช่นงานของผมที่ทุ่งกุลารั้ว เราเห็นภาพว่าการตั้งถิ่นฐานของทุ่งกุลารั้วให้ไม่ได้ไปตามลำน้ำมูล ลำน้ำชี แต่อยู่ลำน้ำสาขา แล้วเขาจัดการ มีการจัดการกับน้ำใน 2 ระบบ ระบบหนึ่งคือ กักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ซึ่งเป็นลุ่มน้ำ สระน้ำล้อมรอบ แล้วมาตอนหลังนี้เกิดเรียกอ่างเก็บน้ำ บาราย ปัจจุบันนี้ก็ยังไม่ใช้ และอีกอันก็คือ ใช้ทำนาบิบบน้ำไปใช้ในการเกษตร ตรงนี้นาคะครับผมคิดว่าเราควรที่จะก้าวหน้าไปจากการดูแลหลุมศพเท่านั้น มาดูว่าแหล่งพิธีกรรมซึ่งเป็น social activity อยู่ตรงไหน อยู่ซ้อนกันหรือเปล่านาคะครับ แล้วตรงนี้ ถ้าทำอันนี้ได้งานโบราณคดีจะมีความหมาย ไม่ใช่ isolate แต่จะเป็นเชื่อมโยงอะไรต่างๆ ให้คนเข้าใจปัจจุบันได้นาคะครับ อย่างงานที่หลายๆ ฝ่ายทำขณะนี้งานโบราณคดีจะตอบปัญหาเรื่องชลประทานราษฎรได้ดีมาก อย่างเช่น งานเหมืองฝายของภาคเหนือ หรืองานของระบบอ่างเก็บน้ำหรือทำนบของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะรู้ว่าคนท้องถิ่นมีการจัดการน้ำในระดับชลประทานราษฎรได้อย่างไร แล้วทุกอย่างมาทำลายพังไปหมด เมื่อชลประทานหลวงเกิดขึ้น คุณเห็นไหมนาคะครับ ในภาคเหนือระบบเหมืองฝายถูกพังหมด เพราะว่าชลประทานหลวงเข้าไป ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ของท้องถิ่นหมดไป ถ้าให้คุณนาคะครับว่าแหล่งโบราณคดีที่พบเป็นกระดูกเลนนาคะครับ แล้วชุมชนเหล่านี้ไม่ได้ isolate นาคะครับ แต่ลุ่มน้ำแต่ละลุ่มน้ำมีความสัมพันธ์กันทั้งสิ้น ถึงออกมารูปแบบของโครงสร้างคล้ายคลึงกันนาคะครับ แต่ความสัมพันธ์ในรูปแบบเชิงวัฒนธรรมจะนำไปสู่ social structure อย่างไร ซึ่งยาก แต่น่าจะมีการศึกษาตรงนี้ ผมไม่ให้ ผมไม่อยากจะหยุดตรงนี้ การขุดค้นหยุดได้ แต่การก้าวหน้าทางงานโบราณคดีควรนำไปสู่ relation กับสิ่งเหล่านี้นาคะครับ แล้วก็จะทำการอธิบายปัจจุบันได้ เพราะอดีต ปัจจุบันนี้คนปัจจุบันนี้ก็สร้างถิ่นฐานซ้อนของ บริเวณเก่าอยู่ อย่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือชัดเจนมาก เมืองนี้ซ้อนกันเป็นหลายๆ ชุดเลนนาคะครับ ชุดก็ไม่ได้ 5-6 เมตรหนาจะ จะบอก บอกถึงการสืบเนื่องอันนี้ ผมอยากให้มีความก้าวหน้าอย่างนี้ต่อไปนาคะครับ แล้วขณะเดียวกันวิจัยทางด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องก็ผสมผสานกันด้วย และเห็นด้วยกับอาจารย์ปฐมฤกษ์ ว่าการทำศึกษาแบบ interdisciplinary ต้องไปพร้อมๆ กัน แล้วการไปพร้อมๆ กัน จะต้องทำลายอะไรอย่างหนึ่งรู้ไหมนาคะครับ อัตตาให้หมดไปนาคะครับ เพราะว่าการทำอันนี้นาคะครับ เวลาผ่านไป เวลาทำอัตตาแรงพูดกันไม่รู้เรื่องหรอก ที่นี้ต้องทะเลาะกันไปก่อน พออีกสักสองสามพักนี้ก็จะ จ๊ะ รู้ว่า คนอื่นเขาก็มีประโยชน์ เราก็มีประโยชน์ แล้วทำให้ฉลาดขึ้น ถ้าหากว่าไม่ฟังกันก็โง่ดักดานไปตลอดครับ นี่จึงเป็นการทำลาย ทำลายไอ้กำแพงของ discipline นาคะครับ เป็นการเริ่มต้นที่ดีครับ ขอบคุณครับ

รศ. นพ. สรรใจ แสงวิเชียร

ขอถามอะไรหน่อยได้ไหมครับ ทำไปเจอบ้านเขาบ้างหรือเปล่า ที่อยู่อาศัยนะครับ เพราะว่าดูแล้วไม่มีเครื่องใช้อะไรต่ออะไรเลยที่เจอ เจอน้อยมากนะครับ ข้อที่ 1 นะครับ

ข้อที่ 2 โลงเขาใช้เครื่องมืออะไรที่จะตัดตรงปลายให้เป็นหัว การขุดตรงกลางใช้วิธีขุดอย่างไร ขุดด้วยเครื่องมือหรือเอาไฟเผาแล้วขุด มีร่องรอยมีเศษไม้เหลืออยู่บ้างไหม แล้วเขาทำโลง ณ ที่ที่เอาไปไว้ หรือทำที่อื่นแล้วยกมาครับ โดยเฉพาะถ้าที่ลาดที่บนเขาคงทำจากข้างล่างแล้วยกไปนะครับ แต่ที่ราบนี้มีร่องรอยบ้างหรือเปล่า

ดร.รัศมี : ขอบคุณค่ะ ข้อที่ 1 นี่คงจะตอบได้ก่อนนะคะ แล้วส่วนวิธีการทำโลงนี่คงจะต้องยกให้กับอาจารย์นาฏสุตา

ผศ. ดร.รัศมี ขุทรงเดช

ถ้าทำโลงนี่ ยังหาบ้านไม่เจอ แต่ถ้าสมมติว่าก่อนพวกโลงไม้ก็คือสมัยยุคปลาย ยุคน้ำแข็งก็ถ้าหรือเพิงผานั้นคือบ้าน เราเจอร่องรอยที่เป็นกิจกรรมการอยู่อาศัยนะค่ะ สำหรับในส่วนของโลงไม้ เท่าที่ขุดไปเมื่อวานี้ ก็คือว่าจริงๆ โครงการเกิดจากการสร้างสมที่เราเองก็ลองคิดลองดูมาจากตอนแรก ก็คืองานทำวิจัยเรื่องโครงการจัดทำฐานข้อมูลถ้าจะนะค่ะ ของสกว.เองเหมือนกัน เพื่อแค่บันทึกเท่านั้นเองว่าถ้าอันนี้มีโลงไม้ มีอะไรๆ อย่างนี้ เพราะฉะนั้นตอนนั้นเป้าหมายของโครงการ ก็คือแค่สำรวจถ้าแล้วก็บันทึก เราก็ไม่สามารถที่จะหาที่อยู่ได้นะค่ะ เพราะว่าตอนนั้นก็เอาเฉพาะถ้า เพราะสาเหตุที่โครงการนี้พัฒนาขึ้นมา ก็เพราะว่า พอทำถ้าแล้วเรารู้สึกว่า ถ้าเราอธิบายระบบการตั้งถิ่นฐานของคนไม่ได้ ซึ่งคนไม่ได้มีเฉพาะที่ฝั่งศพ ในแง่ของการใช้พื้นที่ มีทั้งที่อยู่อาศัย มีทั้งแหล่งพิธีกรรม หรือแหล่งอื่นๆ แหล่งทรัพยากร แหล่งที่อาจจะป็นศูนย์กลางการติดต่อ อะไรต่างๆ เหล่านี้ ถ้าเราไม่เข้าใจตรงนี้ เรามองภาพรวมของพัฒนาการไม่ได้ ก็เลยพัฒนาขึ้นเป็นโครงการอันนี้ขึ้นมาะค่ะ เราก็เริ่มเห็นแหล่ง ถ้าอาจารย์ดูในช่วงของบทที่ 1 นะค่ะก็คือ พยายามที่จะสร้างลำดับวิวัฒนาการให้ได้ สร้างประวัติศาสตร์ให้ได้ก่อนว่ามีอะไรบ้าง แล้วเราก็พอมาดอนนี้เนี่ย ปีแรกเราก็จะงมมะหะหงาเหมือนกันว่า ถ้าอาจารย์จำได้ว่าตอนที่เราทำ round table อาจารย์ยังมองภาพเลยนะค่ะว่า ได้ comment จากอาจารย์ว่าดูเหมือนว่ากระจัดกระจายอยู่ แล้วหลังจากนั้นก็คือ เราก็พยายามที่จะมาถกเถียงอภิปรายกันว่าเราจะหาอะไร เพื่อให้ได้ขอบเขตที่อย่างน้อยที่สุด เราควบคุมการศึกษาได้ ซึ่งจากบทภาพรวม ก็คือความพยายามในการที่ยังสร้างภาพคร่าวๆ ให้ได้ก่อนนั้นนะค่ะ ว่าจากที่เราศึกษามาเราเห็นอะไรบ้างนะค่ะ เพราะฉะนั้นยังมีมิติอื่นๆ ที่เราเองเราก็ยังไม่ได้ทำในพื้นที่ตรงนั้นนะค่ะ เราขาดข้อมูลค่อนข้างเยอะในเรื่องของที่อยู่อาศัย อันนี้สำคัญมากเลยนะค่ะ เพราะว่าอย่างเนิ่นดินวงกลมก็เป็นฝั่งศพ ที่พักอาศัยเราเห็นเฉพาะกลุ่มคนระยะแรกเริ่มอย่าง อย่างพวกคน กลุ่มคนในสังคมล่าสัตว์นะค่ะ แต่เราก็ยังสามารถพินิจได้ว่า เพิงผาเป็นที่อยู่ของเฉพาะกลุ่มคนในสังคมล่าสัตว์หรือเปล่า เพราะว่าเส้นทางของการเดินทางคมนาคม หรือว่าการติดต่อของคนบนพื้นที่สูงนี้เส้นทางสั้นเขา แล้วเพิงผานี้เป็นที่พัก เพราะว่าหลายแหล่งเราพบเครื่องถ้วย เครื่องถ้วยที่เป็นเครื่องถ้วยในสมัยล้านนาอย่างนะค่ะ หรือแม้กระทั่งหลักฐานของคนในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 แสดงว่าการใช้เพิงผาอยู่มาตลอด เพราะฉะนั้นเพิงผาเวลาที่เราจะตีความอะไร เราก็พยายามระมัดระวัง ก็จะต้อง เราอาจจะต้องสำรวจนะค่ะ ในอีกชุดหนึ่งที่ จะต้องทำอาจจะต้องสำรวจพื้นที่เพิ่มเติมนะค่ะ เรื่องอื่นๆ เคี้ยวคิดว่าอยากจะตอบอาจารย์ศรีศักรและอาจารย์ปฐมฤกษ์รวมทั้งอาจารย์พรชัยด้วยนะค่ะ แต่อยากจะขอให้อาจารย์นาฏสุตาช่วยกรุณาช่วยตอบในเรื่องของการทำโลงไม้หน่อยนะค่ะ

รศ. ดร. นาฏสุดา ภูมิจำนงค์

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ที่อาจารย์สรโรจ งามนะกะ จากบริเวณด้านนอกของ ของตัวโลงนะกะ อาจารย์ เราจะเห็นว่ามียอยคล้ายๆ กับมีการใช้โลหะอะไรสักอย่างหนึ่งนะกะอาจารย์ ถากไปโดยที่ค่อนข้างที่จะสม่ำเสมอ และถากไปตลอดความยาวของโลงนะกะ แล้วก็จากที่มีนักโบราณคดี และก็มีนักศึกษาหลายๆ ท่านได้ช่วยกันดูนะกะ ว่ามีการพบอุปกรณ์ลักษณะคล้ายๆ เหล็ก และก็มีอีกส่วนหนึ่งที่ลักษณะคล้ายๆ กับทำมาจากสำริดนะกะ แล้วก็พอเอาเครื่องมืออันนี้ไปเทียบกับบริเวณที่โค่นถากนะกะอาจารย์ หน้าตา หน้าตัดใกล้เคียงกันมากเลยนะกะ ในส่วนแรกเราก็ดึงสมมติฐานว่าคงจะมีเครื่องมือในการที่จะช่วยถากตัวโลงนะกะ และก็มีอีกส่วนหนึ่งที่เราก็ดึงสมมติฐานกันว่า ไม้จากหนึ่งต้นเอามาทำโลงทั้งผืนด้านล่างเลยใช้หรือเปล่านั้นกะ แล้วก็จากการศึกษาทางด้านวงปีก็มีหลายๆ ตัวอย่างที่เราสามารถที่จะ cross check กันได้ แล้วก็ดูลักษณะรูปร่างของวงปี แล้วก็จะต้องเป็นวงของต้นไม้กะ ส่วนหนึ่งที่ว่าถ้าเราดูจากต้นไม้สักนะกะ ไม้สักนี่จะเป็นไม้ที่มีคุณสมบัติคุณสมบัติในเรื่องของการที่มีเสี้ยนตรงนะกะ แล้วก็สามารถจะผ่าออกมาเป็นลักษณะที่ค่อนข้าง ที่จะตรงได้ แต่ที่นี้ก็จะมียอยอื่นควรที่จะช่วยด้วยนะกะ ถ้าเพื่อสมมติว่าเรามีตัวอุปกรณ์ที่ใช้คล้ายๆ กับเป็นเครื่องเหล็กนะกะ เราจะต้องผ่าไปก่อน แล้วก็จะมีที่ควรจะมีที่จับนะกะ เพื่อที่จะถากความกว้างของทั้ง 2 ด้านออกจากกัน แล้วเขาก็จะลงไปได้ในแนวตรงนะกะ แต่ส่วนเศษไม้อื่นๆ รอบๆ ในพื้นที่นั้นกะ ไม่สามารถที่จะบอกได้ว่าเป็นเศษไม้เก่าหรือเศษไม้ใหม่ เป็นเศษไม้จากที่เขาทำมาจากโลงหรือเปล่านั้นกะ แล้วตรงที่อาจารย์ถามว่า เขาขุดโลงโดยใช้ไฟหรือเปล่า จากที่เมื่อครั้งที่แล้ว ที่เรามีการจัดประชุมสัมมนา ก็ได้รับความรู้จากนักโบราณคดีที่อยู่ที่นี่ที่สุโขทัยนะกะว่า มีการใช้ไฟช่วย แต่ที่นี้หนูไม่สามารถที่จะบอกได้แน่ๆ ว่าจะศึกษาได้อย่างไร จากร่องรอยได้อย่างไร แต่คิดว่าเขาคงจะต้องมีความรู้พอสมควร แล้วก็คงไม่นั่งแช่อยู่จนได้ขนาดรองลึกพอสมควร ที่จะเอามาทำเป็นโลงนะกะ คงจะต้องมีอุปกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเกิดมีการเผา ถ่านก่อนแล้วเอาไปวาง แล้วก็ค่อยเริ่มแช่ จะง่ายมากกว่าที่เขาไปแช่จากไม้สักที่ถูกทิ้งให้แห้งแล้วนะกะ อย่างที่เรียนให้ท่านอาจารย์ ว่าไม้สักที่เราไปเจอที่เขาใช้ทำโลงจะมีรอยแตกค่อนข้างน้อยมาก แสดงว่าไม่มีการกรานไว้ก่อน แล้วก็มีการเตรียมไว้ก่อนพอสมควรนะกะ แล้วก็สามารถเอามาใช้ประโยชน์โดยการที่เขาทำโลงนะกะ แล้วก็ไม้ที่แห้งแล้ว ก็คงจะช่วยแช่ออกค่อนข้างง่าย ด้านเพื่อเขามีการวางถ่าน วางไฟไว้ด้านบนนะกะอาจารย์ อันนี้จากข้อมูลที่ดีคิดว่าพวกเราช่วยกันประมวลนะกะอาจารย์ ขอบคุณค่ะ

รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม

คือ มีสิ่งที่ผมอยากตั้งข้อสังเกตนะครับ ว่าที่เมืองแพมนะครับ เมืองแพมนี้น่าสนใจนะครับ เพราะพบ pottery ด้วยใช่ไหมครับ มี pottery ด้วย แล้วก็ก็มีแหล่งที่เป็นเนินที่มีอิฐด้วยใช่ไหมครับ ลักษณะนี้ถ้าเรา เราเห็นว่าลำน้ำที่เมืองแพมรวมกันเป็นหลายสายหรือเปล่า แล้วลำน้ำไปลงไหนแล้ว อาจารย์ปฐมฤกษ์บอกแถวเวียงสร้อยไหมครับ แล้วถ้าแบบนี้แล้วนะครับ ในยุคนี้ต้องสัมพันธ์กันกับล้านนาตอนปลายๆ แน่ๆ ในเรื่องของ trade route ที่ขึ้นไป แล้วอันนี้ก็เหมือนกับที่อยู่บนสันเขาทั้งหมด อย่างเช่นที่มอญก็มีเมืองอยู่ตรงนั้นแล้ว ฉะนั้นวัฒนธรรมเวลารุกขึ้นไปนี้ แหล่งฝังศพกลายเป็นวัดไปเลยนะครับ แต่ที่นี้ว่าเป็นพุทธศาสนาซึ่ง late มาก เราเห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่ข้างล่างกับคนข้างบนนี้ ในการแพร่เข้าไปของพระพุทธศาสนาเนอะครับ เพราะฉะนั้นเรื่องที่น่าสนใจ คือ ตัวเมืองแพมคืออะไร จากลำน้ำจากเมืองแพม ไปลงตรงลำน้ำปิง หรืออะไรอย่างนี้ จะสัมพันธ์ และเห็นการเชื่อมโยงของเส้นทาง

คมนาคมสะดวก ซึ่งตรงนี้ก็ยังคงมีมาก่อนที่พวกไทยใหญ่จะเข้าไปในแหล่งแม่ฮ่องสอนนะครับ อย่างผม เวลาผมสำรวจงานทางด้านเขตเชิงราย เขตเทิง เราจะพบว่าแหล่งอดีตแหล่งเก่าๆ ซึ่งเป็นท้องถิ่น อย่างเช่นพวกหินตั้งนะครับ ซึ่งคงไม่สมัยก่อนประวัติศาสตร์หรอก สมัยหลังๆ นี่เอง แต่ว่าพุทธศาสนาเข้าไปช้า เมื่อพุทธเข้าไปปั๊บ จะเปลี่ยนตรงนั้นเป็นวัดไปทันทีเลย เพราะฉะนั้นจึงพบพวกเจดีย์บนยอดเขาเยอะแยะ บางทีมีหินสามก้อนอย่างนี้ สร้างรอยพุทธบาทอะไรต่างๆ นี้นะ ซึ่งบางทีอันนี้จะต้อง link ไปถึงสมัยของพระเจ้าติโลกราชหรือพระเมืองแก้ว จะเห็น เห็น trade route อันนี้ขึ้นไป เพราะฉะนั้นภาพของสิ่งที่เราได้แม่ฮ่องสอนไม่ได้ isolate อย่างที่เราคิดหรือทราบนะครับ ในอดีตมีความสัมพันธ์กันตลอดเลย แล้วมาหาหายไปช่วงหนึ่งก่อนที่พวก พวกไทยใหญ่จะเข้าไปนะครับ เรื่องงานนี้ อาจารย์ปฐมฤกษ์นี่ควรจะ link ได้ดี เพราะว่าทำมาตลอด

ผศ. ดร. รัศมี ชูทรงเดช

เดี๋ยวต่ออาจารย์ศรัทธาณิศกรหนึ่งนะค่ะ บังเอิญจำได้ว่าเคยคุยกับอาจารย์พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ นะค่ะ ถึงพวกเอกสารตำนานในภาคเหนือ นะค่ะ แล้วเสร็จแล้วก็ถามข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องของเมืองปาย ว่าจะมีเมืองหนึ่งก็คือเมืองที่ชื่อเมืองน้อยที่อยู่แถวปาย ถามอาจารย์ว่าเคยอ่านเอกสารประวัติศาสตร์ แล้วได้อินชื่อเมืองแพมไหม ที่ทาง ทางเหนือ อาจารย์ก็บอก แล้วก็อธิบายว่า อยู่ตรงไหน พื้นที่ตรงไหน แล้วเส้นลำน้ำตรงนี้สามารถจะออกแม่น้ำสาละวินได้นะค่ะ อาจารย์ก็เลยมองว่าจากแผนที่ อาจารย์ตั้งข้อสังเกตนะค่ะ ว่าที่เราสันนิษฐานว่า ตรงเมืองปาย คือ เมืองน้อยนี้อาจจะไม่ใช่แล้ว เมืองแพมอาจจะเป็นเมืองน้อย พอดีในตรงนี้ที่เราทราบก็คือ ตอนที่ใกล้เราทำงานภาคสนามเสร็จเรียบร้อยแล้วนะค่ะ ในส่วนนี้ก็เลยยังไม่ได้ตามตรวจสอบ แต่นั่นเป็นสิ่งที่อาจารย์ก็ตั้งข้อสังเกตสำหรับเรื่องเมืองแพม เพราะว่า เป็นจุดเดียว เมืองแพมจะเป็นพื้นที่ราบที่มีไม่กี่ที่ในปางมะผ้า ส่วนหนึ่งก็คือ บ้านไร่ ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับ กับในพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านไร่ และเสร็จแล้วก็ถั่วลอด ซึ่งก็เป็นชุมชนที่เราเห็นว่าเป็นชุมชนที่มีความต่อเนื่อง และก็เมืองแพม จะเป็นชุมชนเดียวกับถั่วลอดที่มีโบราณสถาน ซึ่งก็ทำให้เราพอที่จะเริ่มมองเห็นอะไร ได้บ้างนะค่ะ แต่ว่าเราก็เนื่องจากตอนที่ขุดค้นเราก็จะพยายามกำหนดขอบเขตงานเฉพาะการขุดค้นให้เสร็จ ไม่เช่นนั้นจะกระจายมาก แล้วก็จะครอบคลุมในเรื่องที่เราคุมไม่ได้ค่ะ แต่ก็ เป็นภาพที่เราเริ่มค่อยๆ มองเห็นนะค่ะ แล้วจริงๆ จุดประสงค์ส่วนหนึ่งที่เราเสนองานในส่วนนี้ ก็คือว่าอยากที่จะชักชวนนะค่ะ ว่าถ้าใครก็แล้วแต่ที่สนใจในช่วงเวลาใดที่เราเริ่มทำการค้นพบอยากจะให้ร่วมกันมาช่วยกันสืบค้นนะค่ะ เพราะว่ามีตั้งหลายเรื่องที่น่าสนใจ ทั้งนักวิทยาศาสตร์ นักธรณี นักโบราณคดี หรือว่านักประวัติศาสตร์ นักชีววิทยา

รศ. สุจิตร์ พิตรากุล

ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

โลงไม้เป็นพระเอกนะครับก็เลยทำตรงนั้นเป็นหลัก แล้วก็วงปิอะไรก็ตามมานะครับ DNA อะไรต่าง ๆ แต่ว่าเท่าที่พูดจะมีพูดอยู่บ้างนะค่ะ แต่ว่า แต่ว่าไม่เด่นเหมือนโลงไม้ ก็คือบอกว่ามีเชรามิกสั้บ้าง จะเยอะมากไปถึงล้านนา ตอนต้นๆ แล้วก็ไปจนถึง pebble tools หรือว่าเครื่องมือหิน ซึ่งค่อนข้างจะเก่า นะค่ะ ซึ่งผมว่าน่าจะอายุเป็นหมื่นปี นะค่ะ ตอนนี้ชักสับสนว่านี่จับมารวมกันหรือเปล่า ผม จริง ๆ แล้ว ปัจจุบันนี้ในภาคเหนือเราทราบว่า มีมนุษย์ถึงเป็นแสนปีนะค่ะ ถึง 4-5 แสนปีที่ลำปางนะค่ะ ที่อยู่ระดับความสูง 200 เมตร แล้วก็อยู่ใกล้ ๆ กับแม่น้ำ แม่น้ำวัง นะค่ะ ผมมีความเชื่อว่าคงไม่ได้อยู่เฉพาะที่ลำปางนะค่ะ ที่แม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นบริเวณที่เป็นสันเขา ปัจจุบันมีการข

ตัวขึ้นเรื่อย ๆ นะครับ ที่มก้อย ที่ระดับความสูง 1,000 เมตรนะครับ มีชั้นถ่านหินอยู่ ชั้นถ่านหินเป็นช่วงที่อยู่ในสงบ แล้วก็ในยุคประมาณ 10,20 ล้านปีนะครับ ควรจะอยู่ในระดับใกล้ๆ ทะเล ปัจจุบันถูกยกตัวขึ้นไปถึง 1,000 เมตร ผมก็เชื่อว่าที่ปางมะผ้านี้ปัจจุบันมีการยกตัวขึ้นเรื่อยๆ แล้วก็ภายในหมื่น สองหมื่น หรืออาจจะถึงแสนปีเนี่ยคงจะอยู่ต่ำๆ พอสมควร แล้วก็มีการยกตัวขึ้นไป แต่เนื่องจากยิ่งเก่าข้อมูลที่เราจะได้เนี่ยครับ เพราะฉะนั้นเราจึงเจอเฉพาะที่หิน กระดูกกระดูกคงหายไปหมด ที่เขาเจอที่ลำปางที่โฮโม อีเรคตัส ที่อาจารย์ศรีศักรอ้างถึงเนี่ยครับ ก็ถูก preserve หรือว่าถูกเก็บรักษาไว้อยู่ในหินฟอสเฟต ฟอสเฟตก็คือ ขี้ค้างคาว ที่เปลี่ยนไปเปลี่ยนแปลงแล้วก็ไปถูก ไปคลุก ไปเคลือบ เนี่ยครับ แล้วก็เนื่องจากทนกว่าก็เลยหลงเหลืออยู่เนี่ยครับ ซึ่งจริงๆ แล้วตรงนั้นผมเชื่อว่าบังเอิญผมไปทำอยู่เนี่ยครับ เป็นถ่านเนี่ยครับ ก็เป็นถ่าน แต่ว่าถ่านที่ถูกพังทลายลงมาแล้วเนี่ยครับ โดยน้ำ น้ำแม่วังเนี่ยครับที่กัดเซาะ ผมถึงว่าไว้เรื่องคงไม่ได้หยุดเฉพาะแค่โลงไม้เนี่ยครับ เอาถ่านขุดลงไปถึงฟอสโคจีนแล้ว คงจะลงไปถึงมนุษย์ที่มีอายุไม่ใช่พันเนี่ยครับ ผมว่าต้องเป็นหมื่นหรือเป็นแสนปีเนี่ยครับ ขอบคุณมากครับ

ผศ. ดร. รัศมี : เชิญคุณจอห์นค่ะ

จอห์น สปีร์

จะขอเพิ่มสักนิดเนี่ยครับ ที่พูดถึงเมืองแพมเนี่ยครับ ความคิดของชาวบ้านในปางมะผ้าเนี่ยครับ ความคิดของผมด้วยเนี่ยครับผมเห็นประมาณ 5-6 ร้อยปีก่อน ลัทธิจะมี 2 อย่างเนี่ยครับ ลัทธิจะมีอยู่ในที่สูงเนี่ยครับ ที่ทำไร่เนี่ยครับ แล้วก็จะมีที่ไม่ชอบที่จะทำนาได้เนี่ยครับ ในปางมะผ้ามีไม่กี่ที่ที่จะทำนาได้ ปลูกข้าวในนาเนี่ยครับจะมีที่เมืองแพม ที่ถ้ำลอดมีนิดเดียว ที่บ้านแอโก ที่บ้านห้วยแห้ง ที่บ้านแม่ละนา แล้วก็บ้านนาปู่ป้อมเนี่ยครับ ผมว่าถ้าไปดูทุกที่ที่เราจะเจอ วัด วัดเก่า แล้วก็บนคอกนี้ก็ไม่ค่อยเจอ ที่ๆ ลัทธิ ส่วนมากเนี่ยก็ทุกวงศ่นะครับจะสูงกว่า 900 เมตรเนี่ยครับ แล้วลัทธิเนี่ยชอบอยู่บนที่สูงเนี่ยครับ แล้วก็อยู่ในที่ราบๆ ได้ แล้วก็หมู่บ้านที่อยู่สูงเนี่ยครับ ต้องย้ายไปย้ายมา อาจจะเป็น 15 ปี 30 ปี 100 ปี ต้องย้ายเนี่ยครับเขาไม่ได้สร้างเป็นวัด เป็นเจดีย์เนี่ยครับ คนที่ทำนาที่อยู่นานๆ เป็น 300, 400 ปี จะสร้างอยู่หลังจากนั้นหายไปเลยเนี่ยครับ ไทใหญ่เข้ามาอยู่แค่ที่เมืองแพมแค่ 100 ปีเนี่ย แล้วก็ใช้วัดอย่างของเก่าเนี่ยครับ ถือว่าเป็นวัดของเขาเนี่ยครับ ไทใหญ่ หลังจากนั้นจะมีบริษัทฝรั่ง มีเรื่องไม้เนี่ยครับ ที่คิดว่าไทใหญ่ขโมยข้าวของของเขาเนี่ยครับ ที่เมืองแพมแล้วก็เขาส่งทหาร ดำรวจเข้ามาเนี่ยครับ แล้วก็สั่งเอาตัวปืนใหญ่บนภูเขาเนี่ยครับ แล้วก็ไปหมู่บ้านเนี่ยครับ แล้วก็ไปทุบวัด ไปทุบเจดีย์ทั้งหมดเลยเนี่ยครับ นอกจากนี้ถ้าเจดีย์อันเดียวที่เหลือเนี่ยครับ แล้วก็หลังจากนั้นชาวบ้านเมืองแพมย้ายไปบ้านแม่ละนานะครับ แล้วก็หลังจากนั้นคนเมืองแพมเข้ามาเนี่ยครับ แล้วก็ถ้าถามกะเหรี่ยง ถ้าถามมุขอ ถ้าถามเขาว่าใครอยู่ก่อนในปางมะผ้าทุกคนจะบอกลัทธิเนี่ยครับ กะเหรี่ยงจะบอกชัดเจนเลยเนี่ยครับ ผมถามคนแก่นี่ๆอะไรบนคอกนี้ ที่ๆ เป็นวงเป็นวง ว่าเป็นป่าแล้วลัทธิ ที่เขาฝังศพลัทธิ ทำอย่างไรคนเผ่าคนเก่าออกมา ทุกคนจะคิดว่าอย่างนี้เนี่ยครับ มุขอคำจะเป็นที่ร้างลัทธิ เป็นที่ทำเป็นที่ของลัทธิ ทุกคนจะพูดถึงลัทธิๆ ทั้งนั้นเนี่ยครับ แล้วก็บนคอกนี้เราเขาอยู่ทุกที่เนี่ยครับ ส่วนมากเนี่ยเขาจะอยู่มากกว่าผีแมนก่อนเนี่ยครับ ถ้าที่มีผีแมนเนี่ยครับส่วนมากจะอยู่ใกล้ที่บ้านผัดจะบันเนี่ยครับ เพราะว่าเขาจะเลือกคนที่จะถูกให้ เขาจะเลือกที่เดียวกัน ที่มีหน้าที่ที่แล้วก็ที่ลัทธิ ที่ทำวงฝังศพเนี่ยครับ อยู่ที่อยู่สูง อยู่คอกอยู่ทุกที่เนี่ยครับ อยู่มากกว่าผีแมน เท่านั้นแหละครับ

อ.ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ขออนุญาตตอบแทน อาจารย์ธีรศรีมี นะครับ ตอบ อาจารย์ฤทธิชัย นะครับ ถ้าถามว่าจะลงไปถึงโฮโมอีเรคตัส นั้นนะครับ อาจารย์ธีรศรีมีคงถามว่าอย่าเพิ่งให้ถึง เพราะแค่ที่อาจารย์ธีรศรีมีก็จะเสียสตยูกุหลายอันครับ เพราะถ้าลงไปถึงโฮโมฯ นั้นครับคุณสมศักดิ์ หรือว่าศิริราช หรือว่าทางท่านอาจารย์สรโรจคงจะต้องเข้ามาประชุมระดับกันใหญ่ แต่ถ้าถามว่าเป็นไปได้ไหม เป็นไปได้ แล้วเป็นความฝันของนักโบราณคดีมาตั้งแต่สมัยก่อนหน้านั้นแล้ว มีนักโบราณคดีฝรั่งเดินทางเข้ามาในเมืองไทยหลายคนมากจนนับ ไม่ว่าจะ Davidson Black ไม่ว่าจะ Sarain หรือใครต่อใครก็ตามนะครับพยายามที่จะหาหลักฐานในเมืองไทย เราว่าเจอในชวานะครับ แล้ววันดีคืนดีก็โผล่ที่ปักกิ่ง เพราะฉะนั้นบ้านเราอยู่ตรงกลาง แล้วเขาก็หวังว่าจะเจอเข้าสักวันหนึ่ง แต่เข้าใจหัวใจของอาจารย์ธีรศรีมีนะครับตอนนี้

ทีนี้ถ้าถามว่าทำไม ถึงถึงกว้างนักโลงไม้เป็นพระเอกหรือเปล่า ถ้าเผื่อจุดมุ่งหมายอันหนึ่งของงานวิจัย อันนี้นะครับ ก็คือ สร้างภาพขั้นตอนพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่หมายความว่าพื้นที่ตรงนี้นั้นมันเคยอยู่กันมาตั้งแต่เมื่อไหร่ครับแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม สังคมวัฒนธรรมไปอย่างไรบ้าง ทีนี้เท่าที่มีหลักฐานอยู่ในขณะนี้ แต่ไหนแต่ไรมาตั้งแต่ Chester Gorman เข้ามาเราก็พบหลักฐานของมนุษย์ตั้งแต่ในตอนปลายที่ถ้าผีแมน เราก็คงจะ mark กันตรงนั้นไว้ แต่ถ้าค้นจริงๆถ้ามีโอกาสพบใหม่ โฮโม อีเรคตัส ผมว่ามีโอกาสพบทั้งนั้นทางภาคเหนือ แต่ว่าก็จะต้องใช้ strategy พอสมควรเหมือนกัน ในการที่จะ locate site นะครับ ทีนี้อาจจะโยงต่อไปอีกนิดหนึ่งถึงข้อเสนอของท่านอาจารย์พรชัย เมื่อกี้นี้ว่าอยากให้ตั้งคำถามเยอะๆ แล้วก็ถึง gap ของคุณเจอห์น สปีส์ด้วยนะครับว่าพูดถึงเรื่อง gap ในพัฒนาการ ตรงนี้มีอะไรบ้างผมอยากไปเร็ววนิดหนึ่งชี้ให้เห็นก่อนนิดหนึ่งนะครับว่า gap ในองค์ความรู้ในขณะนี้เท่าที่ยังไม่ทราบ ยังไม่ชัดเจนคืออะไร เราเห็นภาพโพลสโตจีนตอนปลายนะครับ มาจนกระทั่งถึงโฮโลซีนตอนต้น มาจนกระทั่งถึงประมาณสัก 7,000 ปี ถ้าผมจำไม่ผิดนะครับ เราพอจะเห็นแล้วว่า มีคน มีการต่อเนื่องเรื่องหินกะเทาะ เรื่องอะไรต่ออะไรต่างๆพวกนี้เห็นนะครับ แต่หลังจากนั้นเป็นช่อง เป็น gap ของความรู้ถามว่า เกิดอะไรขึ้นกับพวกสังคมล่าสัตว์ที่เปลี่ยนไปเป็นสังคมเกษตรกรรม ตรงนี้ยัง blur อยู่ ยัง blank อยู่ นะครับ เกษตรกรรมเข้ามาจากไหนหรือเปล่าหรือว่าเกิดขึ้นในท้องที่ตรงนั้น พัฒนาขึ้นเองในพื้นที่แถบทางภาคเหนือหรือเปล่า หรือว่าเราเชื่อในทฤษฎีเดิมนะครับ ซึ่ง Chester Gorman เคยเสนอว่า ควรจะเป็น ecotone ซึ่งควรจะเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือในพื้นที่ ก่อนข้างจะอดอยากนิดๆนะครับ หรือว่าวันดีคืนดีถ้าเมื่อเราไปเจอหลักฐานเข้าว่า มีหลักฐานของการเกิดสังคมเกษตรกรรมขึ้นตรงนี้ การผลิตอาหารขึ้นในช่วงนี้นะครับทฤษฎีเดิมของ Chester Gorman ล้มพับลงนะครับ ความอุดมสมบูรณ์นะครับ ไม่ได้ promote ให้สังคมล่าสัตว์คงอยู่ต่อไป อาจจะทำให้เกิดอะไรขึ้นสักอย่าง เพราะฉะนั้นภาพตรงนี้ในเรื่องของสังคมล่าสัตว์ เข้ามาได้อย่างไรตรงนี้ยังเป็นปัญหาอยู่ แล้วยังเป็น gap ใหญ่ ซึ่งผมบอกว่าตรงนี้เป็น ปัญหาใหญ่มาก เป็น issue ใหญ่มากในทางโบราณคดีว่าการผลิตอาหารของมนุษย์เกิดขึ้นมาทำไม เกิดขึ้นเมื่อไหร่ เกิดขึ้นมาเพราะอะไรนะครับ ตรงนี้ยังเป็นปัญหายังเป็นเครื่องหมายคำถามใหญ่มาก อันหนึ่งตรงนี้นะครับ ทีนี้อีกอันหนึ่ง gap อีกอันหนึ่งเท่าที่ผมเห็นก็คือว่า ในช่วงโฮโลซีนตอนต้นถ้าเผื่อเรา assume ว่า มีสังคมเกษตรกรรมเข้ามาแล้ว มีเครื่องมือหินขัด มีอะไรต่ออะไรต่างๆเข้ามา นะครับ บ้านอยู่ตรงไหนเดี๋ยวกอดูพวกนี้ เราเห็นหลักฐานขึ้นนะครับ จากเครื่องมือเหล็กในโลงไม้ สารีคไปไหนนะครับ อาจารย์สุรพล เคย remark ไว้เมื่อวานนี้นะครับว่า สารีคหายไปไหนในภาคเหนือ เราเชื่อกันอีกนั่นแหละตามทฤษฎีของ Chester Gorman ที่บ้านเชียงเหมือนกันว่า bronze เกิดขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาแต่โบราณอะไรก็แล้วแต่เถียงว่ามาจากเมืองจีน หรือไทยให้จีน หรือจีนให้ไทย ไทยให้เวียดนาม หรือเวียดนามให้ไทย อะไรก็แล้วแต่นะครับ แต่ที่สำคัญอยู่ที่ว่า bronze

ของภาคเหนือมันอยู่ตรงไหน มาจากไหน พัฒนาขึ้นอย่างไร อันนี้ก็เป็นอีกอันหนึ่งซึ่งเป็น gap ในพื้นที่วิจัยนะครับ แล้วก็ประเด็นสำคัญมากอีกอันหนึ่งทางโบราณคดี เรื่องของโลหะวิทยาโบราณนะครับ ซึ่งยังตอบปัญหาตรงนี้ไม่ได้ ภาพตรงนี้ยังไม่ชัด เรายังไม่เจอแหล่งของบронซ์ส่วนๆในภาคเหนือ โดยที่ไม่มีเหล็กปนนะครับ เราเจอทั้งบронซ์ทั้งเหล็กรวมกันอยู่ ซึ่งหมายถึงยุคโลหะ ยุคเหล็กนะครับ อายุ late อายุสมัยใหม่กว่าบронซ์ยุค ครั้นนี้เป็น gap อันหนึ่งนะครับ

ทีนี้อีกอันหนึ่งซึ่งเป็นที่ที่เป็น gap อีกอันหนึ่ง เราเห็นโลงไม้เนาะครับ สังคมหรือชุมชนที่เป็นสังคมจะเป็นเกษตรกรรมหรือไม่เกษตรกรรมก็แล้วแต่ ตอนนี้อยู่เบลอก อยู่ที่ใช้โลหะคือ เหล็กโยงกับโลงไม้อย่างไร โยกันเมื่อไหร่ โยกันตรงไหน ในเวลา ในช่วงเวลานะครับ โยกันตรงไหน เหล็กมาก่อน-หลังถึงจะเริ่ม พัฒนาการของสังคมวัฒนธรรมโลงไม้หรือเกิดขึ้นพร้อมๆกันนะครับ อันนี้ยังเป็นคำถามตัวใหญ่มากอันหนึ่ง ต่อกันสนิทไหม ยังไม่ค่อยสนิทเท่าไร gap ใหญ่อีกอันหนึ่ง อีกช่วงหนึ่งเท่าที่ผมเคยเดินตรงนี้ก็คือ ระหว่างวัฒนธรรมโลงไม้กับวัฒนธรรมเนินดินฝังศพนะครับ ซึ่งเมื่อที่อาจารย์ถามขึ้นมาว่าเกี่ยวกับเชรามิกส์นะครับ เนินดินฝังศพ เชรามิกส์ เรื่องอะไรต่ออะไรต่างๆพวกนี้เกี่ยวข้องกับอย่างไร ในเนินดินฝังศพเหล่านี้เขาเจอเครื่องถ้วยนะครับ เป็นเครื่องถ้วยเคลือบแล้วแต่จะไปเจอที่ไหน ถ้าเผื่อว่าขึ้นไปทางเหนือๆนะครับ เนินดินฝังศพทางเหนือๆมีเครื่องถ้วยทางเมืองเหนือเยอะ อาจารย์ส่ายคั่นขี้ก้อยอยู่นั้น อาจารย์ส่ายคั่นก็เคยเห็น เคยมีข้อมูลอยู่นะครับ ลงมาทางอ้อมก็ผสมกันระหว่างเครื่องถ้วยเมืองเหนือบ้างเครื่องถ้วยทางภาคใต้บ้าง ก็คือ ทางสุโขทัย ถ้าลงมาทางแถวกำแพงเพชรนะครับมาทางจังหวัดตาก มาทางอุ้มผางนะครับ ก็มักผสมกันระหว่างเครื่องถ้วยพม่าก็มี เครื่องถ้วยอันนัมก็มี เครื่องถ้วยทางสุโขทัยก็มีนะครับ ฝังอยู่ในนั้น ทีนี้ 2 ลักษณะ 2 วัฒนธรรมอันนี้โยกันหรือเปล่านะครับ เหมือนจะคล้ายๆกัน คล้ายๆกับว่า จะแตกต่างกันในเรื่องของเวลา แต่ว่าก็ไม่จริงนะครับ โลงไม้เนาะ มามาก่อนแล้วก็ไอนเนินดินฝังศพมาทีหลัง แล้วลงมาจนกระทั่งประมาณรัชกาลที่ 1 หรือคิดไต่ดั้นนั้นอาจจะหลังกว่านั้นอีก ทีนี้เพียงแต่ว่าในช่วงเวลาหลังจากนั้นมา ช่วงอยุธยาตอนปลายหรือช่วงรัชกาลที่ 1 อาจจะไม่ได้ทำฝังศพแล้วอาจจะเปลี่ยนไปเป็นอะไรอย่างอื่นแล้ว อาจจะไปเผาศพหรืออะไรก็ได้แล้วแต่ เรื่องการเข้าไปของพุทธศาสนา ซึ่งพุทธขึ้นไปนานมาก แต่พุทธก็ converse ไม่ได้ เดียวนี้ก็ยังบวชชาวเขากันอยู่นะครับทุกวันนี้ก็ยังมียัดเบญจมาศพิศโรจน์บวชชาวเขาอยู่ทุกปีอีกไม่กี่วันก็จะบวชอีก เพราะฉะนั้นไม่มีทางที่จะไป converse เขาได้ง่ายๆ トラบไตที่เขาขังนับถืออยู่

อีกอันหนึ่งซึ่งผมคิดว่าอาจารย์ศรีศักรได้เสนอไว้เมื่อที่นี้ก็คือ gap ว่าคนเหล่านี้ วัฒนธรรมต่างๆเหล่านี้ที่เราเห็นเป็นช่วงๆ เป็นวรรคๆ ลงมาโยงกับคนอย่างไร เราเรียกเขาว่าชาวเขานะครับ นักโบราณคดีก็เรียกเขาว่า มนุษย์ในวัฒนธรรมนั้นวัฒนธรรมอย่างนี้ ไปเจอกันตรงไหนใน definition นะครับ ซึ่งตรงนี้ผมคิดว่า ก็มีรายงานการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยา ทางด้าน linguistic หลายอัน อันหนึ่งซึ่งผมเห็นแล้วก็คุยเมื่อวานก็คุยกับท่านอาจารย์สรใจก็คืองานของท่านสนิท รุ่นนั้น มจ.สนิท ปิยะรังสิต นะครับ ในช่วงประมาณ ประมาณรัชกาลที่ 7 ประมาณสงครามโลกครั้งที่ 2 รัชกาลที่ 7 รัชกาลที่ 8 ตรงช่วงนั้นก็มือนักมานุษยวิทยา นักภาษาไทย ขึ้นไปทำ dissertation ที่นั่น แล้วเราก็ก๊มไปแล้ว แล้วในสมัยนั้นก็มือนักมานุษยวิทยาของเยอรมันหลายคนมาก ที่ขึ้นไปทำงานในช่วงใกล้ๆกับเวลาที่ท่านสนิท ปิยะรังสิต ขึ้นไปทำ dissertation นะครับ ใครต่อใครต่างๆ ไชเจน ฟานเดิน เยอะแยะมากมายก่ายกอง ผมให้ภาพตรงนี้นิดหนึ่ง อีกนิดหนึ่ง คือ บ้านหรือว่าหมู่บ้านตรงนี้ เท่าที่ผมเคยเห็น เท่าที่ผมเคยไป ไปแตะเกี่ยวกับเรื่องของเนินดินฝังศพ จริงๆแล้วในป่าในเขาเราเห็น เรารู้ว่าเป็นป่าเข้าไปก็หลงๆเขาทั้งนั้น ป่าทั้งนั้น ต้นไม้เต็มไปหมด แต่ชาวบ้านนั้นทางพูนนะครับ เส้นทางพูนไปหมด คนแถวนั้นเขารู้ว่าจะไปไหน โดยใช้เส้นทางไหน เส้นทาง เยอะแยะมากมายก่ายกอง เขาเห็นเหมือนกับเราเห็นเมืองนะครับ ผมเคยอันหนึ่ง ผมเปรียบเทียบอันนี้อีกกันหนึ่ง ผมเคยเข้าไปทำเรื่องของกู่เลี้ยงช้างที่เข้ามาเอาช้างเข้ามาเดินในกรุงเทพในยุคแรกๆที่กู่เลี้ยงมาในพวกที่ที่ พวกเลี้ยงช้างรุ่นเก่าๆยัง

ลงมา ผมไปสัมภาษณ์เขาที่แคมป์ช้างในกรุงเทพไปกับอาจารย์มณี วังสัมภณอยู่ 2-3 ปี เขาเห็นเมืองเหมือนกับป่า ภูมิศาสตร์เมือง คือ ภูมิศาสตร์ป่า ถนน คือเส้นลำน้ำ ตึกใหญ่ คอนโดนั้น คือ ภูเขา นั่นคือเนินเขา ตึกนี้เตี้ย เนินเตี้ย ตึกนี้เขาเนินเขา นั่นสันเขา เขาเห็นภาพนั้นในกรุงเทพนะครับ เพราะฉะนั้นตรงนี้อันหนึ่งน่าจะครับผมคิดว่าข้อมูลการสำรวจของอาจารย์มณีมีเยอะนะครับ จากโครงการถ้าก่อนหน้านั้นหรือแม้กระทั่งการสำรวจในโครงการนี้ 2 season เหล่านี้ข้อมูลเยอะผมไม่อยากให้ทั้งข้อมูลจากการสำรวจจะครับ ที่นี้อันหนึ่งก็ถือว่า ถ้าถามว่าเขาอยู่ที่ไหน ถ้า O.K. เป็นที่พัก แต่ ไม่ใช่บ้าน ถ้าเผื่อเรามองภาพสังคมล่าสัตว์ที่เราศึกษาจากทางด้านมานุษยวิทยา เราเห็นว่าคนพวกนี้ย้ายถิ่นตามฤดูกาล seasonality เขามี เขาย้ายตามฤดูกาล ข้อมูลแหล่งต่างๆซึ่งอยู่ในพื้นที่ตรงนั้น ถ้าเผื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดแล้วจะครับผมเชื่อว่าสร้าง seasonal cycle ของสังคมล่าสัตว์ที่นั่นได้ เพราะข้อมูลเยอะเหลือเกิน และผมอีกมากมาย ผมเห็นข้อมูลแล้วสร้าง seasonal mobile location ได้สบายๆ แต่อย่าทิ้งข้อมูลสำรวจ อันนี้อันหนึ่ง เพราะฉะนั้นอยู่ไม่เป็นที่แล้วที่นี้ก็คุณจอห์นก็พูดมาว่าคนพวกนั้น เขาย้ายหมู่บ้านได้ง่ายๆ เขาย้ายแม้กระทั่งเป็น สังคมเกษตรกรรมแล้ว ถ้าเผื่อเป็น sweeden คือไม้ 3 ปี 5 ปี ย้ายหมู่บ้านที่ 3 ปี 5 ปี ย้ายหมู่บ้านที่ แล้วบ้านพวกนี้เป็น บ้านที่ปลูกสร้างชั่วคราว เพราะฉะนั้นที่ จะกลายมาเป็นหลักฐานโบราณคดี ซากที่จะเหลือให้นักโบราณคดีพบ ยาก เหลือเกิน แต่ว่าผมเคยเจอครั้งหนึ่งที่ตาก ปรากฏว่าข้างบนนี้เป็นเนินดินฝังศพ มีเชรามิกอยู่ ที่ข้างล่างมีฝังศพคนเป็นที่ เรียกว่า primary burial คือ ฝังครั้งแรก เป็นกระดูกเป็นตัวคนแต่เสียดยามากถูกลักลอบขุดหมดแล้ว และเตะหมดเลย กระดูกกระจายเต็มหมดเศษห้วยกะโหลกถูกทุบอะไรต่ออะไรต่างๆ มีหมู่บ้านอยู่ข้างล่างในหุบเขาครับ มี burial จริงๆ แล้วหลังจากนั้นเขาอาจจะเอาขึ้นไปไว้ข้างบนในลักษณะที่เป็นเผาแล้ว หรือยังไม่ได้เผาก็แล้วแต่ เอาขึ้นไปไว้ข้างบนนะครับ เพราะฉะนั้นตรงนี้นะผมเชื่อว่า หาได้เผื่อจะทำตอนะครับ ที่จะหาหมู่บ้านที่จะกำหนดเขตของหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับเนินดินฝังศพ และมีเชรามิกส์ข้างบน ขอบคุณครับ

รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม

ผมคิดว่าถ้าเรามองสังคมในมิติทางสังคมนะครับ ผมคิดว่าในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างวัฒนธรรมโลหะสู่ วัฒนธรรมเนินดิน มีอะไรที่แปลกๆอยู่ คือว่าการสืบเนื่องของวัฒนธรรมโลหะ continue มาถึงตรงไหนใช่ไหมครับ อาจจะเป็น culture lag ก็ได้ครับ ที่เลขเข้ามา ที่นี้เรายังไม่ได้ตัวอย่าง แต่ว่าวัฒนธรรมเนินดินเห็น continuity เพราะ ไปสัมพันธ์กับไอ้พวกเชรามิกส์ ซึ่งเป็น exchange แล้ว แล้วสภาพอันนี้ เราจะไปบอกอันนี้เป็นสังคมเกษตรไม่ได้ ที่ น่ากลัวมากก็คือ เวลาศึกษาโบราณคดี เราใช้โมเดลว่านี่สังคมแบบ foraging นะครับใช่ไหมครับ ซึ่งเคลื่อนย้ายแล้วมานายพรานอะไรทำนองนั้นนะ แล้วสังคมกสิกรรม แล้วมาสังคมอุตสาหกรรมนี่เป็นโมเดลที่เฮงซวยที่สุดเลยใช้ไม่ได้ ในเมืองไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ไม่ได้เลยนะครับ นักโบราณคดีคนใดก็ตามที่มาใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมันห่วยแตกจริงๆ เพราะว่ามียุทธศาสตร์อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งทำเกลือ และถลุงเหล็ก แหล่งทำเกลือ แหล่งถลุงเหล็ก ไม่ใช่แหล่งเกษตรกรรม เป็นแหล่งอุตสาหกรรม แต่ไม่ใช่อุตสาหกรรมแบบ ชนิดที่เป็น industrial revolution โครงสร้างจะต่างกัน เพราะฉะนั้นเช่นเดียวกันในภาคเหนือตรงนี้ในหุบเขาตรงนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรของป่าทั้งสิ้นนะครับ รวมทั้งแร่ธาตุ อาจารย์ปฐมฤกษ์เองก็รู้ว่า มีเหล็กอยู่ตั้งเยอะแยะใช่ไหมครับ มีการ exchange ลงไป เพราะฉะนั้นการที่คนเหล่านี้มีของที่ออกไปนะครับไม่ได้เป็นสังคมธรรมดาแล้ว แต่ link กับเมืองนะครับ เพราะฉะนั้นหลักฐานอันนี้ชัดเจนในสมัยพระนารายณ์นะครับ ซึ่งว่าเมื่อพระนารายณ์ยกกองทัพไปตีเมืองเชียงใหม่นะครับ พอถึงตากนี่จะต้องมี negotiate กับพวกลัวะ เพราะขึ้นไปตรงนั้น ขึ้นไปตีเมือง เชียงใหม่ไม่ได้ต้องทำพันธมิตรกับลัวะ เอาลัวะนี้มาทำสาบานกัน แล้วลัวะมีตำแหน่งเมือง พระยาพรหมศิริ พระยา

อินทรี ไร่ดำแห่ง พรหมศรี อินทรี อยู่ระหว่างสองฝั่งน้ำ ชิกสาละวิน หรือชิกแม่ปิง เพราะฉะนั้นภาพของคนเหล่านี้ ไม่ได้เป็น barbarian อย่างที่เราคิดหรือมี exchange กับข้างล่าง แล้วบางทีสัมพันธ์ในแง่ทางพุทธศาสนานะครับ เมื่อก่อนอาจารย์ปฐมฤกษ์บอกว่าเป็นพุทธจริง แต่ไม่ใช่เป็นพุทธแบบพื้นที่ราบนะครับ เขาจะผสมคืออยู่ครึ่งเป็น magical religion believe มากกว่าที่จะเป็นพวกพุทธศาสนาที่เป็นพิธีกรรมที่บริสุทธิ์ เพราะจะมีกึ่งของไสยศาสตร์มาก แล้วปัจจุบันพวกกะเหรี่ยงเองเปลี่ยนเป็นพุทธก็ไม่ได้เป็นพุทธที่แบบที่เกิดขึ้นจะย่นโดยใช้สัญลักษณ์ของมอญอย่างยกตัวอย่าง อย่างเป็นลัวะ ลัวะที่สมัยอย่างท่านสนิท พุดถึงหลักบ้าน เสา

อ.ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

อินทิลหรือครับ อินทิลเปลี่ยนไปกลายเป็นหลักเมืองก็ได้ครับ แล้วบางทีก็กลายเป็นวัดก็ได้ ปัจจุบันกะเหรี่ยงในเขตราษฎร์ เปลี่ยนเสาหลักบ้านเป็นเสาหงส์ พอเสาหงส์เมื่อไหร่กลายเป็นพุทธทันทีเลย เลื้อยบ้าน

อ.ศรีศักร วัลลิโภดม

ครับเปลี่ยน เวลามันเปลี่ยนจะเปลี่ยนไปลักษณะอย่างนั้นครับ เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมที่อยู่ชายขอบอันนี้ รับกับวัฒนธรรมที่อยู่ส่วนกลาง แล้ว exchange กันไป เพราะฉะนั้นปัญหาอันนี้จะมาถึงจุดหนึ่งว่า ทำไมถึงมีเซรามิกส์เยอะเหลือเกินนะครับ แล้วเซรามิกส์ที่ไปฝังในศพนั้นเป็น wealth นะ เป็นความมั่งคั่งของคนตรงนั้นนะครับ แสดงสถานภาพของแท้ไม่ใช่สังคมธรรมดานะครับ ผมว่าโดยเฉพาะจุดนี้จะ link กับงานของอาจารย์รัศมีกับที่อื่นก็คือ เมืองแพม ที่ผมสนใจ เพราะเจอพวกเซรามิกด้วย คุณสปีดก็อาจจะพบว่าแหล่งอย่างนี้ตั้งเยอะตั้งแยะนะครับ ไม่ได้ isolate อย่างที่เราคิดหรือ และลักษณะสังคมก็ไม่ใช่แบบไ้แบบที่เป็นเกษตรกรรมธรรมดาแล้ว slash and burn มีการเคลื่อนย้ายมี แต่ว่าจุดที่เป็น sedentary เขามี โดยเฉพาะแหล่งของพิธีกรรมนะครับ แหล่งพิธีกรรมนี้ fix แน่ๆ โลกศพนั้นก็แหล่งพิธีกรรมที่ fix แต่ขณะการอยู่นี้อาจจะเคลื่อนย้ายไปตามฤดูกาล แต่ถึงเวลาจะต้องมาอยู่ตรงนี้ เพราะเป็นที่เนินจุดศูนย์กลางของ community

ผศ.ดร.รัศมี : ไม่ทราบมีท่านไหนที่อยากจะเสนอความเห็นเพิ่มเติมไหมคะ อาจารย์สาธิตค่ะ

อ.สาธิต ไพรชาญจิตร์

ภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ขอบคุณครับ ผมสาธิต ไพรชาญจิตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นะครับ ก็ดู ได้คุยกับอาจารย์รัศมี มาหลายรอบนะครับ ติดตามงานมาก็รู้สึกลงไปไกลนะครับ ไปไกลจนกระทั่งรู้สึกตัวผมเองไม่ค่อยรู้เรื่องแล้ว โบราณคดีนะครับ ไปไกลมากนะครับ แล้วก็ขอชื่นชม ส่งที่ชื่นชมเทียวนี้ไม่ใช่เรื่องว่าวิชาการลึกซึ้งขนาดไหนนะครับ

แต่ว่าสิ่งที่อยากจะบอกว่า การวิจัยครั้งนี้สร้างปรากฏการณ์ใหม่ขึ้นมาอย่างหนึ่งนะครับ อย่างท่านอาจารย์บนเวที อาจจะบอกว่าเป็นเรื่องของสหวิทยาการ แต่ผมอยากจะเรียกว่า เป็นการสร้างชุมชนใหม่นะครับ เป็นการสร้างชุมชนใหม่เป็นชุมชนโบราณคดีนะครับ ชุมชนโบราณคดี แต่ว่าอาจจะยังเป็นชุมชนของคนกลุ่มน้อยอยู่ เป็นชนกลุ่ม

น้อยซึ่งมีความรู้แบบสมัยใหม่นะครับ คือในส่วนหนึ่งสำหรับนักวิชาการสมัยใหม่ แต่ว่าถ้าจะให้ดีกว่านี้นะครับ อยากจะให้สร้างขยายชุมชนนี้ให้ใหญ่ขึ้นนะครับ เราสร้างชุมชนสำหรับนักวิชาการสาขาอื่นๆ ให้มาอยู่ในชุมชนโบราณคดี วิธีการโบราณคดี ซึ่งปัจจุบันผมกำลังทำในลักษณะที่เรียกว่า โบราณคดีชุมชน นะครับ แต่ว่าเป็นอีกกลุ่มหนึ่งนะครับ คนอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นคนกลุ่มล่างนะครับ เป็นคนกลุ่มล่าง คือชาวบ้าน แต่คนกลุ่มบนผมก็เรียกว่า ชาวบ้านเหมือนกัน สาขาอื่นๆ ที่เขา เมื่อวานนี้ก็หลายท่านที่ขึ้นมาก็ออกตัวกันตลอดเวลาว่า ต้องขอออกตัวก่อนว่า ไม่ใช่คนโบราณคดี ไม่มีความรู้เรื่องโบราณคดี แต่ว่าจริงๆ แล้วทุกคนสามารถจะเรียนรู้ได้ แล้วก็เข้ามาเกี่ยวข้องกันได้ นะครับ ซึ่งท้ายที่สุดจะเกิดลักษณะที่เรียกว่า ที่อาจารย์ศรีศักรบอกว่าลัดอัตรานะครับ ซึ่งจริงๆ อันนี้ผมคิดว่า งานวิจัยทั้งหลายควรจะก่อให้เกิดความสัมพันธภาพอย่างนี้ขึ้นมา วิชาการจะไปแค่ไหนอย่างไรวะ ผมคิดว่าอันนั้นไม่ใช่สาระสำคัญเท่าไร สำหรับสังคมปัจจุบัน สาระสำคัญที่ควรจะเกิดขึ้นก็คือว่า คนรู้จักกันมากขึ้น คนเอื้ออาทรต่อกันมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นหมอ ไม่ว่าจะเป็นทันตแพทย์ ไม่ว่าจะเป็นนักวิทยาศาสตร์สาขาต่างๆ ถ้ารักกันมากขึ้น เอื้ออาทรต่อกันมากขึ้น จริงๆ แล้วไม่ต้องรู้อะไรมากมายหรอกนะครับ ผมว่า สังคมก็มีความสุข นี่เป็นสิ่งที่อยากจะให้เกิดต่อเนื่องจากชุมชนตรงนี้ ขยายต่อไปอีกนะครับ สกวนะครับก็จริงๆ ก็มีฝ่ายชุมชนนั่นแหละครับ มีฝ่ายชุมชนนะครับ นอกจากจะสร้างชุมชนทางวิชาการ ซึ่งเป็นตรงนี้ผมคิดว่าเป็น impact ที่มีคุณค่ามากนะครับ ต่อไปก็คือว่าทำอะไรที่จะสร้างสนับสนุนที่จะให้เกิดงานวิจัยในลักษณะที่ว่าไม่ใช่เกิดชุมชนเฉพาะนักวิชาการหรือชนกลุ่มน้อยที่มีความรู้ แต่ว่าขยายชุมชนเชื่อมเอาระหว่างคนที่มีความรู้มากมายอย่างนี้ลงไปหาชาวบ้านจริงๆ มากขึ้น ซึ่งจะเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น ชุมชนที่ใหญ่ขึ้นๆ แล้วเราจะได้อะไร อย่างที่อาจารย์ศรีศักรพูดถึง tourism พูดถึงการพัฒนาตรงนี้สำคัญมากนะครับว่าสิ่งที่อาจารย์ศรีศักรกับคณะได้ค้นพบ เราได้ 2-3 อย่าง หนึ่ง คือ ความรู้ จริงๆ แล้วความรู้ ก็มีคำถาม ความรู้ชุดหนึ่งสร้างคำถาม สร้างความไม่รู้อีกมากมายนะครับ ซึ่งต้องวิจัยต่อ แต่สิ่งที่ค้นพบก็คือว่า พบทรัพยากร พบแหล่งโบราณคดีมากมาย เยอะแยะมากมายเลยทั้งถ้า ทั้งอะไรต่างๆ ไอ้ตัวนี้แหละครับที่มีนัยเป็นปัญหาว่าแล้วจะทำอะไรกับมันต่อ O.K. วิจัยนะ นักวิชาการก็อยากวิจัยต่อ แต่ว่าใช้เวลาเท่าที่ อาจารย์ศรีศักรพูดมา 1 แห่ง 2 แห่งนี่ก็ทำไปอีก 5, 6 ปี วิเคราะห์ แต่ว่าอีกเป็นร้อยๆ แห่งนี่จะทำอย่างไร จะหาคนมาช่วยอย่างไร หรือว่าจะรักษาได้อย่างไร เพราะอะไรเพราะว่าเรื่อง คน วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา คนปัจจุบันอีกจำนวนมากมาฆาตนาละครับ นอกเหนือจากพวกเราที่อยู่ในห้องนี้ ในปางมะผ้าเองนะครับ ชุมชนปัจจุบัน คนปัจจุบัน วัฒนธรรมซึ่งเขาใช้พื้นที่อยู่ เขา exploit พื้นที่ใช้ไม้ ใช้ที่ดิน ใช้น้ำอะไรต่างๆ ล้วนแต่ไปมีผลกระทบต่อแหล่งโบราณคดี ที่อาจารย์ศรีศักรสำรวจพบ ถ้าเราจะถือว่าพวกนักวิชาการของเราจะไปทำเองทั้งหมด คงไม่เหลือแล้วครับ คงจะขุดกันไปเรื่อยๆ อย่างที่คุณจอห์นบอกว่า ring ditch ก็จะมาอยู่ตาม river city อะไรต่างๆ หรือไปต่างประเทศถึงเวลานั้นเราก็คงทำอะไรไม่ได้แล้วนะครับ ในทางวิชาการก็ไม่เหลืออะไรแล้ว ตรงนี้ก็อยากจะคิดว่า งานตัวอย่างของงานวิจัยชุดนี้ นอกจากสายวิชาการที่จะไปลึกไปอีกในสาขาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโลจิสติกส์ หม้อ 3 ขา environment ต่างๆ อยากจะฝากไว้อีกรอบหนึ่ง ควรจะมี part หนึ่งในการที่จะจัดการอย่างไร ใช้งานวิจัยเป็นตัวขับเคลื่อนในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีเหล่านี้ะครับ โดยที่ดึงเอาคนอื่น ๆ คนทั้งในพื้นที่ ชาวบ้าน ชาวเขา ข้าราชการ หมอ ผู้ว่าฯ ใครต่อใครในท้องถิ่นนั้นๆ เข้ามาร่วมทำงานโบราณคดีด้วย อันนี้ก็จะสร้างชุมชนใหม่ ชุมชนที่ใหญ่ขึ้น แล้วคนเหล่านี้ก็จะรู้เรื่องของเขามากขึ้นนะครับ แล้วก็เขาก็จะช่วยในการที่จะจัดการดูแลรักษาละครับ รวมทั้งไปถึงเรื่องให้เขารู้เรื่องวงปีไม้ ความสำคัญของต้นไม้ ความสำคัญของ pollen environment ต่างๆ เพราะฉะนั้นจะโยงไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วย อนุรักษ์ป่าไม้ด้วย อนุรักษ์ดินน้ำด้วยนะครับ แทนที่เราจะไปใช้ในเรื่องของออกกฎหมายบังคับบีบบังคับระหว่าง 2 กระทรวง กระทรวงทรัพยากร กับ กระทรวงเกษตร ทะเลาะกันยังไม่รู้ว่ามีอำนาจที่แท้จริง เกิดปัญหาเรื่องของ accessibility การเข้าถึง

เข้าไม่ถึงนะคะ ครั้นนี้ปัญหาเยอะแยะมากมายนะคะ อย่างๆ ที่ทีมอาจารย์รัศมีอาจจะเข้าถึง เพราะว่าเราเป็นนักวิชาการขออนุญาตกรมนั้น กรมนี้นี้ไม่มีปัญหา แต่จะอย่างไรกับชาวบ้านเขาเข้าถึงด้วยนะคะ ถ้าหากทาง สกว. ด้วยว่างานชุดนี้นอกจากจะตั้งศูนย์ตลอดชีวิตอย่างที่อาจารย์ปฐมฤกษ์ เสนอเมื่อวานแล้วนะคะ ในศูนย์นั้นนะ ควรจะเป็นศูนย์การพัฒนาด้วยนะคะ ผมฝากไว้เท่านี้ครับ

ผศ. ดร. รัศมี : ขอบขอบคุณค่ะ

จอห์น สปีล์

ผมเห็นด้วยนะคะ ครั้งแรกนะคะ ที่เราวิจัยเรื่องถ้ำนะคะ ได้เจอปัญหาอย่างนี้ เราหาถ้ำเป็น 200 แห่ง บางแห่ง ความสวยงามระดับโลกมีโลงศพผีแมน มีหลักฐานโบราณคดีที่น่าสนใจครับ เป็นทรัพยากรที่เป็นระดับอะไร สมบัติของโลก ของอย่างน้อยแห่งชาตินะคะ แล้วก็หลังจากโครงการนี้เราได้ยื่น สกว. จะทำหนังสือเกี่ยวกับถ้ำ แล้วก็ได้ลงทุนเกี่ยวกับการอนุรักษ์นะคะ ถ้าผีแมนอยู่ในสภาพ อย่างเก่าอย่างเดิม ใครก็เข้าไปฟันไปเผาก็ได้ไม่มีรู้ไม่มีไม้ไม่มีการสอนชาวบ้าน ชุมชนเรื่องความสำคัญของถ้ำนะคะ ผมกลัวที่หลักฐาน เขาทำหนังสือแบบนี้จะมีอะไรในถ้ำ จะมีลูกปิด เราได้มี จะมีวงศ์อะไร จะบอกทุกสิ่งทุกอย่างแล้วก็ได้ไม่มีอะไรที่จะป้องกันคนที่ทำลายนะคะ แล้วก็ผมเห็นด้วย สำคัญมากนะคะ เพราะว่า stake holder ใช่ว่าใช่ ป่าไม้ จะไม่แน่นอนนะคะ อำเภอก็อย้ายไปย้ายมา ชาวบ้านชุมชนที่อยู่ในพื้นที่นั้นเป็น stake holder จริงๆ ที่เขาจะสนใจที่จะมีอำนาจ ที่จะ มี ที่เป็นไปได้ ที่จะอนุรักษ์ไว้ดูแลได้ทั้งหมดนะคะ

ผศ. ดร. รัศมี ชูทรงเดช

ขออนุญาตร่วมวงด้วยนะคะนิดหนึ่ง แล้วก็จะได้เรียนเชิญ ท่านผู้อำนวยการ สกว. เพราะท่านจะต้องไปปฏิบัติงานอีกหนึ่งที่ครบรอบ 10 ปี สกว. นะคะ คือจริงๆ ถ้าถามความเห็นส่วนตัว ในเรื่องของการทำโครงการวิจัยอันนี้รู้สึกอย่างไร ก่อนข้างจะหนักใจมาตั้งแต่เริ่มต้น พอได้ทำ เหมือนเราเริ่มแบกก้อนหินนะคะ กำลังนี้ว่าจะปลดระวางได้แล้ว ความหนักใจเกิดจากขณะที่เราทำงาน กระบวนการ การเรียนรู้ในลักษณะของการทำงานลงพื้นที่ๆ ไม่ใช่คนไทยนะคะ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เราทำงาน คนพูดต่างภาษา อย่างเราทำงานที่บ้านไร่ แหล่งโบราณคดีบ้านไร่เป็นแหล่งที่มูเซอไม่มีการพูดภาษาไทย พูดได้ก็พูดเป็นคำๆ แล้วก็หมู่บ้านนั้นก็ถือเป็นหมู่บ้านไทยใหญ่ มีม้ง แล้วก็มูเซอเพราะฉะนั้น หนึ่งก็คือเวลาที่เรากำลังทำงาน เรามีปัญหาส่วนหนึ่งในเรื่องของการสื่อสาร แล้วเราเหมือนกับเราเข้าไปในอีกโลกหนึ่งเลยไม่เหมือนกับไทยภาคกลาง หรือภาคใต้ หรือว่าภาคอื่นๆที่เคยทำงานมาด้วย อันนี้ก็เป็นตัวตั้งอันแรกแล้วที่เราจะอย่างไรเวลาที่ทำงาน สอง ก็คือขณะที่ทำงานไปนะคะ ชุมชนหลายแห่งที่เราเข้าไปทำงานเข้มแข็งมากค่ะ โดยเฉพาะชุมชนเมืองแพม จริงๆแล้วในบรรดาที่ปางมะผ้าทั้งหมด ชุมชนที่มีความเข้มแข็งก็จะเป็นชุมชนกะเหรี่ยงเมื่อเทียบกับที่อื่นๆ ชุมชนไทใหญ่ ความเข้มแข็งของชุมชนค่อนข้างจะน้อยลง เราในเรื่องของเศรษฐกิจเป็นหลัก นี่จากประสบการณ์ที่ทำงานมานะคะ พอเราเข้าไปสำรวจชุมชน เราเคยโดนล้อมเลยนะคะ แล้วก็จะต้องมาบอกอาจารย์ที่ สกว. บอกว่าอาจารย์คะเราโดนล้อมนะคะ ล้อมก็คือล้อมกรอบทั้งยกมาทั้งหมู่บ้านเลย แล้วบอกคุณมาทำไม เข้ามาทำอะไรในโบราณสถานแห่งนี้ของเขา ตรงนั้นเป็นโบราณสถานที่เป็นเขาเรียกว่าวัดเก่าของถั่ว นะคะ ก็นึกในใจว่าเอ๊ะเราจะทำอะไรดีนะ แบบเป็นอุปสรรคระหว่างที่เราทำงานเกิดขึ้นทุกกระบวนการเลยนะคะ พอเข้าไปปุ๊บเราก็อ้างเวลาในการที่เราพบว่าการทำงานโบราณคดีโดยตรง ก่อนหน้านี้สมมุติเราสำรวจถ้ำกาญจนาบุรี ไม่เคยมีปัญหาเลยนะ ก็เข้า

ไปหาหมู่บ้าน หาผู้ใหญ่บ้าน หาพระ หาคะไรก็คืองานก็ค่อนข้างจะ smooth ในแง่ของการทำงานในพื้นที่ตรงนี้ อันแรกหลังจากที่ทำงานไปแล้ว ปีกว่า 2 ปี เราเพิ่งรู้ว่าอันหนึ่งที่จะต้องทำความเข้าใจให้ได้ก่อนลงพื้นที่ก็คือ ทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆนั้นจะว่าเขาเป็นอย่างไร ถ้าเราเข้าไปเหมือนกับเราเป็นคนที่นี่แล้ว มันจะต้องโอ้รู้หมด โอ้นี่คืออะไร เราเข้าพื้นที่ไม่ได้ละ เราจะต้องไปทำความรู้จักกับเขาพอสมควร ในการที่จะแนะนำให้เราเห็นว่าเราเข้าไปแล้วเจตนาเราคืออะไร และการความรู้ที่เราได้มาหรือสิ่งที่เรากำลังพยายามที่จะทำจะต้องกลับไปสู่เขา อย่างเรื่องของเมืองแพม พ่อหลวงของเขาถึงวลมากนะก็คือว่า อย่างพระหรือว่าเครื่องถ้วยอย่างหมิง ที่เขาเจอ และเป็นประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านเขา บังเอิญเข้ามาถึงในจุดที่เขาไม่รู้จริงๆ เขาก็เลยให้เราดูของและเราก็ แต่นั่นใช้เวลา 3 ปีนะ เข้ามาปีที่ 4 ที่เราใกล้จะจบโครงการแล้วเขาถึงจะเอามาให้เราดู และเขาก็เราก็พอเราทำเสร็จ แล้วเราก็เอาไปบอกเขา ถ่ายรูปเสร็จ ต่อรูปให้ แล้วก็พอให้อาจารย์ทางนี้ที่เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ศิลปะบอกเราว่าอันนี้สมัยไหน อะไรอย่างไร แล้วพยายามที่จะรายงานวิจัย เราก็เอาไปให้เขา ให้เขาให้กับชุมชน เขาเชื่อว่าเราไม่ได้ เราไม่ได้ไปแล้วทำเสร็จแล้วเรากลับละ การทำงานครั้งนี้ทำให้เรารู้ว่า เราต้องไปช้าแล้วช้าอีกนะละ การเป็นกระบวนการทำงานที่ไม่ง่าย ทำให้การทำงานในพื้นที่ตรงนี้ไม่ง่ายเหมือนกับที่อื่น และอีกอย่างที่สำคัญก็คือว่า เขาสนใจอย่างกรณีของเมืองแพมสูงมากเลยละ ความสนใจของเขาเมื่อเรา อันหนึ่งที่ทำงานร่วมกันในลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ ก็คือว่า หลังจากที่เราเสร็จโครงการถ้านะละ ซึ่งโครงการเดิมก็เกิดกระบวนการอันหนึ่งก็คือ การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของถ้ำ ซึ่งเกิดมาก็ไม่เคยทำ action research นะละว่า โบราณคดีเราก็ไปขุด แต่เราก็ไม่เคยรู้เลยว่าวิธีการที่จะทำโดยที่ชาวบ้านเป็นคนคิดทุกอย่าง ว่าเขาต้องการอะไร จากชุมชนของเขาเราไปก็ไปนั่งฟังเขาจะนะ แล้วเราก็โดนเขาว่าว่าพวกเรา ก็คือ เป็นพวกที่เอาไปแล้วก็คือเอาไปเลย แล้วก็ไม่เคยที่จะคืนอะไรที่เป็นความรู้ให้กับเขาเลย และไหนแหละคือความรู้ ผอ.ของศกว.ก็คือฝ่าย 3 ฝ่าย 4 เราก็ไปนั่งระดมความคิดก็โดนอย่างนั้นนะละ ดอกหน้ากันกลับมาจะนะ ที่เรารู้สึกว่านั่นเป็นสิ่งที่ใหม่ เป็นประสบการณ์ใหม่สำหรับตัวเองเหมือนกันว่าแล้วเราจะทำอย่างไร หมายถึงว่า แล้วเขาก็อยากรู้ ปรากฏว่าสิ่งที่เขาอยากรู้ก็คือว่าความล่มสลายของชุมชนเขาหลายๆอย่าง เราก็เลยรู้สึกที่เราไม่พูดอีกแล้ว เราไปในฐานะที่เราเป็นนักเรียนแล้วละ ตอนแรกเรานึกว่าเรารู้ในพื้นที่ตรงนั้น พอเราไปอีกที ในวงนี้ต้องเป็นนักเรียน ก็คือ เราฟังเขาทุกอย่างเลยละนั่นคือ กระบวนการ 4 ปี ปีนี้ก็คือปีที่ 5 ที่เพิ่งรู้ว่าเราจะต้องทำอย่างไร กับ การที่เราทำงานตรงนี้ ซึ่งไม่ใช่กว่าจะรู้ตรงนี้ก็คือ ก็ถูกสอนโดยชุมชนนะละ แล้วก็เพื่อนที่เป็นนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยอื่นอย่างเช่นมหิดล หรืออาจารย์จากสถาบันราชภัฏ ซึ่งเขาทำระบบที่เกิดมาก็ไม่เคยรู้เลยว่า mind mapping ว่าคิดอย่างไร แผนความคิดของคนออกมาเป็นอย่างไร ซึ่งประสบการณ์ที่มีประโยชน์มาก แล้วก็ทำให้โลกทัศน์ในการทำงานวิจัยเปลี่ยนไปเลยละ ในแบบที่เราเคยคิดว่า เราจะทำอะไร อย่างนักโบราณคดีโดยตรงนะละ การทำงานที่แม่ฮ่องสอนทำให้เปลี่ยนวิธีการไปเลยละ เพราะนั่นการทำงานก็คือทุกคนก็ต้องมาคิดร่วมกัน ปัญหาาร่วมกัน เมื่อแก้เสร็จแล้วเราจะทำอย่างไรต่อไป เราจะช่วยกันตอบปัญหา เพราะฉะนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือว่า วิชาทั้ง 3-4 วิชา รวมทั้งสาขาอื่นๆนะละ ไม่ว่าจะเป็น DNA นี่ก็คือไปชักชวนอาจารย์ถนัดชยันนะละ ให้มาช่วยทำหรือว่าทางด้านวิทยาศาสตร์ หรือว่านักธรณีวิทยาที่มานุรณาการเข้ากันทำงานเป็นทีม ก็คือเกิดจากราสร้างแรงบันดาลใจที่ว่าเกิดอะไรขึ้นกับตรงนี้

และความยากอีกอย่างหนึ่งก็คือว่าในแง่ของวิชาของตัวเองคือโบราณคดี แล้วสอนวิชาที่เกี่ยวกับเรื่องของการปฏิบัติ พอไปทำงานเรารู้เลยว่าทฤษฎีของวิชาโบราณคดีปฏิบัติใช้ไม่ได้เลยละ แต่ความน่าสนใจของตรงนี้ก็เกิดขึ้นหรือมายุ่ไปกับความเศร้า ในตอนที่ทำตอนนั้น ก็คือว่าแล้วเราจะแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร ซึ่งในตำราไม่สอนเราเลย แล้วก็ไม่ว่าจะถามใครด้วย เพราะว่าแต่ละคนเชื่อว่าเพื่อนนักโบราณคดีหลายคน ก็คงมีประสบการณ์ที่ต่างกัน ตัวอย่างที่ชัดเจนอาจจะเป็นเรื่องโบราณคดีได้น้ำ ทำอย่างไรที่ไปทำงานโบราณคดีได้น้ำโดยไม่ได้อุปกรณ์ที่ครบเหมือนกับต่างประเทศที่ 100 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งจริงๆ ตรงนี้เป็นจุดสำคัญที่อยากจะคุยกับเพื่อนนักโบราณคดีด้วยว่าเราจะสร้างอะไร

ที่เป็น methodology ซึ่งเป็นพัฒนาการในวิชาชีพของเราที่เกิดขึ้นโดยนักโบราณคดีไทย และเราสร้างความรู้ตรงนี้ด้วยกัน นี่เป็นส่วนหนึ่งของความสนใจส่วนตัวนะคะ

ท้ายนี้ การทำงานของโครงการนี้ยอมรับจริงๆว่าเหมือนกับเริ่มต้นเรียนหนังสือใหม่ เหมือนเริ่มตั้งไข่และเดินเตาะเตาะใหม่ ได้บอกลูกศิษย์ที่ทำงานร่วมกัน ซึ่งรวมทั้งนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทุกคนนะคะ โดยส่วนตัวคิดว่าทุกคนเป็นเพื่อนร่วมงาน เป็นเจ้าของโครงการเท่ากับตัวเอง ตัวเองทำหน้าที่อย่างเดียวยคือจัดการให้งานเดิน มีความคล่องตัว และทุกคนก็ถือเป็นหัวหน้าโครงการแบบเดียวกันเรา ทุกคนรู้สถานการณ์ความเป็นไปของการดำเนินงานเท่าๆ กัน เพราะฉะนั้นต้องขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานในที่นี้ทุกคนเป็นอย่างมาก และความสำเร็จของการทำงานคือความสำเร็จของวิชาชีพ/ศาสตร์ของเราทุกคน ทั้งหมดคือสิ่งที่อยากจะถ่ายทอดประสบการณ์ให้ฟังค่ะ

รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม

ผมเตือนนิคหนึ่งนะครับว่า เวลาที่จะยุ่งเกี่ยวกับคนในปัจจุบันนี้ ระวัง sensitive มากการที่จะเอาของอันนี้ไปทำอะไรระวังนะครับ เพราะว่าจะเป็นเหตุสถานการณ์ เพราะฉะนั้นการสร้างอะไรให้คนท้องถิ่น จะมีคนอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่ง คือ พวกผู้ประกอบการทั้งหลาย เพื่อหวังผลประโยชน์สูงเลย เอาไปจัดการประโยชน์ได้ รวมทั้ง อบต. อะไรต่างๆนี้มากมายไปหมดเลย อุบไปเลยนะครับ แต่คนชาวบ้านส่วนใหญ่ เขาจะไม่ได้ะครับ เพราะฉะนั้นต้องระวัง ต้องทำได้ละเอียดอ่อนก่อนที่จะให้เขาจัดการตรงนั้นนะครับ ต้องมีการศึกษาให้เข้าใจ อันนี้ที่ผมพูดตั้งแต่ตอนแรกแล้วว่า ข้อมูลทางด้านสังคม ไม่พอในด้าน ethnicity ในด้านท้องถิ่นที่ยังไม่พอ ต้องอย่าเพิ่งไปสนใจ ขุดไปก่อน แล้วค่อยๆทำแล้วว่าจะวางแผนอย่างไร แต่ว่างานอันนี้จุดดีคือว่าเราสามารถเอาผลงานโบราณคดี สร้างสำนึกร่วมเขาได้ ถ้าสร้างสำนึกร่วมเขาได้ สามารถให้คนในท้องถิ่นรู้ว่าอันนี้เป็นของเขาเหมือนกันแล้ว นี่ก็ปัญหา ก็จะกันไม่ให้คนเอาผลประโยชน์ไปใช้ได้ ถ้ารีบรุดไปทำ เมื่อไหร่เรียบร้อยเลยนะครับต้องระวัง เพราะฉะนั้นจะต้องค่อยๆเข้าไป มีอะไรค่อนข้างที่จะละเอียดอ่อน ทำเป็นระบบเสียก่อนดีกว่า แล้วค่อยมา work ดีกว่า เราจะจัดการอย่างไรตรงนี้

อ.ปฐมฤกษ์ เกตุทัต

ผมขอนิคเดียวนะครับ คือเมื่อกี้ อาจารย์ศรีศักรมีพูดขึ้นมาว่าถูกล้อม ผมได้ยินแล้วผมก็แอบยิ้มดีใจ คือ ไม่ใช่ดีใจว่าอาจารย์ศรีศักรถูกกลืนนะครับ ไม่ใช่ถูกว่าสมน้ำหน้าไม่ใช่อะไรแบบนั้นนะครับ แต่ว่าที่ยิ้มดีใจ เพราะเห็นว่าเป็นก็คือเขาทำอย่างนี้ก็แสดงว่าเขาเริ่มเห็นความสำคัญ เขาเริ่มเห็นค่าว่าเขาทำอะไรอยู่ในบ้านเขาในเมื่อคนคิดว่าเป็นของเขาเขาดูแล นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีมาก แต่ต่อไปเราจะสานอย่างไร เป็นอีกเรื่องที่ต้องว่ากัน ไกลมากในเรื่อง participation นะครับ ที่จะเข้ามาแต่เป็น sign อะไรบางอย่างที่ดี

ท้ายนิคหนึ่งผมอยากเตือน คือ ไม่ใช่เตือน แต่ว่าอยากจะทำฝากไว้นิคหนึ่ง ตั้งข้อสังเกตไว้อีกนิคหนึ่ง คือ ปัญหา chapter สุดท้าย ของ interdisciplinary นะครับ ผมเห็นมา 2-3 โครงการ เท่าที่ผมเคยมีประสบการณ์เข้าร่วมด้วย นะครับ คือหลังจากที่ทำๆกันมาสักพัก ระยะเวลาหนึ่งหลัง นะครับจะมีปัญหาเรื่องผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆนะครับ คือผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เราก็ต้องพูดต้องเข้าใจว่าเรามีผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆแต่ละสาขา ท่านก็มีงานประจำของท่าน ท่านมีความสนใจส่วนตัวของท่าน แล้วก็มีวิถีชีวิตส่วนตัวของท่านด้วยคือพูดง่ายก็อาจจะมาโยนเป็นแพ้วตลอดกันแล้วทำงาน 10 ปี ครับ ผมคิดว่าเป็นเรื่องยากมาก มันมี limit นะ limit ตรงนั้นอยู่ตรงไหนนะครับ ที่นี้แม้ของผู้ช่วยนักวิจัยก็เหมือนกัน นักศึกษาที่เข้ามาร่วมวิจัยก็เหมือนกัน ก็คือว่า นักศึกษา ก็ต้องจบ เขาจบแล้วเขาก็ต้องมีชีวิตส่วนตัวของเขาว่า แล้วเขาจะไปหากินอะไร เขาจะเรียนต่อของเขา เขาจะไปหางานของเขา มารวมเป็นแพเป็นมัด

ไว้อีก 10 ปี เขาไม่ไหวเหมือนกัน อันนี้คือ chapter สุดท้าย ของงาน interdisciplinary จะลงตรงไหน จะลงอย่างไร หรือจะใช้วิธีที่จะค่อยๆ ถ่ายโอนให้กับคนในรุ่นที่สองต่อไป ผมฝากไว้เท่านี้ละครับ

ผศ.ดร.รัศมี : ค่ะขอบคุณค่ะ ในส่วนที่ chapter สุดท้ายที่อาจารย์คิดว่าจะต้องฝากไว้ ก็คงจะต้องเรียนเชิญท่าน ผู้อำนวยการสกว. นะคะ ท่าน ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง นะคะ มากรุณาช่วยมองด้วยว่าท่านคิดอย่างไรกับ chapter สุดท้าย 10 ปี แบบเดียวกันนี้ อาจารย์นาฏสุตา กับอาจารย์สุภาพร ก็คงไม่ยากอยู่ร่วมกับคณินนะคะ รวมทั้งเด็กๆ เขาก็คงอยากจะมีชีวิตของเขา ที่ไปตามทางกันนะคะ ขอเรียนเชิญอาจารย์

ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ขออนุญาตตรงนี้ก็แล้วกันนะครับ ตอบคำถามสุดท้ายก่อนแล้วกันนะครับ การวิจัยแบบสหวิทยาการ ผมได้ยื่นท่านผู้รู้ท่านหนึ่งบอกว่า จะทำได้ก็ต่อเมื่อมีความรู้แน่นในวิทยาการใดวิทยาการหนึ่งแล้ว ก็ขยายออกไปเป็นสหวิทยาการ คือ ต้องเข้าใจ methodology ทั้งเชิงเฉพาะ subject ของตัวเอง แล้วก็เข้าใจ methodology เชิง interdisciplinary ด้วย ในระยะต่อมาถ้าคนชนิดนี้นะครับ ไม่น่าจะมีปัญหาเรื่องว่าจะอยู่กันตลอด 10 ปี 20 ปี เพราะว่าส่วนหนึ่งเขาจะมีงานของเขา นะครับ อีกส่วนหนึ่งก็จะมาทำร่วมกันเป็นแพ ไม่ใช่ full time คือ แพไม่ใช่ full time แยกเอาผูกกันเป็น season นะครับ เป็นแล้วแต่จังหวะได้ใจไหมครับ ในบางช่วงก็แยกออกไป ต่างคนต่างพายน่าจะเป็นอนาคตที่ยั่งยืน และผมคิดว่าในวิธีการบริหารจัดการ เขาจะเป็นอย่างนี้นะครับ ก็คือว่า จะมีงานประจำที่เรียกว่าเป็น functional work ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเป็น project type จะแยกย้ายกันไป กลับมาทำอีกอันหนึ่งร่วมกันใหม่อะไรทำนองนี้นะครับ ไม่ทราบอันนี้เป็นทางเลือกหนึ่งได้หรือเปล่าครับ

ผมอยากจะขออนุญาตเลยไปเลยว่า หลังจากที่ได้ฟังในช่วงสั้น 2 ชั่วโมง นี่แล้ว ก็เห็นว่าเรากำลังเกิดนักวิชาการพันธุ์ใหม่ขึ้นอย่างที่ว่าอาจารย์รัศมีได้พูดถึง เป็นนักวิจัยเรื่องโบราณ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชี่ยวชาญเฉพาะทางต่าง ๆ กัน แล้วก็มีความเข้าใจทั้งในเรื่องของตัว subject โดยเฉพาะมีความเข้าใจในเรื่องของสหสาขา แล้วก็มีความเข้าใจในเรื่องการทำงานร่วมกับชุมชนด้วย ซึ่งที่อาจารย์รัศมีเล่าตอนสุดท้าย ผมประทับใจมากนะครับ เป็นประสบการณ์หรือเป็นความรู้ที่จะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่ได้ทำจริง แล้วก็ต้องทำจริงนานพอสมควร 4 ปีนี้ อาจจะนานพอแล้วใช่ ไหมครับ อาจารย์พูดได้ดีมาก ผมก็ทำงานในทำนองนั้นอยู่ประมาณ 4 ปี แต่ว่าอาจจะไม่ได้ใกล้ชิดถึงขนาดที่จะเข้าไปถูกล้อมอย่างที่ว่าอาจารย์ทำ แต่ว่าเป็นเรื่องที่คนที่ทำงานในลักษณะนี้น่าจะผ่านมาซัก ซักครั้ง สองครั้ง สามครั้ง จะเป็นเรียกว่า เป็น try by try ซึ่งออกมาแล้วแกร่งมากทีเดียวครับ

ประการที่ 2 ถ้าพูดถึงว่างานระยะต่อไปจะทำอะไรนะครับ ผมคิดว่าอาจารย์ตั้งหัวข้อไว้แล้วข้างหลังนั้น คือเรื่องของคน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมโบราณบนพื้นที่สูง เมื่อก็คุยกับอาจารย์จิต ท่านเป็นผู้อำนวยการฝ่าย 1 ซึ่งเป็นฝ่ายที่รับผิดชอบ เรื่องนี้โดยตรง ท่านบอกว่าหัวข้อใช้ได้อยู่แล้ว แต่ต้องมี subtitle มีหัวข้อย่อยข้างล่าง หัวข้อย่อยนี้ในช่วงที่ผ่านมาคงเป็นอย่างหนึ่ง ในระยะต่อไปคงจะต้องมี subtitle อีกอย่างหนึ่งว่าโจทย์ หรือคำถาม ที่จะต้องต้องการตอบในระยะ สมมติว่า 2-3 ปี ต่อจากนี้ เพื่อนำไปสู่นี้ละครับ คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมโบราณบนพื้นที่สูงที่จะรู้เรื่องอดีต เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของคนปัจจุบันอย่างที่ว่าอาจารย์ศรีศักร ท่านว่า ต้องทำอะไรบ้าง ต้องมีความรู้อะไร ต้องตอบคำถามอะไร ผมรู้สึกว่าการนี้ อย่างที่เคยเรียนปรึกษากับอาจารย์รัศมีไว้แล้วว่า ควรมีอย่างน้อย 2

ทางคู่ขนานกันนะครับ ทางหนึ่งเป็นงานวิจัยเพื่อตัวความรู้แท้ๆ เพื่อสมมติว่า prove หรือ disprove ทฤษฎีบางอย่าง ที่มีอยู่หรือเพื่อสร้าง methodology ใหม่ขึ้นมาที่เหมาะสมกับบริบทเหมาะสมกับเรื่องในสังคม ในพื้นที่ของไทยเอง ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่ง ต้องเอาไปใช้ในระหว่างทาง คือต้องมีการตีความ มีการสื่อความหมายเพื่อเอาไปใช้ ใช้โดยใคร นี่ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งนะครับ ใช้โดยชุมชนนี่ก็เป็นอย่างหนึ่ง ใช้โดยชุมชนอย่างที่ท่านอาจารย์ศานต์ว่า ชุมชนนักวิชาการก็เป็นชุมชนหนึ่ง แต่ว่าชุมชนที่อยู่กับพื้นที่นั่นก็เป็นอีกแบบหนึ่ง ที่จะต้องมี process แล้วก็มี การตีความหรือการแปลความหมาย ความรู้ที่ได้ให้เหมาะสมกับผู้ใช้กลุ่มนั้นด้วย ตรงนี้ก็คงไม่ยากไม่ง่ายไปกว่าชุมชน วิชาการ ที่อาจารย์ศานต์ได้ใช้ความพยายามชักชวน หัวหน้าล้อมมารวมกันได้ ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ซึ่งผมคิดว่า เป็นการเริ่มต้นที่ดีมาก แล้วก็จะก้าวไปสู่อะไรที่เป็นผลงานกว้างขวางลึกซึ้งกว่านี้ได้อีกเยอะนะครับในช่วงต่อไป

ใน 2 track ที่ว่า คือ track หนึ่งเป็น basic นะครับถ้าต้องสร้างความรู้ขึ้นมา แล้วอีก track หนึ่งต้องการจะ interpret ความรู้เพื่อใช้งานในระหว่างทาง คือ ไม่ใช่รอให้งบจบนะครับ แต่ว่าในระหว่างทางก็ต้องคิดมาเรื่อยๆ เอ ก็คงอยู่ ที่ว่าจะทำอะไรที่จะคิดออกมาให้เป็นที่น่าสนใจกับผู้ที่จะต้องใช้รวมทั้งเอาไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสื่อความหมาย ของคนในพื้นที่กับคนนอกที่เข้ามาด้วย ซึ่งอาจจะเรียกว่าการท่องเที่ยวก็ได้ แต่เป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ต้องการ ให้คนข้างนอกได้เข้าใจได้เห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น งานใน phase ต่อไปก็น่าจะมองทั้ง 2 track นะครับ แล้ว ก็ผมคิดว่าอาจารย์ศานต์ท่านอาจจะเป็นคนหนึ่งที่หายากที่ทำได้สองอย่าง ท่านคงจะรับทำงานนี้ต่อไป ก็น่าจะจบตรงนี้ได้ ขอบคุณครับ

ผศ.ดร.รัศมี: ขอบคุณค่ะ ในนามของโครงการโบราณคดีในพื้นที่สูงฯ ก็ขอขอบคุณทุกท่านนะคะ ที่มาร่วมฟังนะคะ ปีกหลักตั้งถิ่นฐานกับเรา 2 วันแล้ว นะคะ แล้วก็ขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิบนเวทีทุกท่านเลยนะคะที่กรุณา comment และก็มี ข้อเสนอแนะรวมทั้งท่านผู้อำนวยการ สกว. ทั้ง อาจารย์ปิยะวัติ อาจารย์ขจิต และคุณ ปัทมากร ด้วยนะคะ ที่ส่งเสริมแล้วก็สนับสนุนมาโดยตลอด โดยเฉพาะ คุณปัทมากรที่ช่วยประสานงานมา โดยตลอดเลยนะคะ ขอบคุณมากค่ะ

รายงานผู้เข้าร่วมการประชุมทางวิชาการ เรื่อง
“คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่สู่งในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน”
ระหว่างวันที่ 20-21 กุมภาพันธ์ 2546

ณ ห้อง ศร. 3104 อาคารศูนย์รวม 3 มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

1. โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สู่งในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
1	รัตติ ขูทรงเดช	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ จ.มหาสาร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	022226819, 013378028	X
2	นาฏสุตา ภูมิจำนงค์	รองศาสตราจารย์ ดร.	คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ด.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม	090778837	X
3	สุภาพร นาคบัลลังก์	อาจารย์ ดร.	ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ 50200	078852427	X
4	ณัฏชัย ถิ่นไพศาล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จ.นครปฐม	-	X
5	เรศศักดิ์ ศรีธยาภิวัฒน์	ผู้ช่วยนักวิจัย	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร จ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพฯ	012554686	X
6	เดชพิรุทธิ์ ศิริบุตร	ผู้ช่วยนักวิจัย	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร จ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพฯ	098202301	X
7	วิรัชศักดิ์ แคล้วคำคุณ	ผู้ช่วยนักวิจัย	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร จ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพฯ	017000163	X
8	Edward Richardson	ผู้ช่วยนักวิจัย	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร จ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพฯ	-	X

หมายเหตุ X เข้าร่วมการประชุม
 - ไม่เข้าร่วมการประชุม, ไม่มีข้อมูล

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
9	พิพัฒน์ กระแจะจันทร์	เลขานุการ	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ถ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพ	096639361	X
10	สุคนธา วัฒนาวาญกุล	ผู้ช่วยนักวิจัย	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ถ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพ	015313455	X
11	มรุตพงษ์ บุตรไวยวุฒิ	ผู้ช่วยนักวิจัย	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ถ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพ	012578119	X
12	อริรัตน์ วรรณศรี	ผู้ช่วยนักวิจัย	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ถ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพ	018800633	X
13	สินีนญา หัตถมณฑา	ผู้ช่วยนักวิจัย	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ถ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพ	014022327	X
14	อุบลลักษณ์ อุ่นตระกูล	อดีตผู้ช่วยนักวิจัย นักวิจัยอิสระ	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ถ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพ	029208248	X
15	ชวลิต ขาวเขียว	นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาด่านเกวียน	ห้อง 808 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ถ.บรมราชชนนี คลังชั้น กรุงเทพ	096908960	X

2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
16	ปิยะวิทย์ บุญหลง	ศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการ สกว.	ชั้น 14 อาคารเอส เอ็ม ทาวเวอร์ ถ.พหลโยธิน พญาไท กรุงเทพ 10400	022980455	X
17	ขจิต จิตต์เสวี	ดร. ผู้อำนวยการ สกว. ฝ่าย 1	ชั้น 14 อาคารเอส เอ็ม ทาวเวอร์ ถ.พหลโยธิน พญาไท กรุงเทพ 10400	022980455	X

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
18	ปัทมากร คศิริรมณีย์	เจ้าหน้าที่ประจำโครงการ	ชั้น 14 อาคารเอส เอ็ม ทาวเวอร์ อ. พหลโยธิน พญาไท กรุงเทพฯ	022980455 ต่อ 138	X
19	นายวิจารณ์ พานิช	ศาสตราจารย์นายแพทย์, ที่ปรึกษาพิเศษ, ผู้อำนวยการ สถาบันส่งเสริมจัดการ ความรู้เพื่อสังคม (สคส.)	ชั้น 14 อาคารเอส เอ็ม ทาวเวอร์ อ. พหลโยธิน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	022980455 ต่อ 187 (แฟกซ์) 022981009	X

3. ผู้วิจารณ์

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
20	สรโรจ แสงวิเชียร	รองศาสตราจารย์ นายแพทย์	ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล	017020901	X
21	ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม	รองศาสตราจารย์	ศูนย์ข้อมูลเมืองโบราณ มุขมนตรีราชภัฏราชบุรี โดย ราชดำเนิน กรุงเทพฯ	022261227	X
22	สุรพล นาคะพิณธุ	รองศาสตราจารย์	คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ อ.มหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	022226819	X
23	ปฐมฤกษ์ เกตุทัต	อาจารย์	คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	013312966	X
24	จิรภัทร ประยูรสิทธิ์	ดร., ที่ปรึกษารัฐมนตรี	สำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม พหลโยธิน กรุงเทพฯ	022982754	X
25	มนตรี ชูวงศ์	อาจารย์ ดร.	ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ	019200758	X
26	อะนันต์ เอี่ยมอรุณ	รองศาสตราจารย์ ดร.	ภาควิชาทันตวิทยา-พยาธิวิทยาช่องปาก คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ 50200	-	X

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
27	กนกมาญ จินตกานนท์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์แพทย์ หญิง ดร.	คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50000	-	X
28	Brendan Buckley	Dr.	Tree-Ring Laboratory Lamont-Doherty Earth Observatory of Columbia University	095523088, 054342188	X
29	วิศุทธิ์ ไบไบ	ศาสตราจารย์ ดร.	ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พญาไท กรุงเทพฯ	026448706	-

4. บุคคลทั่วไป

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
30	กรกฎ บุญฤพ	นักโบราณคดี 4	กลุ่มวิชาการโบราณคดี สำนักงานศิลปากรที่ 9 ขอนแก่น 193 ถ.เสนาณรงค์สร้าง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40000	043242129, 043337629	X
31	สักรินทร์ สันทอง	-	กลุ่มละครระฆังฆ้อง 55 ซ.อินทามร 3 ถ.สุทธิสารวินิจฉัย สาม เสนิน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	026168473	-
32	เกษร ศรีเกาะ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์	-	-	-
33	สิทธา ปิยะวินิจฉัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์	ภาควิชาภาววิทยาศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล	-	X
34	Dean Smart	นักวิชาการอิสระ	-	-	X
35	ขวัญหทัย บุญลือ	-	กลุ่มละครระฆังฆ้อง 55 ซ.อินทามร 3 ถ.สุทธิสารวินิจฉัย สาม เสนิน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	026168474	X
36	ธาดา เกียรติไกรฤกษ์	-	กลุ่มละครระฆังฆ้อง 55 ซ.อินทามร 3 ถ.สุทธิสารวินิจฉัย สาม เสนิน พญาไท กรุงเทพฯ 10400	026168474	-

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
37	เจนชาติ เทพไชย	ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี	สำนักงานศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ค.ว.ใหญ่ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี 72000	035545466-7, 019448577	-
38	พัชรีย์ วิษณุวัต	รองศาสตราจารย์ คร. แพทย์หญิง	ภาควิชาชีวเคมี คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	024197681-2	X
39	วิเศษ เพชรประดับ	ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ถ.สุเทพไฮเวย์ ค.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053221308	-
40	นิตยา กนกมณฑล	นักโบราณคดี	กลุ่มวิชาการ โบราณคดี สำนักโบราณคดี ด.ศรีอยุธยา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10100	026285031	X
41	รักษนก โคจรานนท์	ภัณฑารักษ์ 6	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหอศิลป์ ด.เจ้าฟ้า พระนคร กรุงเทพฯ 10200	-	X
42	สกล พันธุ์ชัย	ศาสตราจารย์	สถาบันอยุธยาศึกษาและพันธุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จ.นครปฐม	024419003	-
43	คาริกา ณะศักดิ์ศิริ	ภัณฑารักษ์ 1	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครคีรี จ.เพชรบุรี	032401006	-
44	พวง วงษ์น้อย	นักโบราณคดี 6	สำนักงานศิลปากรที่ 1 ราชบุรี 162 ด.ไกรเพชร ค.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี	032323447	X
45	เดชา สุดสวาท	นักโบราณคดี 5	สำนักงานศิลปากรที่ 1 ราชบุรี 162 ด.ไกรเพชร ค.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี	032323447	-
46	สุริยา สุดสวาท	นักโบราณคดี 4	สำนักงานศิลปากรที่ 1 ราชบุรี 162 ด.ไกรเพชร ค.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี	032323447	X
47	นฤพนธ์ ศิวังวิเศษ	นักวิชาการ	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) 20 ด.บรมราชชนนี เขตคลองจั่น กรุงเทพฯ 10170	028809429	-
49	วิภาส ปรัชญากรณ์	นักวิชาการ	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) 20 ด.บรมราชชนนี เขตคลองจั่น กรุงเทพฯ 10170	028809429	-

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการ ประชุม
50	สรินยา คำเมือง	นักวิชาการ	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) 20 ถ.บรมราชชนนี เขตคลองจั่น กรุงเทพฯ 10170	028809429	-
51	สมรภักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์	นักวิชาการ	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) 20 ถ.บรมราชชนนี เขตคลองจั่น กรุงเทพฯ 10170	028809429	X
52	ดวงใจ หุตาบกุล	นักวิชาการ	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) 20 ถ.บรมราชชนนี เขตคลองจั่น กรุงเทพฯ 10170	028809429	-
53	นริศ ภูมิภาคพันธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์	ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	025790176	-
54	ศิริพันธ์ คำแพ็พ	นักโบราณคดี 7 ว.	สำนักงานศิลปากรที่ 9 ขอนแก่น ค.ในเมือง อ.เมือง ข.ขอนแก่น	043242129	X
55	สถาพร ขวัญอิน	เจ้าหน้าที่บริหารงาน โบราณคดี 8	สำนักงานศิลปากรที่ 9 ขอนแก่น อ.กสิกรทุ่งสร้าง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น	043242129	X
56	อุลดา มีจุล	นักวิจัย	SPAFA 81/1 ถ.ศรีอยุธยา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10100	022494022	-
57	พัชรีย์ อุณะสาร	นักวิจัย	SPAFA 81/1 ถ.ศรีอยุธยา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10100	022494022	-
58	พัชรวิทย์ คัมประวิติ	นักวิจัย	SPAFA 81/1 ถ.ศรีอยุธยา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10100	022804022	-
59	นาคตา ภูศรี	นักโบราณคดี	สำนักโบราณคดีที่ 6 ค.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย	055697364	-
60	จตุพร เทียมทินกฤต	นักโบราณคดี	สำนักโบราณคดีที่ 6 ค.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย	055697364, 018856053	X
61	ธนสิทธิ์ ครชิตา	นักโบราณคดี 3	อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ค.ในเมือง อ.เมือง จ.กำแพงเพชร 62000	055711921	X
62	อรุณศักดิ์ กัมภี	หัวหน้ากลุ่มวิชาการ โบราณคดี	สำนักงานศิลปากรที่ 2 ถ.มลายูแมน ค.วังใหญ่ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี	035555282	X
63	ชุมพล บัวเข้ม	ผู้สื่อข่าว	กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม 12 ซ.เทศบาลนวม ถ.ประชาธิปไตย จตุจักร กรุงเทพฯ 10900	091294928	-

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
64	สุกฤทธิ ทวีเกียรติ	Producer	บริษัทรัชราชชัย 51/38 ซ.อู่เย็น ถ.รามอินทรา ตลาดพร้าว กรุงเทพฯ 10230	018214046	-
65	นฤมล นนทรักษ์	นักข่าว 4	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อินทบุรี อ.อินทบุรี จ.สิงห์บุรี	036581986	X
66	วรวิทย์ หัตถาก	นักโบราณคดี 5	กลุ่มโบราณคดีไดโนเสาร์ อำเภอนวม อ.เมือง จ.จันทบุรี 22000	039391236	-
67	ภัทรพงษ์ แก้วเงิน	นักโบราณคดี 5	สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ถ.มาลัยแมน ต.วังใหม่ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี 72000	035555282	X
68	สุกมาศ ดวงสกุล	นักโบราณคดี 4	สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ต.วังใหญ่ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี 72000	035555282	X
69	พัชรี สาริกบุตร	ผู้ช่วยศาสตราจารย์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	022226819	-
70	สิน สีนสกุล	นักธรณีวิทยา	11/5 ซ.ลาดปลาเค้า 12 ถ.ลาดปลาเค้า แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10230	067871869	-
71	อารยา เสี่ยมพงษ์	รองศาสตราจารย์	ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล	-	X
72	สิทธา ปิยะวิมัยวงศ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์	ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล	-	-
73	จิรุตตา ทราชิระ	อาจารย์ ดร.	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
74	ทวัฒน์ แนนหนา	ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่	สำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ ถ.สุเทพวิทยาสัย ต.ช้างเผือก จ.เชียงใหม่	053222262	-
75	สมเดช ลีลาโนธรรม	นักโบราณคดี 5	สำนักงานศิลปากรที่ 12 นครราชสีมา ต.ในเมือง อ.พิมาย จ.นครราชสีมา 30110	044471518	X

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
76	อมรา ศรีสุชาติ	ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง	ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด	055697367	-
77	วิรัตน์ โพธิ์สุนทร	ภัณฑารักษ์ 8	81/1 อ.ศรีอยุธยา แขวงเทศบาล เขตคูคต กทม. 10300	022285031 ต่อ 322	X
78	เอนก สีหามาตย์	ผู้อำนวยการอุทยานประวัติศาสตร์	อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา 196 หมู่ 4 อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 13000	035242284, 035242286	-
79	ระวีวรรณ แสงวัฒน์	นักโบราณคดี 7ว. หัวหน้ากลุ่มวิชาการโบราณคดี	สำนักงานศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช อ.ราชดำเนิน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000	075324479, 010848922	X
80	พิรพม หิตยพงศ์	เจ้าหน้าที่บริหารงานโบราณคดี 8	สำนักงานศิลปากรที่ 14 อ.ราชดำเนิน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000	075324479	X
81	คารุง กังวานพงศ์	รองศาสตราจารย์	ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต.หัวขี้เหล็ก อ.เชียงใหม่ 50200	053943346 ต่อ 1305	X
82	สุกัญญา เบาเกิด	นักโบราณคดี 5	กรมวิชาการ โบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 11 อุบลราชธานี	017608103	X
83	สมโภชน์ ศรีโกสามารด	รองศาสตราจารย์	ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล อ.พระราชวัง จ.เชียงใหม่ 50200	025015279	-
84	กานันต์ คีรติศิลป์	ช่างสำรวจไดโนเสาร์	โบราณคดีไดโนเสาร์ ค่าเนินมวง ต.บางกะจะ อ.เมือง จ.จันทบุรี 22000	039391236	-
85	นวัรัตน์ บุญทดัด	ฝ่ายข่าวไทยทีวีสีช่อง 3	74 ซอยพหลโยธิน 42 อ.พหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10100	0981005838, 029400258	-
86	ดวงกมล อัครมาศ	อาจารย์อัตราจ้างสถาบันราชภัฏสวนดุสิต	47/618 ม.5 ซ.สหพร 31 ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170	022432252 ต่อ 5266	X
87	ปิยาภา พรหมทอง	นักวิจัย	มหาวิทยาลัยบูรพา อ.จันทบุรี จ. 2 ประชาสัมพันธ์ ค.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131	038745900 ต่อ 1121	-

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
88	พรชัย ฤจิตต์	ผู้ช่วยผู้แทน	กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) ชั้น 14 ตึก UN อ.ราชดำเนินนอก กรุงเทพฯ 10200	022881883	X
89	อวยพร อภิรักษ์ธำรง		คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จ.นครปฐม	-	-
90	พงศ์ธวัช สำเภาเงิน	นักโบราณคดี 5	สำนักงานศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช อ.ราชดำเนิน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช	075324479	-
91	จุริกมล อ่อนสุวรรณ	-	2675 อ.พหลโยธิน จตุจักร กรุงเทพฯ 10900	025613021, 018053021	X
92	ชลวิทย์ ทองเจริญชัยกิจ	นักโบราณคดี 3	กลุ่มวิชาการ โบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช อ.ราชดำเนิน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000	075724479-80	X
93	เจนกมล วงษ์ท้าว	นักโบราณคดี 3	สำนักงานศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช อ.ราชดำเนิน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000	075724479-80	X
94	Louis Gabaude	-	สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ (FFEO) 124/123 ซอย 1 สุรพล นิเวศน์ อ.เชียงใหม่-สันกำแพง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000	(แฟกซ์) 053247263	X
95	อรศิริ ปาณิ์	ศาสตราจารย์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อ.หน้าพระลาน กรุงเทพฯ 10200	022215877	X
96	วีระ อิบพันทั้ง	รองศาสตราจารย์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อ.หน้าพระลาน กรุงเทพฯ 10200	022215877	-
97	สายนัด โพธิ์ราชเจริญ	อาจารย์	ภาควิชาพัฒนชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200	026132515	X
98	ประพิศ พงศ์มาศ	ภัณฑารักษ์	81/1 อ.ศรีอยุธยา แขวงเทวชน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	026285031 ต่อ 320	X
99	นริศรัตน์ ปริชาติพิบูลย์	หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร อ.เมือง อ.เมืองกำแพงเพชร จ.กำแพงเพชร 62000	055711921	-

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการ ประชุม
100	เบญจ ธีระวัฒนา	นักวิชาการ 6 ว.	กลุ่มวิจัย สำนักพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ 81/1 ถ.ศรีอยุธยาเขตดุสิต กรุงเทพ 10300	026285131 ต่อ 320	X
101	ธนวัฒน์ จรุงพงษ์สกุล	รองศาสตราจารย์ ดร.	ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	-	X
102	ไพฑูรย์ เล็กสวัสดิ์	รองศาสตราจารย์	ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50200	053943347-48	X
103	ปรีชา กาญจนาคม	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ	124 ซ.กาญจนาคม ถ.พหลโยธิน ตามสวนใน เขตพญาไท กรุงเทพ 10400	022780216	X
104	อนันต์ ชูโชติ	เจ้าหน้าที่บริหารงาน โบราณคดี 8	สำนักงานศิลปากรที่ 11 อุบลราชธานี ถ.เลื่อนธานี ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี 34000	045243286	-
105	John Spies	นักวิชาการอิสระ	เกสเฮาส์ Cave Lodge บ.ถ้ำลอด ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน 58150	053617203	X
106	ประอร ศิลานันท์	อาจารย์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ถ.หน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพ 10200	026236115 ต่อ 1136	X
107	ศักดิ์บวร ดุ้มปีสุวรรณ	พนักงานวิชาการ	ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต.จามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม	066450209	X
108	ภาสกร บุญชาติ	พนักงานวิชาการ	ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต.จามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม	091544165	X
109	อรรณพ บัณฑิตย์	อาจารย์	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ตูโป.89 อ.เมือง จ.ลำปาง 52000	-	X
110	บัณฑิตย์ สมประสงค์	นักวิทยาศาสตร์ 6	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ถ.หน้า พระลาน เขตพระนคร 10200	022247684	X

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
111	ทองแถม นาดอจ่าง	บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา สสพ.สยามรัฐรายวัน	สยามรัฐ 12 อาคาร 6 ถ.ราชดำเนินกลาง กรุงเทพฯ 10200	026221810-20, (แฟกซ์) 022224198	-
112	อรพินธุ์ การุณจิตต์	นักโภชนาการ 7 ว.	81/1 สำนักโบราณคดี ถ.ศรีอยุธยา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	022823768 ต่อ 326	X
113	พองมา ฤทธิรงค์	รองศาสตราจารย์	คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ถ.หน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	022213900	X
114	มาลินี คัมภีร์อุยมนนท์	รองศาสตราจารย์	คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ถ.หน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	022213900	X
115	ชนัญญา วงษ์วิภาค	รองศาสตราจารย์	ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ถ.หน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	022213898	-
116	สว่าง เลิศฤทธิ์	อาจารย์ ดร.	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ถ.หน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	018192153	X
117	ชัยพร ศิริไพบูลย์	นักธรณีวิทยา 8 ว.	กรมทรัพยากรน้ำบาดาล (กองพัฒนาบ่อน้ำบาดาล) เลขที่ 26 ซ.ท่านผู้หญิงพทล ถ.งามวงศ์วาน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10900	025791353 (แฟกซ์) 025791353	X
118	จันทร์ วงศ์ตุรกีกร	นักโบราณคดี 7 ว.	81/1 ถ.ศรีอยุธยา แขวงเทเวศร์ เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	026285034 ต่อ 314	X
119	รัตนาพร เสริมบุญ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ จ.สุพรรณบุรี อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี 50000	053243164	-
120	ปรีดา เถลิงเผือก กอนนันทกุล	ดร., ผู้อำนวยการศูนย์ มานุษยวิทยาสรีรวิทยา (องค์การมหาชน)	ศูนย์มานุษยวิทยาสรีรวิทยา (องค์การมหาชน) ถ.บรมราชชนนี เขตคลองจั่น กรุงเทพฯ 10170	028809429	X
121	สิริกุล วิริยธรมัก	นักโบราณคดี 7 ว.	สำนักโบราณคดี 81/1 ถ.ศรีอยุธยา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300	022816766	-
122	โสภณ สุดา สีละวิชัย	เลขานุการกรมศิลปากร	กรมศิลปากร ถ.หน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	022251227	-
123	พินดา สิทธิสุนทร	นักวิชาการอิสระ	161 ซ.เอกมัย 10 ถ.สุขุมวิท กรุงเทพฯ 10110	023916784	X

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
124	อุทิน ทิพัฒน์ทอง	-	-	-	X
125	มานะ แก้ววงษ์วาน	เจ้าหน้าที่ป่าไม้	ศูนย์ศึกษารบชาติและสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน 58150	-	X
126	อุบลรัตน์ มากโมศรี	-	-	-	X
127	หฤทัย อรุณสวัสดิ์ฤกษ์	-	-	-	X
128	นวรรค์ มงคลคำนวณเขตต์	นักโบราณคดี	กรมศิลปากร	-	X
129	สายใจ วิลาวรรณ	นักโบราณคดีอิสระ	-	-	X
130	วิศิมา สรรพคุณาญ	นักศึกษา	มหาวิทยาลัยมหิดล	-	X
131	กิตติพงษ์ บุญเกิด	พิธีกรดำเนินการประชุม	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	019323343	X
132	สุภาภรณ์ อินคามณีโรจน์	อาจารย์	มหาวิทยาลัยประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ถ.หน้าพระลาน เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	-	X
133	ปิยะกรณ วงศ์ธีรวิ	ผู้สื่อข่าว	สำนักพิมพ์ The Nation	-	X
134	เรไร นรรมณ์	นักโบราณคดี	สำนักงานศิลปากร อุทิศ จ.ภูเก็ต	-	X
135	จารึก วิไลแก้ว	นักโบราณคดี	สำนักงานศิลปากรที่ 6 ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย	-	X
136	เสมอชัย พูลสุวรรณ	รองศาสตราจารย์ ดร.	คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	-	X
137	พรณิภา แซ่เทียน	-	กรมทรัพยากรธรณี	-	X
138	วิริยะ คิมไพบูลย์	-	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	-	X
139	ธนพิพัฒน์ วรฤทธิ	-	มหาวิทยาลัยมหิดล	-	X
140	ยุวดี ฌัญกุล	ผู้สื่อข่าว	หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ	-	X

5. นักศึกษา

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการ ประชุม
141	กรรณิการ์ เปรมใจ	นักศึกษาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร	198/7 ถ.พระปิ่นเกล้า แขวงบางกอกน้อย เขตบางกอกน้อย กรุงเทพ 10700	022240870	X
142	พินิจพงศ์ กาญจนพยนต์	นิสิตปริญญาโท	ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ.พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพ	022185458	X
143	โรสมา ลดาชาติ	นิสิตปริญญาโท	ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ.พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพ	022185458	
144	ปริญชา ปารุณสงฆ์	นักธรณีวิทยา	ส่วนธรณีวิทยา 2 สำนักธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพ	022023939	X
145	รัฐกร ทองเมือง	นิสิตปริญญาโท	ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ.พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพ	022185458	X
146	ปริญญณ์ ประสพเนตร	นักศึกษามัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล	208/20 ม.ข. รุ่งเรือง 6 ซ.7ก ถ.บางกวย-ไทรน้อย ต.บางรัก พัฒนา อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี 11110	-	X
147	ศุภรัตน์ คีตะกุล	นักศึกษามัธยมศึกษา ภาควิชาโบราณคดี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพ	-	X
148	สุกัญญา ไทยลักษณ์	นักศึกษามัธยมศึกษา ภาควิชาโบราณคดี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพ	-	X
149	จตุพล คำปวนสาย	นักศึกษามัธยมศึกษา	ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถ.หัวแก้ว เชียงใหม่ 50200	053943346	X
150	เมธิร์ ศรีคำมูล	นักศึกษามัธยมศึกษา	ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถ.หัวแก้ว เชียงใหม่ 50200	053943346	X
151	สุภาวดี อิมการประเสริฐ	นักศึกษามัธยมศึกษา คณะ โบราณคดี	55/4 ซ.ประตู 1 ถ.เจริญกรุง บางคอแหลม กรุงเทพ 10120	-	X

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
152	ภาณุวัฒน์ เอื้อสภามาลย์	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	713 SLK แมนชั่น เขตอนุสาวรีย์ กรุงเทพฯ	-	X
153	กฤษฎาภรณ์ ฝ้ายปาน	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
154	เกศสุดา อนุวัตรเกษม	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
155	ชวรัตน์ อุทิศ	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
156	ศศิธร ไตรวิทย์	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
157	ชัยรัตน์ ชูชื่น	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
158	กิตติพงศ์ ถาวรวงษ์	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
159	ปุณยา ณ นครพนม	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
160	บุศรา เขมาภิรักษ์	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
161	พัชรีย์ เจริญกิจอมร	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
162	วาทินี แก้วเกตุ	นักศึกษาระดับปริญญาตรี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
163	อัมพร วชิรมนต์	นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะโบราณคดี	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
164	ศรัณยา สุวรรณาลัย	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
165	สุทินันท์ บุตรพิบูลมงคล	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
166	จุฑารัตน์ วงศ์แสงทิพย์	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
167	นิธนันท์ กลางวิรัช	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
168	อภิรัฐ เจะเหล้า	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
169	กักร์ เวณันท์	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
170	จิตรลดา คำวนสิน	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
171	วิราภรณ์ สุวดีปฐมพงศ์	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
172	พนิดา วัฒนมงคลชัย	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
173	ฤศ นากัน	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
174	ทราขทอง ทองเกษม	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
175	อรุณี แซ่เล้า	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
176	เขาวัดเกษม นุนนาค	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
177	ธัญญา นวลอุไร	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
178	พรทิพย์ อิมตระกูล	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
179	พรรณนันทน์ จินศิริพันธุ์	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
180	ศศิรัตน์ อภิภูมิลรรณ	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
181	ปิณมยุ หनुมน	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
182	พรพรรณ เกียรติไกรกุล	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
183	ศศิพรรณ ศรีกล้า	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
184	ปริญดา รัตนรุ่งเรือง	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
185	วีระชาติ พงษ์ชนะ	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการ ประชุม
186	ฐิติพร ชัยยะเจริญ	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
187	สายกลาง จินดาสุ	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
188	บรรพพรณ คุณะศรี	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
189	นฤมล จุลเจริญ	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
190	อรศิริ รุ่งอนันต์ชัย	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
191	ภูวดี สมบูรณ์	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
192	กุลเชษฐ์รัตน์ แก้ววิไล	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
193	นิยรัตน์ ชื่นพระแสง	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-
194	เกษร ปะจันทบุตร	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
195	วรวรรณ ธรรมวิทย์	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
196	พิชกร ตัวละมุด	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	-

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ	เบอร์โทรศัพท์	เข้าร่วมการประชุม
197	ธนพร ต้นแสง	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
198	ศศิธร อู่เจริญ	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
199	วรรณพรรณ รื่องทรัพย์	นักศึกษานิเทศศาสตร์	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขตพระนคร กรุงเทพฯ	-	X
200	พนงศักดิ์ เลิศพิพัฒน์วรกุล	นักศึกษานิเทศศาสตร์ คณะ โบราณคดี	149/29 ม.9 อ.ศรีบุญเรือง 1 ต.สวนหลวง อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร 74110	-	X
201	ชนันชนก พลสิงห์	นักศึกษานิเทศศาสตร์คณะ โบราณคดี	64/62 อ.ฉิมพลี 14 ซอย 2 คลังชั้น กรุงเทพฯ 10170	062802026	X
202	สวณิต โกมลจินดา	นักศึกษานิเทศศาสตร์โท	คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	024415000 ต่อ 196, 181	X
203	ธนิภรณ์ ลาภพิพัฒน์	นักศึกษานิเทศศาสตร์โท	คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	024415000 ต่อ 196, 181	X
204	เพ็ญภาณี วรรณขาว	นักศึกษานิเทศศาสตร์โท	คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	024415000 ต่อ 196, 181	X
205	สุทธิตี รอดเจริญ	นักศึกษานิเทศศาสตร์โท ภาควิชาโบราณคดี คณะ โบราณคดี	31/103 หมู่ 4 อ.พระราม 2 ต.นาดี อ.เมือง จ.สมุทรสาคร 74000	012062548	X
206	กัลยา ศรีประทีป	นิสิตปริญญาโท ภาควิชา ธรณีวิทยา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	249/14 หมู่ 8 ต.บางค้อ อ.เมือง จ.สมุทรปราการ 10270	(แฟกซ์) 023843797	X
207	Suemori Kaory	นักศึกษาวชิรวิทย์	-	-	X

